

Nr 39

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 12 maj 1955 avlåten proposition, nr 198, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medge, att prissättningen på jordbruksprodukter fr. o. m. regleringsåret 1956/57 må utformas i överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen.

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade *motioner*, nämligen

I: 550 av herrar *Öhman* och *Norling*, likalydande med II: 680 av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*,

I: 555 av herr *Ohlon m. fl.*, likalydande med II: 690 av herr *Ohlin m. fl.*,

I: 556 av herr *Ewerlöf m. fl.*, likalydande med II: 684 av herr *Hjalmarsson m. fl.*,

I: 557 av herr *Elofsson, Gustaf*,

I: 558 av herr *Werner m. fl.*, likalydande med II: 688 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*,

I: 559 av herr *Holmqvist m. fl.*, likalydande med II: 691 av herr *Severin* i Stockholm *m. fl.*,

I: 560 av herr *Andersson, Lars* och herr *Pålsson*, likalydande med II: 689 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*,

I: 561 av herr *Jonsson, John Wiktor, m. fl.*, likalydande med II: 687 av herr *Ahlsten m. fl.*,

I: 562 av herr *Larsson, Sigfrid, m. fl.*, likalydande med II: 685 av herr *Hansson* i Önnarp *m. fl.*,

I: 563 av herr *Persson, Karl*, samt

II: 686 av herr *Johnsson* i Kastanjegården.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i propositionen framlagda förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

Vad motionärerna hemställt återgives i det följande i samband med behandlingen av de frågor, som beröres av motionerna. Beträffande motiveringen för motionärernas yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

De genom propositionen framlagda förslagen har utarbetats på grundval av ett av särskilda sakkunniga — *jordbruksprisutredningen* — den 7 december 1954 avgivet betänkande angående prissättningen på jordbruksprodukter (SOU 1954: 39).

Över betänkandet har efter remiss *yttranden* avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium, statens handels- och industrikommission, statens priskontrollnämnd, näringsfrihetsrådet, hushållningssällskapens förbund, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, 1952 års tulltaxekommitté, 1954 års öutredning, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Kooperativa förbundet, Småbrukarnas riksförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges köpmannaförbund, Svenska sockerfabriksaktiebolaget, Aktiebolaget Vin och spritcentralen, Sveriges potatisodlares riksförbund, Sveriges betodlares centralförening, Svenska fodermedels- och spannmålsimportörernas förening. Därjämte har Svenska lantarbetareförbundet beretts tillfälle att yttra sig.

Skrivelser i ärendet har inkommit från, bland andra, Borgholms stad, länsstyrelsen i Kalmar län, Köpingsviks kommunalnämnd, Mörbylånga kommun, Svensk industriförening och Sveriges oljeväxtodlares centralförening.

Rörande innehållet i betänkandet och de däröver avgivna yttrandena får utskottet hänvisa till propositionen.

Utskottet kommer i det följande att vid sin behandling av de i propositionen behandlade frågorna i huvudsak tillämpa den uppdelning av dessa i olika avsnitt, som gjorts i propositionen.

1. Problem i samband med överskottsproduktionen av jordbruksprodukter

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelse i propositionen s. 4—9.

Departementschefen

Departementschefen har i propositionen bland annat anfört.

»Det bör understrykas, att produktionsstegringen sedan förkrigsåren i och för sig har varit fördelaktig ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkt.

Den har nämligen främst skett genom att tillgängliga produktionsresurser utnyttjats effektivare. På kort sikt är överskottsproduktionen ur samhälls-ekonomisk synpunkt lönande, så länge priserna vid export täcker de rörliga kostnaderna och överskottsproduktionen ej framkallar nya investeringar. Utredningen anför också, att det med dess bedömning av överskottsproduktionens framtida omfattning och med hänsyn till prisläget på världsmarknaden enligt dess mening är ofrånkomligt, att överskottsproduktionen verkar tryckande på den inländska prisnivån. Även om detta icke behöver innebära, att jordbruket på kort sikt får ett lägre inkomstläge än vad det skulle ha uppnått vid en produktion inom ramen för självförsörjning, är det på längre sikt önskvärt, att överskottsproduktionen begränsas.

Jag kan sålunda i huvudsak instämma i de av utredningen i berörda fråga anförda synpunkterna. Den internationella livsmedelsmarknadens struktur, till vilken jag återkommer i annat sammanhang, medför att de internationella priserna väsentligt understiger vad som kan anses vara en skälig producentprisnivå i flertalet länder. En tillfredsställande lönsamhet för jordbruket förutsätter därför, att prisnivån inom landet ligger icke obetydligt över den internationella. Genom ett lämpligt avvägt gränsskydd kan detta utan större svårigheter uppnås, så länge den inhemska produktionen icke överstiger förbrukningen inom landet. Redan vid relativt begränsade överskott kan däremot vissa svårigheter uppstå. De medel, som står till förfogande för att täcka skillnaden mellan inlandspriser och exportpriser, är begränsade, varför prisnivån inom landet vid sjunkande utlandspriser eller stigande överskott kan utsättas för ett starkt tryck. I sådana länder som Danmark och Nederländerna, där en väsentlig del av produktionen exporteras, har i enlighet härmed den internationella prisnivån blivit i huvudsak gällande inom landet. Förutsättningen för att man skall kunna vidmakthålla en inkomstnivå för jordbruksbefolkningen, som motsvarar den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten med jämförliga befolkningsgrupper, är sålunda — vid i stort sett oförändrad struktur av den internationella marknaden — *på längre sikt*, att inga pristryckande överskott kommer att föreligga.»

Departementschefen påpekar fortsättningsvis, att enligt jordbruksprisutredningens beräkningar överskottsproduktionen under de kommande åren kan väntas stiga rätt kraftigt. Även om den framtida omfattningen av överskottsproduktionen kan diskuteras, synes det dock enligt departementschefen realistiskt att utgå från att en överskottsproduktion kommer att föreligga under åtskillig tid framåt och att den under vissa omständigheter kan bli av betydande omfattning. Blir överskotten stora, kan svårigheter uppstå att avlasta dem på utlandsmarknaden. Departementschefen anför med anledning härav.

»En begränsning av jordbruksproduktionen kan sålunda bli påkallad på längre sikt för att undvika pristryckande överskott. Jag vill emellertid framhålla, att en minskning av produktionsvolymen utan hänsyn till de på kort sikt i produktionsprocessen bundna produktionsmedlen icke är ekonomiskt

motiverad. Jag vill vidare i likhet med utredningen påpeka, att en minskning av produktionsvolymen med en låg prisnivå som påtryckningsmedel står i motsättning till den socialpolitiska målsättningen för jordbrukspolitiken och därför ej bör komma i fråga.»

Departementschefen påminner därefter om att man vid utformningen av 1947 års riksdagsbeslut hävdade, att olika rationaliseringsåtgärder, exempelvis sammanläggning av brukningsdelar, övergång till extensiv drift på vissa brukningsdelar och nedläggning av jordbruk på olämpliga ägor, skulle medföra en nödig produktionsminskning. Enligt departementschefens uppfattning torde en dylik minskning även framdeles böra åstadkommas på denna väg. Minskningen av produktionsunderlaget äger sålunda samband med en fortskridande yttre rationalisering av vårt jordbruk. Han anför i detta sammanhang bland annat följande.

»I överensstämmelse med vad utredningen anført torde möjligheterna att överföra sämre jordbruksjord till skogsmark böra ägnas uppmärksamhet. Jag vill också ansluta mig till vad utredningen anført därom, att man vid behandlingen av ifrågavarande spörsmål — vid sidan av de rent ekonomiska synpunkterna — bör fästa största vikt vid den verkan, en sådan överföring kan få för bygden i dess helhet. Den betydelse, det ur andra näringsgrenars synpunkt har, att jordbruk uppehålls i skilda delar av landet, bör även beaktas. Det är av centralt intresse ej endast för jordbruksbefolkningen, att en levande landsbygd kan bevaras. Vid behandlingen av frågor om överföring av jordbruksjord till annan användning bör hänsyn tagas till de inom varje trakt rådande förhållandena.»

I fråga om storleken av de nybildade brukningsdelarna har jordbruksprisutredningen anført, att man enligt dess mening ej bör begränsa sig till att söka få till stånd jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar, utan målsättningen bör vara, att brukaren vid rationell drift och tidsenlig mekanisering skall nå full och effektiv sysselsättning för sin arbetskraft. Utredningen anser dock, att med tanke på de varierande produktionsförutsättningarna inom vårt jordbruk några arealgränser svårigen kan anges. Mekaniseringen och önskemålen om möjlighet till extensifiering av produktionen på mindre lämplig åkerjord synes dock enligt utredningen tyda på att de nybildade brukningsdelarna i sådana fall, där brukaren för sin försörjning är helt beroende av jordbruket, där så är möjligt hellre bör överstiga än understiga 20 hektar och att hinder i varje fall icke bör resas mot att man genom sammanläggning eller på annat sätt bildar fastigheter, på vilka mekaniseringens fördelar till fullo kan utnyttjas. I de av utredningen i föreliggande sammanhang anförda synpunkterna har departementschefen i huvudsak ansett sig kunna instämma. Enligt hans mening bör emellertid betonas, att några arealgränser i detta sammanhang näppeligen kan anges.

Frågan om överskottsproduktionen på mjölk och därmed sammanhängande problem behandlas av departementschefen i samband med spörsmålet om avvägningen av det framtida stödet åt mjölkproduktionen.

Motionerna

I motionerna I: 550 och II: 680 framhålles, att det är ett nationellt intresse att upprätthålla ett jordbruk, som under alla förhållanden kan säkra folkförsörjningen.

Utskottet

Utskottet vill med hänvisning till förhållandena under 1940-talet framhålla, att en jordbruksproduktion, som med en icke alltför bred marginal understiger den normala förbrukningen inom landet, är nödvändig för att säkra vår försörjning vid en eventuell avspärrning. Att överskottsproduktionen av vissa jordbruksprodukter under senare år har medfört särskilda problem, bör icke skymma de beredskapsmässiga synpunkter, som fortfarande måste anläggas vid jordbrukspolitiska bedömningar. Trygghet i försörjningen innebär emellertid icke, att en produktion överstigande den inhemska förbrukningen är motiverad på längre sikt. I likhet med departementschefen anser utskottet, att de tankelinjer, som kommit till uttryck i 1947 års riksdagsbeslut i denna fråga, alltjämt är giltiga. På längre sikt är det sålunda önskvärt, att den inhemska produktionen i regel helt kan avsättas inom landet.

Departementschefen har anfört, att produktionsstegringen sedan förkrigsåren i och för sig har varit fördelaktig ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkt. Utskottet vill helt instämma häri. Den ökade produktionen har främst åstadkommit genom en effektivare användning av tillgängliga produktionsresurser. Trots att överskottspartier under senare år i regel har sålts till utlandet till lägre priser än de inländska, får exporten i fråga anses ha varit samhällsekonomiskt lönande. På längre sikt måste emellertid en annan syn anläggas på överskottsproblemet. Åtskilliga omständigheter talar för att priserna på den internationella marknaden under lång tid framöver kommer att ligga lägre än vad som ur olika synpunkter är att betrakta som en skälig producentprisnivå inom landet. På längre sikt måste också hänsyn tagas till såväl rörliga som fasta kostnader för överskottsproduktionen, och det finns skäl att förmoda, att priserna vid export då icke kommer att medge full kostnadstäckning. I likhet med departementschefen vill utskottet därför betona, att förutsättningen för att man skall kunna vidmakthålla en sådan inkomstnivå för jordbruksbefolkningen, som motsvarar den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten med jämförliga befolkningsgrupper, på längre sikt förutsätter, att inga pristryckande överskott föreligger.

Utskottet har icke haft anledning att närmare granska de beräkningar över produktions- och konsumtionsutvecklingen, som har framlagts av jordbruksprisutredningen. Med hänsyn till nu kända utvecklingstendenser synes dock enligt utskottets mening departementschefens uttalande i detta sammanhang, att man bör utgå från att en överskottsproduktion kommer

att föreligga under åtskillig tid framåt och att den under vissa omständigheter kan bli av betydande omfattning, utgöra en i huvudsak realistisk bedömning. En produktionsbegränsning kan därför bli påkallad för att undvika pristryckande överskott. Därvid bör emellertid, såsom departementschefen också framhåller, hänsyn tagas till de på kort sikt i produktionsprocessen bundna produktionsmedlen. I propositionen uttalas vidare, att en minskning av produktionsvolymen med en låg prisnivå som påtryckningsmedel står i motsättning till den socialpolitiska målsättningen för jordbrukspolitiken och därför ej bör komma i fråga. Enligt utskottets mening skulle en sådan produktionsbegränsning stå i bjärt kontrast mot det centrala syftet med vår jordbrukspolitik, och utskottet vill därför helt ansluta sig till departementschefens här återgivna uttalande.

I propositionen anföres därjämte, att en eventuellt nödvändig produktionsminskning främst bör åstadkommas i samband med olika rationaliseringsåtgärder, exempelvis sammanläggning av brukningsdelar, övergång till extensiv drift på vissa brukningsdelar och nedläggning av jordbruk på olämpliga ägor. Mot detta uttalande, som helt står i överensstämmelse med vad som har angivits i 1947 års riksdagsbeslut, har utskottet intet att invända. Ej heller har utskottet något att erinra mot att möjligheterna att överföra sämre jordbruksjord till skogsmark ägnas uppmärksamhet. Utskottet vill i detta sammanhang dock understryka vad departementschefen anfört därom, att man vid behandlingen av detta spörsmål — vid sidan av de rent ekonomiska synpunkterna — bör fästa största vikt vid den verkan, en sådan överföring kan få för bygden i dess helhet. Här ifrågavarande spörsmål är ofta av mycket ömtålig natur. Ett vikande befolkningsunderlag kan medföra, att förutsättningarna för samhällsliv i en bygd försvinner; en minskande jordbruksbefolkning kan sålunda återverka på andra näringsgrenars existensmöjligheter på landsbygden. Det är därför av stor vikt, att man, såsom departementschefen också påpekar, vid behandlingen av frågor om överföring av jordbruksjord till annan användning tager hänsyn till de inom varje trakt rådande förhållandena.

Departementschefen har i huvudsak instämt i vad utredningen anfört i fråga om storleken av de nybildade brukningsdelarna. Även enligt utskottets uppfattning är det angeläget, att familjejordbruk skapas av sådan storlek, att brukaren kan få full och effektiv sysselsättning för sin arbetskraft. Att i föreliggande sammanhang ange några arealgränser vore enligt utskottets mening olyckligt. Förhållandena inom vårt jordbruk är nämligen mycket varierande, och några generella regler bör därför icke uppställas. Vid bedömningen av storleken utav de nybildade gårdarna bör man enligt utskottets mening taga hänsyn till de inom olika landsdelar skiftande förhållandena, så att gårdarna i varje särskilt fall anpassas till de lokala förutsättningarna för modern jordbruksdrift.

2. Jordbruksbefolkningens inkomstläge

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 18—23.

Departementschefen

Efter att i korthet ha berört de inkomstjämförelser, som utfördes av 1942 års jordbrukskommitté, anför departementschefen angående jordbruksprisutredningens beräkningar följande.

»Utredningen har i väsentlig mån sökt hålla sig till de jämförelsegrunder, som uppställdes i 1947 års riksdagsbeslut. Beträffande jordbrukarna skulle man enligt detta beslut utgå från arbetskraften vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar. Vid inkomstjämförelsen på grundval av material från den jordbruksekonomiska undersökningen torde detta krav i huvudsak ha uppfyllts. Även i fråga om jämförelsegruppen torde utredningen i huvudsak ha utgått från kategorier, som kan anses motsvara de krav, man uppställde i 1947 års riksdagsbeslut. I några yttranden har påpekats, att utredningen genom att utgå från den genomsnittliga industriarbetarlönen i de två lägsta ortsgrupperna har valt en jämförelsegrupp med högre inkomstläge än vad som avsågs i sagda riksdagsbeslut. Jag kan icke dela denna uppfattning. I 1947 års riksdagsbeslut specificerades icke direkt den jämförelsegrupp, man framdeles skulle utgå ifrån. När man i vissa yttranden har åberopat, att jämförelsen borde ha skett med helt okvalificerad arbetskraft på landsbygden, har man tydligen stött sig på förhållandet, att 1942 års jordbrukskommittés indirekta jämförelse å ena sidan utgick från det genomsnittliga löneläget för kördrängar och med dessa ungefärligen jämställda arbetare och å andra sidan från löneläget i stort för arbetare på landsbygden utanför jordbruket med ungefär samma ställning inom sina yrken som kördrängar och dylika inom lantbruket. Detta innebär dock icke, att man i 1947 års riksdagsbeslut skulle ha fastslagit, att en direkt jämförelse skulle bindas vid den grupp, som 1942 års jordbrukskommitté använde vid sina indirekta jämförelser. Som mål för jordbrukspolitiken uppställdes i riksdagsbeslutet, att arbetskraften vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar förutom ränta på sitt i jordbruket investerade kapital även skulle er hålla en arbetsinkomst, likvärdig med arbetsinkomsten för jämförliga arbetargrupper på landsbygden. Med »jämförliga arbetargrupper» kan näppeligen avses endast den helt okvalificerade arbetskraften. Uttrycket bör i stället tydas så, att man vid jämförelsen skall utgå från sådana arbetargrupper på landsbygden, vilkas arbetsprestation i stort sett motsvarar arbetsprestationen vid skötseln av ett basjordbruk. Skötseln av en sådan gård kan icke betecknas som ett okvalificerat arbete, i synnerhet icke efter den omfattande mekanisering, som har ägt rum under senare år. Tvärtom mås-

te brukaren av ett basjordbruk besitta god yrkeskunskap och förmåga till självständig planering. Detta gäller särskilt, när man vid jämförelsen utgår från rationellt drivna gårdar i basjordbrukens storleksgrupp. På grund av det anförda anser jag, att den jämförelsegrupp som utredningen valt — industriarbetare och liknande i de två lägsta ortsgrupperna — bör kunna godtagas.

Jag har icke för avsikt att i föreliggande sammanhang närmare gå in på de olika beräkningsgrunderna i utredningens inkomstjämförelser. Man måste konstatera, att utredningens material i yttrandena har lett till högst skiftande slutsatser om jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge. Det ligger i sakens natur, att ett helt invändningsfritt jämförelsematerial näppligen kan förebringas. Detta innebär dock ej, att jag anser fortsatta undersökningar på området mindre fruktbringande. Tvärtom är det min åsikt, att större möda än hittills bör läggas ner för belysning av hithörande spörsmål. Jag vill härvid bland annat hänvisa till en ytterligare intensifiering av det arbete, som bedrivs i samband med den jordbruksekonomiska undersökningen, så att framför allt säkrare uppgifter om arbetsåtgången kan erhållas. Vidare torde det vara önskvärt, att olika specialundersökningar på området utföres, varvid man exempelvis bör söka få en säkrare uppfattning om den jordbruksekonomiska undersökningens representativitet. Av väsentlig betydelse är också, att en mera omfattande undersökning av konsumtionen hos jordbruksbefolkningen och jämförliga grupper snarast kommer till stånd.

Ehuru jag är medveten om att brister vidlåder det statistiska material, varpå utredningen byggt sina beräkningar och slutsatser, anser jag tillräcklig grund dock föreligga för antagandet, att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak uppnåtts vid utgången av den tid utredningens jämförelser avser. Vid den närmare utformningen av det prissättningsystem, som jag i det följande kommer att föreslå, måste självfallet hänsyn tagas till de förändringar, som därefter kan ha inträtt.»

Motionerna

I motionerna I: 555 och II: 690 påpekas, att god överensstämmelse råder mellan motionärernas och departementschefens uppfattning om inkomstproblemet. Enligt motionerna följer därav emellertid, att man bör eftersträva en sådan prissättning, att uppkomsten av plusvarianter ovanför basjordbruksgruppen och minusvarianter nedanför densamma icke onödigtvis accentueras. Departementschefens uppfattning, att skötseln av ett basjordbruk icke kan betecknas som okvalificerat arbete, understrykes i motionerna. Detsamma gäller departementschefens krav på att en mera omfattande undersökning av konsumtionen hos jordbruksbefolkningen och jämförliga grupper snarast kommer till stånd.

Enligt motionerna I: 556 och II: 684 är det troligt, att de senaste årens prissättning på jordbruksprodukter resulterat i en försämring av jordbru-

karnas arbetsinkomster från det egentliga jordbruket. Vidare framhålles, att man vid diskussion om inkomstlikställigheten jämför å ena sidan en jordbrukare med ett väl rationaliserat basjordbruk, vilken även är företagsledare, och å andra sidan löntagargrupper i låga inkomstskikt, och att skäl talar för att man här bör jämföra med bättre kvalificerade yrkesgrupper.

Under åberopande av att jordbrukarna sedan år 1952/53 har fått vidkännas en inkomstförsämring samtidigt som lönerna för industriarbetare stigit väsentligt, understrykes i motionerna I: 558 och II: 688, att hänsyn till denna försämring bör tagas vid den närmare utformningen av prissättnings-systemet. Vidare anföres, att jordbruksprisutredningen genom att utgå från den jordbruksekonomiska undersökningen har baserat sin inkomstjämförelse på ett alltför positivt urval av gårdar samt att basjordbrukarna i fråga om inkomstlikställighet bör jämföras med yrkesskickliga arbetare inom industrien. Enligt motionerna är det också angeläget, att sådant material snarast möjligt införskaffas, som medger, att prissättningsystemet kan utformas på grundval av jämförelser mellan timlöner och att hänsyn då även tages till s. k. obekvämt arbetstid. Vidare vänder man sig i motionerna mot att jordbruksprisutredningen har betraktat en tredjedel av jordbrukarnas kapitalinkomster såsom härrörande från värdestegringar och inräknat denna del i arbetsinkomsterna. I motionerna hemställles, att de sålunda anförda synpunkterna måtte beaktas vid den närmare utformningen av prissättnings-systemet.

Utskottet

En jämförelse av inkomstläget hos olika befolkningsgrupper är förenad med betydande svårigheter, särskilt om inkomsterna hos en företagargrupp skall jämföras med inkomsterna hos en löntagargrupp. Bland annat uppstår svår bemästrade problem, när man vill nå fram till företagarens arbetsersättning. Svårigheterna i fråga framträdde tydligt, när 1942 års jordbrukskommitté utförde sina inkomstjämförelser. Jordbruksprisutredningen, som har mött samma problem, har på grundval av olika undersökningar sökt erhålla underlag för en allmän bedömning av huruvida jordbruksbefolkningens inkomster vid rationellt skötta gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar fortfarande mera väsentligt kan anses avvika från inkomsterna hos jämförliga befolkningsgrupper.

Utredningen har i väsentlig mån sökt hålla sig till de jämförelsegrunder, som uppställdes i 1947 års riksdagsbeslut. Beträffande jordbrukarna skall man enligt detta beslut utgå från arbetskraften vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar. Enligt motionerna I: 558 och II: 688 kan det ifrågasättas, huruvida icke utredningen bland annat genom att grunda jämförelserna på material från den jordbruksekonomiska undersökningen har baserat sina undersökningar av jordbrukets inkomstförhållanden på ett alltför positivt urval av gårdar. Utskottet vill emellertid påminna om att man redan i 1947 års riksdagsbeslut avsåg, att kalkyler på grundval av upp-

gifter från den jordbruksekonomiska undersökningen skulle upprättas till ledning för prissättningen. Även om de i nämnda undersökning ingående gårdarna onekligen representerar ett positivt urval, torde det sålunda stå helt i överensstämmelse med grunderna för 1947 års riksdagsbeslut att vid jordbrukspolitiska bedömningar acceptera nämnda jordbruk som jämförelsegrupp. Utskottet vill emellertid hänvisa till vad nedan säges om vikten av intensifierade statistiska undersökningar för belysandet av jordbruksbefolkningens inkomstläge. Härigenom ernås även en säkrare uppfattning om den jordbruksekonomiska undersökningens representativitet.

Utredningen har jämfört jordbrukarnas inkomster med den genomsnittliga industriarbetarlönen i de två lägsta ortsgrupperna vid den vid jämförelseperioden gällande dyrortsgrupperingen. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att utredningen härmed i huvudsak har utgått från en jämförelsekategori, som kan anses motsvara de i förut nämnda riksdagsbeslut uppställda kraven. Det bör betonas, att en begränsning av jämförelsegruppen till helt okvalificerad arbetskraft icke kan anses motiverad. Såsom departementschefen också framhållit, kan skötseln av ett basjordbruk icke betecknas som ett okvalificerat arbete. Jämförelsen bör i stället, som departementschefen framhåller, i synnerhet efter den omfattande mekanisering som har ägt rum under senare år, göras med sådana arbetargrupper på landsbygden, vilkas arbetsprestationer i stort sett motsvarar arbetsprestationen vid skötseln av ett basjordbruk. Från denna utgångspunkt kommer utskottet till det resultatet att jämförelsen bör ske med industriarbetare och liknande inom de två lägsta dyrortsgrupperna, d. v. s. för närvarande andra och tredje ortgruppen. Därvid skall hänsyn tagas till jordbruksnäringens omfattning inom var och en av dessa ortsgrupper. I motionerna I: 558 och II: 688 har hemställts, att yrkesskickliga arbetare inom industrien skall tagas till jämförelsegrupp i detta sammanhang. Utskottet, som anser att industriarbetarna i stor utsträckning bör kunna hänföras under begreppet yrkesskickliga arbetare, är icke berett att förorda att jämförelsegruppen anges på annat sätt än som skett i propositionen.

I motionerna I: 558 och II: 688 har hemställts, att sådant material snarast möjligt införskaffas, att prissättningssystemet kan utformas på grundval av jämförelser mellan timlöner och att hänsyn då även tages till s. k. obekväma arbetstid. Även om en jämförelse på grundval av timlöner teoretiskt sett kunde anses befogad, är de praktiska möjligheterna för sådan jämförelse tills vidare mycket begränsade, eftersom tillförlitliga uppgifter om den effektiva arbetstiden inom jordbruket saknas. De olikartade förhållandena inom jordbruk och industri gör det vidare tveklaktigt, huruvida material av tillräcklig tillförlitlighet över huvud taget kan frambringas. Enligt utskottets mening bör givetvis det arbete, som bedrivs bland annat för att förbättra arbetsredovisningen i den jordbruksekonomiska undersökningen, fullföljas. Samtidigt är utskottet dock icke berett att tillstyrka, att inkomstjämförelser framdeles skall ske på grundval av timlöner. Såsom inledningsvis framhållits, är det vidare knappast möjligt att göra här berörda inkomstjämförelser.

förelser till en exakt mätning. Det torde även framdeles bli fråga om att på grundval av ett fylligt statistiskt material söka bilda sig en allmän uppfattning om jordbruksbefolkningens inkomstläge i förhållande till jämförbara befolkningsgrupper.

I motionerna I: 558 och II: 688 har erinringar vidare riktats mot att jordbruksprisutredningen vid beräkningen av brukares arbetsinkomst på grundval av material från den jordbruksekonomiska undersökningen icke har räknat med täckning av räntekostnaderna med utgångspunkt från tillgångarnas fulla marknadsvärde. Vid beräkning av arbetsinkomsten uppkommer nämligen spørsmålet hur man skall bestämma storleken av det investerade kapital, på vilket räntekostnader räknas. En del av det kapitalbelopp, som representeras av nuvarande jordbruksvärden, liksom en del av nuvarande förmögenheter motsvaras icke av gjorda investeringar utan har framkommit genom värdestegringar på i främsta rummet fastigheterna. Räknar man räntekostnad även på kapital, som motsvarar denna värdestegring, leder det till att vissa inkomster, vilka eljest skulle redovisas som arbetsinkomster, överflyttas till kapitalinkomsten. Utredningen har ansett, att jordbrukaren bör tillgodoräknas ränteinkomst för kapitalbelopp med ett realvärde, som utgör summan av hans tidigare förmögenhet (eget kapital) och löpande sparande. Däremot är det enligt utredningens mening icke berättigat, att ränta tillgodoräknas honom på eget kapital, som framkommit genom prisstegringar. Vid en jämförelse med andra befolkningsgrupper bör enligt utredningen den del av kapitalinkomsten, som motsvarar ränta på dylikt eget kapital, likställas med arbetsinkomst. Eftersom det i föreliggande sammanhang gäller en jämförelse mellan de genomsnittliga inkomsterna för en viss grupp jordbruksföretagare och en viss grupp av löntagare, bör enligt utskottets mening utredningens här återgivna resonemang godtagas.

I likhet med departementschefen vill utskottet understryka vikten av att de statistiska undersökningarna för belysande av jordbruksbefolkningens inkomstläge intensifieras. Departementschefen har i detta sammanhang bland annat hänvisat till vissa specialundersökningar, och utskottet förutsätter, att dessa snarast möjligt fullföljes. Det är enligt utskottets uppfattning av synnerligen stor betydelse att säkrast möjliga underlag för bedömning av hörande spørsmål skapas.

Utskottet ansluter sig slutligen till departementschefens uppfattning, att det av jordbruksprisutredningen framlagda materialet har gett tillräcklig grund för antagandet, att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak hade uppnåtts vid utgången av den tid, utredningens jämförelser avser. Det är samtidigt tydligt, att icke oväsentliga förändringar sedan dess har inträffat. Hänsyn härtill bör, i enlighet med vad departementschefen har framhållit, tagas vid den närmare utformningen av det i propositionen föreslagna nya prissättningssystemet.

3. Det svenska jordbruket och utlandsmarknaden

Jordbruksprisutredningen

Beträffande av jordbruksprisutredningen framförda synpunkter hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 37—39.

Departementschefen

Departementschefen understryker, att de naturliga förutsättningarna för jordbruk i Sverige icke är sämre än i andra länder, åtminstone såvitt avser våra egentliga jordbruksbygder. Även i andra områden kan jordbruk ofta bedrivas på ett samhällsekonomiskt förmånligt sätt, exempelvis i kombination med skogsbruk. Departementschefen påpekar vidare, att våra jordbrukare har visat sig snabbt kunna utnyttja landvinningarna på jordbruks-teknikens område. I princip instämmer departementschefen i att en ytterligare förbättring av konkurrenskraften hos vårt jordbruk förutsätter en fortsatt strukturrationalisering, eftersom driftsrationaliseringen och den inre rationaliseringen endast då kan göra verkligt betydande framsteg. Han påpekar i detta sammanhang, att möjligheterna att effektivisera produktionen är omfattande i åtskilliga andra länder och att detta förhållande ytterligare understryker nödvändigheten av att alla möjligheter att förbättra vårt jordbruks effektivitet tillvaratages. I fråga om prisutvecklingen på den internationella marknaden anför departementschefen bland annat följande.

»Jag har nyligen i propositionen 1955: 180 berört utvecklingstendenserna på den internationella marknaden. Jag framhöll i detta sammanhang, att man ej kan bortse från vissa moment, som tyder på att priserna på den internationella marknaden på längre sikt kan utsättas för ett icke obetydligt tryck. Emellertid syntes mig riskerna för ett kraftigt och genomgripande prisfall icke vara överhängande för närvarande. Överskottslagren har hittills kunnat hållas under kontroll, och ett alltför hårt tryck på de internationella priserna har förhindrats. Det torde också ligga i olika länders intresse med hänsyn till deras egen nationella jordbrukspolitik att allvarigare störningar på den internationella marknaden undviks. De aktuella överskotten är i stor utsträckning statskontrollerade, och man kommer säkerligen i det längsta att avstå från åtgärder, som kan leda till häftiga internationella prisfall.

Det nu sagda gäller närmast de aktuella förhållandena. Jag har tidigare påpekat de betydande effektiviseringsmöjligheterna inom stora delar av det europeiska jordbruket. Utnyttjas dessa, vilket i och för sig förefaller sannolikt, kan produktionen komma att stiga mycket kraftigt. Med hänsyn till det europeiska jordbrukets struktur torde produktionsökningen i så fall främst komma att gälla animalieprodukter. Å andra sidan bör man kunna räkna med att den fortgående höjningen av inkomstnivån jämte befolk-

ningsökningen i Europa skall leda till en ökad efterfrågan på jordbruksprodukter. Huruvida balans mellan produktion och konsumtion kan uppnås vid en oförändrad prisnivå, är emellertid osäkert. Ovissheten beträffande den internationella utvecklingen måste naturligtvis beaktas vid utformningen av ett nytt system för prissättningen på jordbrukets produkter. Man bör därför vara beredd att framdeles taga frågan om jordbrukets gränskydd under omprövning.»

Motionerna

I motionerna I: 558 och II: 688 framhålles, att stora produktionsreserver föreligger i flertalet västeuropeiska länder, där jordbrukets rationalisering icke har hunnit så långt som i vårt land, samt att jordbruksproduktionen kan väntas öka i sådana länder och komma att trycka priserna på den internationella marknaden. Enligt motionerna har tendenser i den riktningen redan framträtt. Vidare framhålles, att det stora riskmomentet utgöres av de amerikanska överskottslagren — den återhållsamma politiken i Förenta staterna anses kunna bli genombruten med en press nedåt av den internationella prisnivån som följd. Enligt motionerna utvecklas jordbruksproduktionen i världen av olika orsaker snabbare än den köpkraftiga konsumtionsefterfrågan, och priserna på den internationella marknaden tenderar därvid att falla i förhållande till priserna på industrivaror.

Utskottet

Vad i propositionen anförts angående det svenska jordbruket och utlandsmarknaden har ej givit utskottet anledning till erinran. Åtskilliga skäl synes tala för att vårt jordbruk på längre sikt kan frambringa jordbruksprodukter lika billigt som jordbruket i flertalet andra länder. Likaledes torde man i princip kunna instämma i att en förbättring av konkurrenskraften hos vårt jordbruk förutsätter en fortsatt strukturrationalisering, eftersom driftsrationaliseringen och den inre rationaliseringen i väsentlig mån sammanhänger med en sådan. Med hänsyn till de omfattande effektiviseringsmöjligheterna i andra länder är det angeläget, att alla möjligheter att förbättra vårt jordbruks effektivitet tillvaratas, så att dess konkurrensläge gentemot utlandet icke försämras.

Bedömningen av den framtida utvecklingen på den internationella livsmedelsmarknaden är självfallet förenad med betydande svårigheter. Även om riskerna för ett genomgripande prisfall, såsom departementschefen påpekat, icke synes överhängande för närvarande, bör ovissheten beträffande den internationella utvecklingen naturligtvis beaktas vid utformningen av ett nytt system för prissättningen på jordbruksprodukter. Systemet bör sålunda med hänsyn härtill förses med vissa spärregler.

4. Utformningen av gränsskyddet med hänsyn till handelspolitiken och det internationella samarbetet

Jordbruksprisutredningen

Beträffande av jordbruksprisutredningen framförda synpunkter hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 45—46.

Departementschefen

Enligt departementschefen torde det råda enighet om önskvärldheten av att en friare internationell handel med jordbruksprodukter kommer till stånd. I detta sammanhang understrykes emellertid, att det givetvis båtar föga, om kvantitativa handelsrestriktioner avskaffas men samtidigt ersättes med höga och eventuellt helt prohibitiva tullar eller importavgifter. Förutsättningen för att ett frigörande av den internationella handeln med jordbruksprodukter skall leda till en stabilare internationell marknad är sålunda, att detta förknippas med åtaganden om begränsning av gränsskyddet i andra former. Departementschefen anför vidare.

»Strävandena att åstadkomma en friare internationell handel med jordbruksprodukter har hittills icke lett till mera långtgående resultat beträffande de viktigaste av dessa produkter. Kvantitativa handelshinder har än så länge avskaffats endast i begränsad omfattning. I vissa fall har de visserligen slopats men samtidigt har tullhöjningar ägt rum. Det omfattande skydd, som olika länder anser sig böra lämna sin jordbruksproduktion, medför att de icke vill avhända sig de möjligheter, som kvantitativa restriktioner lämnar i skyddshänseende.

Det torde vara föga givande att spekulera över hur snart en mera allmän liberalisering av den internationella handeln med jordbruksprodukter kan komma till stånd. Det är tydligt, att framsteg på området endast kan vinnas genom ett samfällt handlande från berörda länders sida. Vårt land medverkar aktivt i det arbete, som på det internationella planet bedrives för en friare handel. Å andra sidan kan Sverige enligt min mening icke ensidigt avstå från möjligheten att tillämpa kvantitativa handelsregleringar, så länge sådana allmänt tillämpas i andra länder. Detta innebär emellertid icke, att vi som regel bör bygga vårt gränsskydd på ifrågavarande regleringar. Det kan tvärtom ur vissa synpunkter, vilka jag senare närmare kommer att beröra, vara fördelaktigt att även under nuvarande förhållanden medge en friare handel, samtidigt som möjligheten lämnas öppen att under särskilda omständigheter tillgripa mera vittgående regleringar.»

Motionerna

Enligt motionerna I: 558 och II: 688 har de under våren 1955 slutförda förhandlingarna om en översyn av GATT visat, att jordbruksprisutredning-

ens bedömning av möjligheterna för ett inom nära framtid förestående, mer allmänt frigörande av den internationella handeln icke varit realistisk.

Utskottet

Det är tydligt att den långtgående protektionismen i olika länder i väsentlig mån har bidragit till att överskottssvårigheter har uppstått på den internationella marknaden. Genom protektionistiska åtgärder höjes nämligen den inländska prisnivån i såväl producent- som konsumentledet. Uppstår på den internationella marknaden överskott av en produkt och leder detta till ett prisfall på denna marknad, påverkas priserna i olika länder icke därav. Lägre priser vid internationell handel leder således icke till en konsumtionsökning, som skulle absorbera överskottet. Ej heller medför sänkta internationella priser, att produktionen av överskottsvaran begränsas. Dessa förhållanden leder således till att riskerna för kraftiga prisfluktuationer på den internationella marknaden blir större än om fri handel skulle ha rått länderna emellan.

I likhet med departementschefen vill utskottet understryka, att det givetvis är av ringa nytta, om kvantitativa handelsrestriktioner avskaffas men samtidigt ersättes med höga och eventuellt helt prohibitiva tullar eller importavgifter. Emellertid har strävanden att åstadkomma en friare internationell handel på jordbruksområdet hittills icke lett till några mera betydande resultat. Utskottet vill instämma i departementschefens uttalande, att framsteg på området endast kan vinnas genom ett samfällt handlande från berörda länders sida och att Sverige icke ensidigt kan avstå från möjligheten att tillämpa kvantitativa handelsregleringar, så länge sådana allmänt förekommer i andra länder. Såsom departementschefen påpekar, torde det sistnämnda icke behöva innebära, att vårt gränsskydd som regel bör bygga på kvantitativa regleringar. Det kan sålunda under vissa förhållanden vara fördelaktigt att suspendera ifrågakavarende regleringar och medge friare handel, om möjlighet finns, att i särskilda fall åter kunna tillgripa desamma.

5. Förhållandena i slättbygderna som underlag för prisstödets avvägning

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 51—53.

Departementschefen

Departementschefen anför i berörda fråga bland annat följande.

»Jag är icke beredd att förorda en höjning av kraven på produktionseffektivitet vid sådana brukningsdelar, vilkas driftsresultat skall ligga till grund

för bedömningen av effekten av åtgärder, som vidtages för att fullfölja den jordbrukspolitiska målsättningen. Fortfarande ligger den övervägande delen av bondejordbruken i storleksgrupperna under 20 hektar. Enligt 1951 års jordbruksräkning omfattade sålunda storleksgruppen 10—20 hektar 62 procent av samtliga brukningsdelar över 10 hektar. Enligt 1944 års jordbruksräkning var motsvarande siffra endast obetydligt högre. En avvägning av prisstödet med utgångspunkt från förhållandena i storleksgruppen 20—30 hektar skulle följaktligen även under nuvarande förhållanden innebära, att den avsedda inkomstlikställigheten skulle begränsas till en mindre del av den i jordbruket arbetande befolkningen, något som uppenbarligen strider mot andemeningen i 1947 års riksdagsbeslut. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att enligt av utredningen redovisade siffror skillnaden mellan produktionskostnaderna i storleksgrupperna 10—20 hektar och 20—30 hektar i början av 1940-talet uppgick till 7 procent och i början av 1950-talet till 9 procent.

Mot utredningens förslag, att den allmänna prisavvägningen framdeles skall ske med utgångspunkt från förhållandena i storleksgruppen 10—20 hektar i slättbygderna har jag i princip intet att invända. Det torde vara en fördel, att man vid den allmänna prisavvägningen utgår från jordbruk, som är förhållandevis enhetliga till sin karaktär och vilkas brukare har sin huvudsakliga utkomst av jordbruket. Man undviker då de svårigheter, som uppstår, om man i föreliggande sammanhang även medtager jordbruk, där en betydande del av inkomsten härrör från skogsnäringen och inkomsten sålunda i väsentlig grad påverkas av svängningar i priserna på skogsprodukter. Emellertid innebär denna min ståndpunkt icke, att man vid prispolitiska bedömningar bör bortse från hur inkomstförhållandena utvecklas vid basjordbruken i skogsbygderna. Utredningen har påvisat, att inkomstnivån i skogsbygderna under perioden 1946/47—1952/53 i genomsnitt har motsvarat inkomstnivån vid jordbruk i slättbygderna, dock att inkomsterna i skogsbygderna har varierat betydligt mera än i slättbygderna. Det finnes sålunda skäl antaga, att man, om förhållandena vid basjordbruken i slättbygderna tages till utgångspunkt för den allmänna prisavvägningen, icke kommer att utgå från jordbruk med ett i stort sett annat genomsnittligt inkomstläge än vad som skulle ha varit fallet, därest hänsyn även tagits till förhållandena vid basjordbruken i skogsbygderna. Man bör dock självfallet även framdeles ha uppmärksamheten riktad på huruvida denna inkomstlikhet under en följd av år genomsnittligt kommer att föreligga.»

Motionerna

Enligt motionerna I: 550 och II: 680 kan, genom att en viss typ av brukningsdelar — i detta fall storleksgruppen 10—20 hektar i södra och mellersta Sveriges slättbygder — utgör centralt kalkylunderlag, de klassbetonade orättvisorna i fråga om jordbrukets inkomster befaras bli ännu större än hittills. Enligt motionerna borde den nya prispolitiken i stället ha baserats

på de skiftande betingelserna vid jordbruk av olika storlek och i skilda delar av landet med särskilt tillgodoseende av det mindre jordbrukets och konsumenternas intressen. Särskilda kalkyler bör enligt motionärerna uppgöras, avseende dels det mindre jordbruket i södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder, dels det mindre jordbruket i Norrland.

Att styra prissättningen för hela Sveriges jordbruk efter slättbygdernas basjordbruk kan enligt motionerna I: 555 och II: 690 medföra uppenbara olägenheter. Sålunda påpekas, att lönsamheten vid slättbygdernas basjordbruk i väsentlig mån påverkas av priserna på vete, oljeväxter, sockerbetor och potatis, vilket gör det svårt att uteslutande lägga dessa till grund för en bedömning av det stora antal jordbruk, vilkas huvudsakliga inkomst grundas på animaliska produkter. Å andra sidan måste man enligt motionerna erkänna, att det möter stora svårigheter att få ett bokföringsmässigt fast grepp om en lantushållning, som i hög grad är sammanvävd med skogsbruk. Motsättningen anses bli mildrad i den mån man ger animalieproduktionen en sådan plats vid prissättningen, som i annat sammanhang påyrkats i motionerna.

I motionerna I: 560 och II: 689 uttalas, att då slättbygdskalkylen föreslås skola få en dominerande position vid bestämmande av prisstodnivån, detta har motiverats med att i de delar av landet, där jordbrukets produktionsbetingelser är sämre än i ifrågavarande slättbygder, skillnaden kan kompenseras genom skogsinkomster. I och för sig torde erinringar ej vara att anföra mot detta resonemang. Man kan emellertid ej bortse från att ett stort antal av Norrlands jordbrukare helt eller delvis saknar tillgång till skog och skogsarbete eller andra kompletterande förtjänstmöjligheter. I motionerna hemställs därför, att vid upprättande av ifrågavarande områdeskalkyler liksom även vid prisavvägningen särskild uppmärksamhet skall ägnas inkomstutvecklingen vid jordbruk, som saknar eller har otillräcklig skogsareal. Vidare hemställs, att i ifrågavarande kalkyler inkomstjämförelser skall ske med jämförbara industriarbetarlöner i de inom respektive område dominerande ortsgrupperna.

Utskottet

Enligt 1947 års riksdagsbeslut innebär en avvägning av prisstödet med hänsyn till förhållandena vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar ett skäligt hänsynstagande till de faktiska förhållandena inom jordbruket och till önskemålet, att jordbruksbefolkningen skall uppnå likställighet i inkomsthänseende med jämförliga befolkningsgrupper. Högre ställda krav i fråga om produktionseffektivitet ansågs medföra, att den jordbrukspolitiska målsättningen av inkomstlikställighet endast skulle komma att omfatta en mindre del av jordbruksbefolkningen. Utskottet anser liksom departementschefen, att någon höjning av de i 1947 års riksdagsbeslut uppställda kraven på produktionseffektivitet vid sådana brukningsdelar, vilkas driftsresultat skall ligga till grund för bedömningen av åtgärder för att full-

följa den jordbrukspolitiska målsättningen, icke bör äga rum. En sådan höjning skulle fortfarande leda till att en väsentlig del av jordbruksbefolkningen icke komme i åtnjutande av den åsyftade likställigheten. Utskottet vill också erinra om sitt uttalande i samband med frågan om inkomstjämförelser mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper, att de grunder, som i föreliggande sammanhang tidigare knäsatts i 1947 års riksdagsbeslut, alltjämt bör gälla.

Utredningens förslag, att den allmänna prisavvägningen framdeles skulle ske med utgångspunkt från förhållandena vid gårdar i slättbygderna i storleksgruppen 10—20 hektar, har i princip godkänts av departementschefen. Enligt utskottets uppfattning talar starka skäl för ett sådant ställningstagande. Ifrågavarande bygder, som omfattar Skåne—Hallands slättbygder, mellanbygden i Skåne, slättbygderna i Blekinge och södra Kalmar län, Öland och Gotland, Östgötaslätten och Vänerslätten, Värmlands läns slättbygd samt Mälar- och Hjälmabygden, svarar för över 60 procent av värdet utav jordbrukets totala avsaluproduktion. Inom området faller över hälften av landets samtliga brukningsdelar i basjordbrukens storleksgrupp. Denna svarar vidare i slättbygderna för hälften av samtliga jordbruk över 10 hektar. Jordbruksprisutredningens undersökningar visar, att inkomsterna vid basjordbruken i slättbygderna i genomsnitt under ett antal år har legat ungefär i nivå med inkomsterna vid ifrågavarande jordbruk i övriga delar av landet. Inkomsterna i slättbygderna uppvisar dock mindre årliga variationer än inkomsterna i övriga områden.

Som skäl för att taga förhållandena i slättbygderna till utgångspunkt för den allmänna prisavvägningen kan först och främst anföras, att man i sådant fall utgår från jordbruk, som är förhållandevis enhetliga till sin karaktär och vilkas brukare erhåller sin huvudsakliga inkomst från jordbruket. Utgår man i stället från jordbruk, där en betydande del av inkomsten hänförs till skogsnäringen, kommer beräkningarna att uppvisa betydande variationer i inkomstförhållandena, hänförliga till ett annat område än den egentliga jordbruksproduktionen. Vid en årlig prissättning skulle detta leda till att fluktuationerna i de internationella priserna på skogsprodukter ständigt skulle påverka prissättningen på jordbruksvaror. Detta har varit anledningen till att jordbruksprisutredningen vid utformningen av ett prissättningsystem med rörliga importavgifter har rekommenderat att slättbygdskalkylerna skall få en central ställning. Även vid det föreslagna prissättningsystemet skall man i första hand utgå från förhållandena i slättbygderna, exempelvis när enligt givna regler en revision av systemet påkallas under löpande prissättningsperiod. Utskottet anser sig kunna tillstyrka propositionens förslag i denna del, men vill samtidigt starkt understryka departementschefens uttalande, att man även framdeles bör ha uppmärksamheten riktad på huruvida likställighet i inkomsthänseende i genomsnitt under ett antal år kommer att föreligga mellan basjordbruken i slättbygderna och i övriga områden. Det är således enligt utskottets mening angeläget, att vid den periodiska översynen av prissättningsystemet uppger

även föreligger om inkomstutvecklingen vid basjordbruken i skogsbygderna. Om så anses påkallat, bör därvid hänsyn få tagas till förhållandena i dessa bygder.

I motionerna I: 560 och II: 689 har hemställts, att vid upprättandet av områdeskalkyler och vid prisavvägningen särskild uppmärksamhet skall ägnas inkomstutvecklingen vid jordbruk, som saknar eller har otillräcklig skogsareal, och att i ifrågavarande kalkyler inkomstjämförelser skall ske med jämförbara industriarbetarlöner i de inom respektive område dominerande ortsgrupperna. Utskottet anser sig icke böra tillstyrka vad som i motionerna sålunda anförts. Det bör framhållas, att det här gäller frågan om underlag för en generell prissättning och att avvägningen av denna icke kan ske med utgångspunkt från förhållandena vid jordbruk av särskild beskaffenhet. De problem, som föreligger vid dylika jordbruk, bör lösas på annat sätt. Vidare anser utskottet, att man icke bör ange de jämförelsegrupper, som skall tillämpas i sådana områdeskalkyler, vilka bland annat torde komma att uppgöras på grundval av material från den jordbruksekonomiska undersökningen. Vid det föreslagna prissättningssystemet kommer dessa kalkyler icke direkt att ligga till grund för prissättningen, och anledning saknas sålunda att i föreliggande sammanhang närmare gå in på berörda fråga.

6. Småbruksfrågan

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens synpunkter hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 58—59.

Departementschefen

Efter att ha berört formerna för småbruksstödet enligt 1947 års riksdagsbeslut angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken anför departementschefen följande.

»Enligt min mening hör småbruksfrågan till de viktigaste av de spörsmål, som berör landsbygdens livsvillkor. 1950 års folkräkning gav vid handen, att 213 000 män var sysselsatta vid jordbruk i storleksgruppen 2—10 hektar. Hur inkomstförhållandena gestaltar sig för denna betydande befolkningsgrupp är givetvis av stort intresse. Trots ett ofta mycket intensivt utnyttjande av tillgängliga produktionsresurser saknar många av dessa mindre brukningsdelar möjlighet att ge sina brukare skäliga inkomster vid en prisnivå, som i fråga om bättre lottade jordbruk lämnar en tillfredsställande bärgning. Frånvaro av särskilda stödåtgärder åt det mindre jordbruket skulle därför medföra, att man på landsbygden under den förut berörda övergångstiden fick en stor befolkningsgrupp, som — oavsett arbetsvilja och skötsamhet — måste nöja sig med en väsentligt lägre levnadsstandard än jämförliga arbetargrupper.

Av det anförda torde framgå, att det måste anses som ett skäligt krav, att visst särskilt stöd fortfarande skall utgå till de innehavare av nyssnämnda brukningsdelar, vilka enligt 1947 års riksdagsbeslut tillerkänts sådant, under den mera långsiktiga omställningsprocess, strukturrationaliseringen innebär. Det är emellertid självfallet ingalunda betydelselöst för det mindre jordbruket, hur det allmänna prisstödet åt jordbruket utformas. Den väsentliga delen av småbrukets inkomster konstitueras under alla förhållanden av de generella produktpriserna. Ändringar i gränsskyddet eller, vid oförändrat gränsskydd, i de internationella priserna påverkar nämligen såväl det mindre som det större jordbrukets inkomster på i princip likartat sätt. Ett tillfredsställande allmänt jordbruksskydd kommer sålunda även småbruket tillgodo. Därmed är dock icke sagt, att utformningen av det generella prisstödet åt jordbruket och frågan om småbruksstöd direkt behöver sammankopplas. Ur vissa synpunkter torde det tvärtom få anses vara önskvärt, att en sådan omedelbar sammankoppling icke sker. Vid båda de system, som utredningen framlagt i fråga om prissättningen på jordbruksprodukter, kan särskilda åtgärder vid sidan om det generella prisstödet vidtagas till stöd åt småbruket. Ändringar i det generella prisstödet innebär sålunda icke, att utformningen av småbruksstödet därmed fastlåses. Till skillnad från vissa remissinstanser delar jag därför utredningens åsikt, att frågan om särskilt stöd åt småbruket icke bör behandlas i detta sammanhang. Jag har emellertid för avsikt att inom kort begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning av nämnda fråga.»

Motionerna

I motionerna I: 550 och II: 680 hemställas, att särskilda kalkyler skall upprättas för det mindre jordbruket i södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder samt i Norrland, ävensom att dessa kalkyler skall få en med det centrala kalkylunderlaget likvärdig ställning så till vida, att de bör läggas till grund för socialt betonade stödåtgärder. Motionärerna hemställer vidare, att leveranstillägget för mjölk höjes med 5 öre/kg och att det extra mjölkpristillägget för Norrland fördubblas.

I motionerna I: 555 och II: 690 åberopas departementschefens uttalande, att det självfallet ingalunda är betydelselöst för det mindre jordbruket hur det allmänna prisstödet utformas, och att den väsentliga delen av småbrukets inkomster under alla förhållanden konstitueras av de generella produktpriserna. Detta uttalande anses stödja vad i motionerna i annat sammanhang anförts i fråga om mjölkproduktionen.

I motionerna I: 556 och II: 684 anföres, att för småbruket, vilka i huvudsak är inriktade på animalier och annan arbetskrävande produktion, en snar och genomgripande rationalisering torde vara svår och alltför kapitalkrävande att genomföra samt att småbrukarna, som redan nu tillhör de lägsta inkomstklasserna, kan komma i en relativt ännu sämre ställning. Det

påpekas, att en utredning visserligen har igångsatts angående särskilt stöd åt småbruket, men att dess arbete knappast kan väntas vara klart i så god tid, att resultatet därav kan bli till någon ledning för bedömandet av det nu föreliggande förslaget. Därtill kommer, att utredningens direktiv icke är sådana, att hela frågekomplexet angående småbrukets framtida förutsättning och struktur, ställning och lönsamhet kan förväntas bli behandlat. I motionerna påpekas vidare, att svårigheterna för jordbruken i Norrland speciellt träder i förgrunden. Det anses angeläget, att den nu pågående småbruksutredningen får i så måtto vidgade direktiv att hela problemet kan undersökas.

Enligt motionerna I: 558 och II: 688 är det angeläget, att det särskilda prisstödet och andra åtgärder till stöd åt småbruket snarast möjligt utformas på sådant sätt, att en tillfredsställande inkomstutveckling kan uppnås vid ifrågavarande jordbruk. Man understryker vikten av att den utredning, som tillsatts för prövning av denna fråga, fullföljes så skyndsamt som möjligt och att förslag förelägges riksdagen, så att småbruksstödet snabbt kan inpassas i det nya prissättningssystemet.

Utskottet

I likhet med departementschefen anser utskottet, att småbruksfrågan tillhör de viktigaste av de spörsmål, som berör landsbygdens livsvillkor. Jordbruksprisutredningen har emellertid funnit, att ifrågavarande problem fallit utanför ramen för dess utredningsuppdrag. Utredningen har dock anfört, att enligt dess inkomstundersökningar det genomsnittliga inkomstläget vid jordbruk under 10 hektar trots särskilt stöd är icke obetydligt lägre än vid basjordbruken. Särskilda stödåtgärder åt det mindre jordbruket är därför enligt utredningens uppfattning fortfarande påkallade.

Det är självfallet av stor betydelse för det mindre jordbruket, hur det allmänna prisstödet åt jordbruket utformas. Såsom departementschefen anför, konstitueras den väsentliga delen av småbrukets inkomster under alla förhållanden av de generella produktpriserna. Sjunkande priser på småbrukets viktigaste avsaluprodukter skulle sålunda vid oförändrade särskilda stödåtgärder hårt drabba en befolkningsgrupp, vars inkomster redan nu torde vara tämligen låga. Utskottet vill därför understryka vad som i motionerna I: 556 och II: 684 anföres om att småbrukets speciella förhållanden så långt möjligt bör beaktas vid utformningen av det nya prissättningssystemet. Utskottet vill vidare i likhet med departementschefen framhålla, att ändringen i det generella prisstödet icke innebär, att utformningen av småbruksstödet därmed fastläses.

Den i propositionen varslade utredningen om småbruksstöd har blivit tillsatt. Utskottet förutsätter, att denna utredning får möjlighet att upptaga småbruksproblemet till en allsidig prövning.

Då i enlighet med det anförda frågor om avvägningen av småbruksstödet icke skall behandlas i föreliggande sammanhang, avstyrker utskottet vad i detta hänseende hemställts i motionerna I: 550 och II: 680.

7. Formerna för prisstödet

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 59.

Departementschefen

»1942 års jordbrukskommitté, vars betänkande låg till grund för 1947 års riksdagsbeslut, diskuterade ingående ett system — den s. k. lågprislinjen — enligt vilket det allmänna icke alls eller endast i mycket begränsad omfattning vidtager importbegränsande åtgärder med påföljd, att konsumentpriserna mer eller mindre anpassar sig till världsmarknadspriserna. Kommittén berörde därvid de regleringstekniska möjligheterna att för olika produkter genomföra detta system, varvid konstaterades, att systemet icke var tänkbart i fråga om vissa produkter och endast med betydande svårigheter skulle kunna genomföras i fråga om andra.

I likhet med utredningen anser jag, att lågprislinjen icke utgör en lämplig och framkomlig väg. De tekniska förutsättningarna att för olika produkter tillämpa denna linje har enligt min mening icke nämnvärt förändrats. Det må framhållas, att en sänkning av fodermedelspriserna i samband med genomförandet av lågprislinjen, något som omnämnes av konjunkturinstitutet i dess yttrande, torde leda till att arealerna för fodersäd kommer att användas för odling av andra produkter, samtidigt som vår animalieproduktion hänvisas att bygga på importerade fodermedel. En sådan utveckling, vilken skulle medföra en ökning av vår totala överskottsproduktion, är ur olika synpunkter icke önskvärd. Därjämte är det över huvud synnerligen diskutabelt, huruvida lågprislinjen samhällsekonomiskt är att föredraga framför prisstöd genom gränsskydd. Erfarenheterna från de länder, som har lämnat stöd åt jordbruket i form av omfattande allmänna subventioner, torde i varje fall icke odela mana till efterföljd. För min del är jag därför av den meningen att jordbruksstödet liksom för närvarande främst bör lämnas i form av gränsskydd.»

Motionerna

I motionerna I: 555 och II: 690 påpekas, att departementschefens resonemang i fråga om sänkning av fodermedelspriserna i samband med genomförandet av lågprislinjen torde kunna anföras som argument mot en utpräglad lågprislinje, men att det icke kan åberopas gentemot ett moderat krav på större hänsyn till det mindre jordbruket vid foderprisernas avvägning.

Utskottet

Vad i propositionen anföres om formerna för prisstödet har ej givit utskottet anledning till erinran.

8. Utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter**Jordbruksprisutredningen**

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 76—83.

Departementschefen

»I direktiven till jordbruksprisutredningen framhöll jag, att det jordbrukspolitiska program, som stadfästes i 1947 års riksdagsbeslut, i stort sett visat sig ändamålsenligt. Enligt min mening saknades därför anledning att ompröva huvudgrunderna i detta program. Såsom mål för jordbrukspolitiken skulle således alltjämt gälla de principer i fråga om inkomstlikställigheten, som inrymmes i nämnda riksdagsbeslut. Som utredningen framhåller medför detta, att valmöjligheterna i fråga om prissättnings-system begränsas såtillvida, att skyddet åt jordbruksnäringen måste ges en viss grad av rörlighet. Därigenom uteslutes varje system, som innebär att jordbruksstödet skall utgå i form av tullar eller helt fasta importavgifter. Detta förhållande sammanhänger dock i och för sig icke enbart med nämnda målsättning utan är även en följd av de speciella produktions- och marknadsförhållanden, som råder på jordbruksområdet. Sålunda tager det relativt lång tid att anpassa produktionsunderlaget inom jordbruket till marknadsmässiga förändringar. Vidare är jordbruksproduktionen i hög grad beroende av väderleksförhållandena, varför man inom jordbruket icke med samma säkerhet som inom åtskilliga andra näringar kan uppnå en planerad produktionsvolym. På grund härav ökas riskerna för tvära kastningar i priserna på såväl den inhemska som den internationella marknaden. Härtill kommer, att på den internationella jordbruksmarknaden föreligger betydande skillnader mellan de vid internationella transaktioner tillämpade priserna samt priserna i import- och exportländerna. Allt detta gör, att ett för längre tid fastställt gränsskydd kan leda till en inkomstbildning för jordbruksbefolkningen, som väsentligt avviker från vad som förutsatts.

Sedan början av 1940-talet har prissättningen på jordbruksprodukter skett med ledning av en kalkyl över jordbrukets totala intäkter och kostnader. I 1947 års riktlinjer förutsatte man, att stödet åt jordbruket skulle lämnas i form av ett gränsskydd och att sålunda något garantiprissystem icke längre skulle tillämpas. Därvid utgick man från att priserna på den internationella marknaden skulle ligga lägre än på den svenska. Så blev emellertid icke fallet förrän något år in på 1950-talet. I stället måste den

import, som krävdes för folkförsörjningen, ske till högre priser än de inländska, varvid staten fick bära förlusterna vid försäljningen av importkvantiteterna till inom landet gällande priser. Prisstödsbehovet för jordbruket aktualiserades sålunda betydligt senare än man hade räknat med i 1947 års riktlinjer. Sedan priserna på den internationella marknaden reducerats, har emellertid prisstödet åt vårt jordbruk utformats i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda riktlinjer. Det tidigare för olika produkter gällande garantiprissystemet har sålunda stegvis avvecklats, varvid särskilda utrikeshandelsorgan skapats för de viktigare jordbruksprodukterna. Vissa icke obetydliga överskott av jordbruksprodukter har samtidigt avlastats på den utländska marknaden till lägre priser än de svenska. Därvid har den principen tillämpats, att varje produktionsgren skall bära de förluster, som uppstår i samband med produkternas försäljning i utlandet till lägre priser än de inhemska. Därmed har förändringarna i exportpriserna kommit att i viss mån påverka prisbildningen inom landet.

Jag har tidigare anslutit mig till utredningens av flertalet remissinstanser understödda förslag, att prisstödet åt jordbruket även framdeles skall lämnas främst i form av gränsskydd. Beträffande utformningen av detta gränsskydd har utredningen framlagt två system. Det ena, system A, ansluter sig i princip ganska nära till det prissättningsförfarande, som hittills har tillämpats. Prissättningsperioden är sålunda relativt kort, i regel ett år, och prissättningen sker med ledning av material angående jordbrukets samlade intäkter och kostnader. Utredningen har dock därvid förordat, att övervägandena skall grundas på ett mera mångsidigt material än vad som hittills har varit fallet.

Det är tydligt, att ett prissättningsförfarande med nyssnämnda utformning ger jordbruksbefolkningen långtgående garantier för att dess inkomstutveckling ej alltför mycket kommer att avvika från den i 1947 års riktlinjer förutsatta. Å andra sidan förutsätter ett sådant system täta ingripanden i prisbildningen. Med detta system skulle bland annat importavgifterna ständigt varieras i anslutning till förskjutningarna i den internationella prisnivån. Redan detta förhållande ger anledning att söka finna någon annan form för att bestämma gränsskyddet åt jordbruket. Dessutom gör överskottsproduktionen av jordbruksprodukter det angeläget, att prisbildningen på sådana produkter får en närmare anknytning till den internationella utvecklingen. Man bör icke heller bortse från att ett prissättningssystem, vid vilket med korta mellanrum ett mångskiftande och invecklat kalkylmaterial måste bedömas, blir ytterst svårförståeligt för allmänheten.

Lantbruksförbundet och Riksförbundet Landsbygdens folk har i sina yttranden över utredningens förslag skisserat ett system, som i huvudsak ansluter sig till system A men enligt vilket importavgifterna för en del produkter skall hållas oförändrade under ett år. Enligt min uppfattning vinner man dock föga med en sådan modifikation. Genom att importavgifterna bindes endast för ett år uppnås nämligen icke den eftersträfvade anknytningen till de mera långsiktiga förändringarna på den internationella

marknaden. Som förut nämnts har berörda organisationer sedermera anslutit sig till en annan utformning av prissättningen.

Det andra av utredningen utarbetade och av utredningsmajoriteten förordade systemet — system B — bygger på tanken att statsmakterna vid avvägningen av gränsskyddet icke skall i främsta rummet fästa sig vid hur jordbrukets inkomstläge blir under ett enstaka år, utan genom en lämplig avvägning av gränsskyddet söka åstadkomma, att den i 1947 års riktlinjer åsyftade inkomstlikställigheten uppnås i genomsnitt under en följd av år. Produktpriserna får vid detta system ett visst spelrum, inom vilket de ganska omedelbart påverkas av den internationella prisutvecklingen. Som följd härav kan jordbrukarnas inkomstläge under enstaka år komma att inom relativt vida marginaler avvika från vad som avsetts vid den jordbrukspolitiska målsättningen. Man antager dock, att dessa avvikelser under en längre period kommer att utjämna varandra, så att man för hela tillämpningsperioden sett uppnår den åsyftade genomsnittsnivån.

Vid system B erhålles en önskvärd anknytning till den internationella marknadsutvecklingen. Jag har tidigare framhållit, att överskottsproduktionen genom att respektive produktionsgrenar får bära de förluster, som uppstår vid exportförsäljningar till lägre priser än de svenska, skapar ett visst samband mellan den internationella och den inhemska prisutvecklingen, oavsett vilket prissättningssystem som tillämpas inom landet. Vid system B blir anknytningen betydligt mera omedelbar. Det finnes därför skäl att förutsätta, att genom en anknytning till utvecklingstendenserna på den internationella marknaden en ekonomiskt fördelaktig avvägning i produktions fördelning mellan olika varor kan erhållas. Självfallet måste man söka åstadkomma en anpassning av produktionens fördelning till marknadsförhållandena även vid en årlig prissättning med en relativt detaljerad bestämning av de inhemska priserna. Det blir dock då icke fråga om en mer eller mindre automatisk anknytning utan om en bedömning, där även andra än marknadsmässiga synpunkter kommer att göra sig gällande. System B torde däremot medföra en friare marknadsordning på jordbruksområdet och synes även komma att medföra en begränsning av detaljregleringarna. Vidare besitter systemet vissa ur handelspolitiska synpunkter icke betydelselösa fördelar.

Emellertid kan enligt min mening åtskilliga väsentliga anmärkningar med fog riktas även mot system B. Som utredningen påpekat, innebär systemet, att såväl jordbrukarna som konsumenterna tager vissa vinstchanser och vissa förlustrisker med hänsyn till den internationella prisutvecklingen. Dessa är emellertid icke av samma betydelse för den enskilde konsumenten som för den enskilde jordbrukaren. Skulle exempelvis priserna på samtliga jordbruksprodukter sjunka till i system B angivna nedre prisgränser, skulle detta under i övrigt oförändrade förhållanden medföra en kraftig sänkning av inkomstläget för jordbrukets befolkningen. Blir detta fallet några år i följd, kan jordbrukets ekonomiska ställning komma att undergrävas. För konsumenterna å andra sidan innebär en höjning av samt-

liga priser till den övre prisgränsen visserligen en väsentlig stegring av levnadskostnaderna, men effekten på deras levnadsstandard blir ändå icke tillnärmelsevis av samma omfattning som effekten av motsvarande prisnedgång på jordbruksbefolkningens levnadsvillkor. Det är också klart, att en prisstegring förbättrar den enskilde jordbrukarens ekonomiska läge långt mera än en lika stor prissänkning den enskilde konsumentens. Vad som ur jordbruksbefolkningens synpunkt är väsentligt är emellertid, att man erhåller en viss trygghet i inkomsthänseende, och icke, att man under vissa omständigheter kan uppnå högre inkomster än vad som förutsatts vid den allmänna avvägningen av prisstödet.

Utredningen anför, att den internationella prisbildningen på jordbruksprodukter nu har nått en vis grad av stabilitet och antager att prisändringarna på den internationella marknaden kommer att gå i än den ena än den andra riktningen för de olika varorna. Mot denna utredningens bedömning har invändningar framställts i flera remissyttranden. Det är givetvis förenat med stora svårigheter att något så när säkert bedöma den framtida prisutvecklingen på den internationella marknaden. Den stigande animalieproduktionen i Europa kan, som jag förut framhållit, leda till en nedgång i animaliepriserna. Vidare bör i sammanhanget observeras de risker, som den redan föreliggande överskottsproduktionen av vissa jordbruksprodukter i Förenta staterna innebär för prisutvecklingen under de närmaste åren. Å andra sidan kan en del faktorer andragas, som torde verka stabiliserande på den internationella prisutvecklingen, och det finns enligt min mening icke anledning att vänta något allmänt kraftigt prisfall under de närmaste åren.

Utredningen har fäst stor vikt vid att en friare handel med jordbruksprodukter länderna emellan kommer till stånd. Det är tydligt, att möjligheterna till den liberalisering av den internationella handeln, som utredningen har räknat med, i viss mån har påverkat dess omdöme i fråga om den väntade stabiliteten i de internationella priserna. Som jag tidigare berört, ger de nyligen slutförda förhandlingarna angående en översyn av bestämmelserna i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) icke stöd för en optimistisk syn på ett inom nära framtid förestående mera allmänt frigörande av den internationella handeln. — Det må här — helt vid sidan av det nu framförda resonemanget — anmärkas, att frågan om handeln med länder, där denna är helt statskontrollerad, saknar aktualitet i förevarande sammanhang.

Med hänsyn till det anförda anser jag mig icke kunna förorda system B i dess av utredningen framlagda utformning såsom en godtagbar lösning av jordbrukets prissättningsproblem. Riskerna för att jordbruksbefolkningen vid detta system skall få en betydligt lägre inkomststandard än vad som förutsatts i 1947 års riktlinjer är enligt min mening stora. Eftersläpningen i förhållande till inkomstutvecklingen för andra befolkningsgrupper kan bli betydande, och det kan bli förenat med stora svårigheter att återhämta en sådan eftersläpning vid den med flera års mellanrum åter-

kommande översynen av systemet. Emellertid anser jag, att önskemålen om en friare marknadsordning på jordbruksområdet är mycket beaktansvärda. Ur många synpunkter är det nämligen önskvärt samt med hänsyn till såväl jordbruket som samhällsekonomin fördelaktigt, om en närmare anknytning till den internationella marknadsutvecklingen kan erhållas. Det är vidare önskvärt, att prissättningen på jordbruksprodukter kan ske på längre sikt än vad som hittills varit fallet. Ej heller system A är därför enligt min mening någon lämplig lösning i prissättningsfrågan.

Som nyss nämnts beror mina betänkligheter mot system B främst på att grundförutsättningen för systemet — stabiliteten på den internationella marknaden — icke med tillräcklig säkerhet kan anses föreligga. Riskerna för inkomstminskning inom ramen för de för olika produkter angivna prisgränserna är för den enskilde jordbrukaren så betydande, att de för honom icke uppväges av motsvarande möjligheter till inkomststegring. Det synes mig därför vara nödvändigt att i möjligaste mån minska dessa risker. Det kompromissförslag, som redovisas i jordbruksnämndens remissyttrande, utgör enligt min mening en i föreliggande sammanhang framkomlig väg.»

Motionerna

I motionerna I: 556 och II: 684 framhålles att, om lönsamheten för jordbruket icke bedömes varje år för sig utan för en längre period, innebörden blir, att goda år får jämna ut dåliga år. När detta gäller i fråga om inkomsterna, bör det enligt motionerna också gälla vid beskattningen, eftersom jordbrukarna eljest torde ha små möjligheter att i praktiken göra någon utjämning. Motionärerna hemställer därför, att möjligheter till resultatutjämning i beskattningshänseende skall tillskapas även för jordbrukets del.

I nyssnämnda motioner yrkas vidare, att förutsättningen för tillämpningen av det nya prissättningssystemet skall vara, att den enligt 1947 års beslut åsyftade inkomstlikställigheten mellan jordbrukare och jämförliga befolkningsgrupper uppnås. Det anföres att, om utvecklingen skulle leda till faktiska priser, som i så hög grad avviker från mittpriserna, att den åsyftade inkomstlikställigheten uppenbarligen icke uppnås, systemet redan under övergångstiden bör kunna omprövas.

I motionen I: 557 anföres, att det nu för löntagarna föreligger årligen återkommande avtalsförhandlingar och lönejusteringar samt att det är verklighetsfrämmande att tro, att detta förhållande kommer att ändras. Vidare anses stor risk föreligga för dumpingartad export till vårt land vid den föreslagna liberaliseringen av importen, och det uttalas, att man torde ha anledning att räkna med att de svenska producentpriserna snarare kommer att hålla sig vid den nedre prisgränsen än vid mittprisnivån. Enligt motionen synes systemet med treårig giltighetstid icke — även med beaktande av särskilda spärregler — vara ägnat att för jordbrukarna skapa den

trygghet och garanti, som anges i 1947 års beslut om inkomstlikställighet. Motionären hemställer därför, att en årlig översyn av systemet skall äga rum, varefter av utfallet påkallade ändringar i systemet skall underställas riksdagen.

Enligt motionen I: 563 är det motiverat att uppskjuta hela frågan om det nya prissättningssystemet, tills de båda utredningar, som för närvarande sysslar med småbruksproblemet, är färdiga med sina förslag. En annan omständighet, som enligt motionärens uppfattning talar för uppskov med frågan i dess helhet, anges vara de mycket flytande ekonomiska förhållandena med årligen återkommande löne- och inkomsthöjningar för andra befolkningsgrupper än jordbrukare samt de stora prisvariationerna på den internationella marknaden. I motionen hemställs därför, att riksdagen måtte besluta att avslå propositionen.

Utskottet

I 1947 års riksdagsbeslut sattes inkomstlikställigheten mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper som ett centralt mål för vår jordbrukspolitik. Beträffande de vägar, på vilka det jordbrukspolitiska målet skulle kunna realiseras, hänvisade man i beslutet dels till vad som skulle vinnas genom fortsatt rationalisering, dels till prisreglerande åtgärder i form av importskydd. Utvecklingen sedan 1947 har lett till en icke oväsentlig förbättring av jordbruksbefolkningens inkomstläge. Denna har i enlighet med 1947 års riktlinjer i hög grad möjliggjorts av den rationalisering och effektivisering av jordbruksproduktionen, som har ägt rum. Vidare har den förda prispolitiken varit av stor betydelse för inkomstbildningen hos jordbruksbefolkningen.

Vid utformningen av ett nytt prissättningssystem har förenligheten med inkomstlikställighetsprincipen satts som ett ovillkorligt kriterium. Detta har lett till att stödet åt jordbruksnäringen måst utformas på annat sätt än stödet åt övriga näringsgrenar. För dessa lämnas som bekant gränsskydd i form av tullar, som hålles oförändrade under en lång följd av år. Då tullarna sålunda icke ändras i samband med förändringar i importpriserna, påverkar internationella prisförändringar direkt de inhemska priserna. På jordbruksområdet föreligger emellertid särskilt betydande skillnader mellan priserna vid internationell handel samt hemmamarknadspriserna i export- och importländerna. Såsom departementschefen påpekar, tager det relativt lång tid att anpassa produktionsunderlaget inom jordbruket till marknadsmässiga förändringar. Riskerna för tvära kastningar i priserna på såväl den inländska som den internationella marknaden ökas därigenom. Ett för längre tid fastställt gränsskydd i form av tullar kan sålunda leda till att inkomstbildningen hos jordbruksbefolkningen väsentligt kommer att avvika från målsättningen om inkomstlikställighet.

På grund av sin oförenlighet med principen om inkomstlikställighet har systemet med tullskydd avförts från diskussionen om lämpligt prisstödssy-

stem för jordbruket. Jordbruksprisutredningen har ej heller ansett det tillfredsställande att prisstödet och därmed utvecklingen av jordbrukarnas inkomster via arbetskostnadsberäkningen automatiskt skall knytas till arbetslönens utveckling eller till inkomstnivån för någon annan befolkningsgrupp. Det skulle även enligt utskottets mening vara olämpligt att ställa inkomstutvecklingen inom en näringsgren av sådan storleksordning som jordbruket i nära beroende av löneavtal och löneutvecklingen inom andra, helt ovidkommande näringsgrenar.

Under en lång följd av år har prissättningen på jordbruksprodukter hos oss skett enligt ett system, som bygger på principen, att man med utgångspunkt från fortlöpande beräkningar av jordbrukets intäkter och kostnader fastställer en för gränsskyddets omfattning vägledande intäktssumma. Vid tillämpningen av detta prissättningssystem har inkomstutvecklingen för jordbruket i stort sett kunnat göras oberoende av produktionsutvecklingen, och avvikelser från den som rimlig ansedda inkomstutvecklingen har kunnat hållas inom relativt snäva gränser. Emellertid har prissättningen därvid blivit förhållandevis bunden. Visserligen har sedan början av 1950-talet garantipriserna stegvis avvecklats, men genom att tillämpa rörliga importavgifter, som kan varieras efter förändringarna i importpriserna, samt ett system med importmonopol har man kunnat hålla avvikelserna från de vid prissättningen fastställda priserna inom tämligen snäva gränser. Det system, som jordbruksprisutredningen alternativt har framlagt i sitt betänkande (system A), har väsentliga drag gemensamt med det nu tillämpade. Prissättningsperioden är sålunda tämligen kort, men till skillnad från det nuvarande systemet skulle prissättningen här ske på grundval av ett mera mångsidigt material rörande jordbrukets ekonomiska förhållanden än vad som för närvarande är fallet. Därigenom har man hoppats komma ifrån en ur olika synpunkter icke önskvärd bundenhet vid ett bestämt kalkylunderlag.

Det andra av utredningen utformade systemet (system B), vilket förordas av dess majoritet, innebär en viss brytning med principen om fortlöpande kostnadstäckning. Även vid detta system utgår man från principen om inkomstlikställighet, men man avväger prisstödet så, att nämnda princip kan väntas bli realiserad för genomsnittet av en följd av år. Vid detta system skulle såväl jordbrukarna som konsumenterna få taga vissa vinstchanser och vissa förlustrisker med hänsyn till den internationella prisutvecklingen.

Departementschefen har ingående diskuterat fördelarna och olägenheterna hos de båda systemen och bland annat funnit, att systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter (system B) medför alltför stora risker för att jordbruksbefolkningen skall få en lägre inkomststandard än vad som förutsattes i 1947 års riktlinjer. Samtidigt betonar han, att önskemålen om friare marknadsordning på jordbruksområdet och närmare anknytning till den internationella marknadsutvecklingen är mycket beaktansvärda. Han har därför ej heller funnit systemet med rörliga importavgifter vara en

lämplig lösning i prissättningsfrågan. Departementschefens betänkligheter mot systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter i dess av utredningen framlagda utformning föranledes huvudsakligen av ovissheten om den internationella prisutvecklingen. Även enligt utskottets uppfattning bör dessa risker icke bagatelliseras. Å andra sidan är det enligt utskottets mening av utomordentligt stor betydelse, att en friare marknadsordning kan uppnås på jordbruksområdet samtidigt som man bevarar inkomstlikställighetsprincipen som ledstjärna vid prisstödets avvägning.

I samband med remissbehandlingen av utredningsförslaget har en kompromisslösning framlagts av representanter för olika organisationer. I likhet med departementschefen anser utskottet, att den komplettering av systemet, som föreslås i nämnda kompromissförslag, på ett tillfredsställande sätt minskar de risker, som systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter eljest kan anses medföra. Enligt utskottets uppfattning är det också värdefullt, att enighet om prissättningens utformning har kunnat nås mellan berörda organisationer.

I motionerna I: 556 och II: 684 har betonats, att förutsättningen för tillämpningen av det nya prissättningssystemet är att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten uppnås. Såsom framgår av det följande, har departementschefen i likhet med utredningen förutsatt, att mittpriserna mellan prisgränserna i utgångsläget fastställas så, att nämnda likställighet kan anses uppnådd och att mittpriserna vid de fastställda importavgifterna i stort sett kan realiseras i utgångsläget.

I nämnda motioner har vidare hemställts, att möjligheter till resultatutjämning i beskattningshänseende skall införas även för jordbrukets del. Till denna fråga torde emellertid enligt utskottets mening ställning icke böra tagas i förevarande sammanhang.

Av vad sålunda anförts följer, att utskottet icke biträder vare sig det i motionen I: 557 framställda yrkandet om årlig översyn av systemet eller det yrkande om avslag å propositionen, som innefattas i motionen I: 563. Beträffande sistnämnda motion vill utskottet bland annat hänvisa till vad det tidigare anförts om att ändringen av det generella prisstödet ingalunda innebär, att frågan om särskilt stöd åt småbruket fastläses och att följaktligen de båda frågorna icke behöver behandlas i ett sammanhang.

9. Prisgränser

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 68—70.

Departementschefen

»För viktigare jordbruksprodukter bör fastställas en övre och en nedre prisgräns. Dessa prisgränser bör hänföra sig till en för produkten veder-

tagen marknadsnotering. Prisgränserna avses skola fastställas så, att mittprisnivån mellan dem i huvudsak kan anses ge jordbruksbefolkningen den i 1947 års riktlinjer åsyftade inkomstlikställigheten. Jag anser mig icke i föreliggande sammanhang böra ange, vilken genomsnittlig prisnivå som kan antagas ge jordbruksbefolkningen denna likställighet. Det bör få ankomma på statens jordbruksnämnd att efter förhandlingar med jordbrukets representanter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i fråga om prisgränserna för olika varor. Här vill jag därför inskränka mig till att ange det avstånd mellan prisgränserna uttryckt i procent av mittpriset för varje produkt, som man bör tillämpa. I fråga om storleken av dessa avstånd får jag anföra följande.

Eftersom importavgiften skall hållas oförändrad så länge det inhemska priset ligger mellan prisgränserna, kommer inom dessa gränser prisförändringarna på den internationella marknaden att ganska omedelbart påverka den inhemska prisutvecklingen. Alltför vida intervaller mellan prisgränserna kan medföra, att avvikelserna i jordbruksbefolkningens inkomstläge från vad som förutsatts vid den jordbrukspolitiska målsättningen tidvis kan bli mycket betydande. Å andra sidan medför alltför snäva prisgränser, att den åsyftade anknytningen till den internationella marknaden blir för begränsad. Man skulle då icke erhålla en sådan prisbildning inom landet, som leder till en anpassning av produktionen till den mera långsiktiga utvecklingen på den internationella marknaden. Utredningen har i sitt förslag i allmänhet satt prisgränserna till ± 10 eller ± 15 procent från mittpriset. Vid den utformning, som systemet erhållit i utredningens förslag, kan dessa intervaller ur såväl jordbrukar- som konsumentsynpunkt synas vara alltför vida. Då jag emellertid i det följande kommer att föreslå särskilda spärregler utöver de i utredningsförslaget angivna, anser jag, att man i stort sett kan utgå från de av utredningen föreslagna intervallerna. I vissa fall har jag dock ansett mig böra föreslå något snävare intervaller än de i utredningsförslaget angivna.

Mellan prisgränserna bör import efter erläggande av fastställd importavgift få verkställas av vem som helst. De importmonopol och övriga kvantitativa utrikeshandelsbegränsningar, som för närvarande finnes på jordbruksområdet, bör således icke tillämpas i detta fall. Däremot bör kvantitativa utrikeshandelsregleringar även i fortsättningen få förekomma för att hindra, att prisgränserna över- eller underskrides.

Vid tillämpningen av här ifrågavarande system bör man med alla till buds stående medel hindra, att priset på någon produkt överstiger resp. understiger någon av prisgränserna. När den övre prisgränsen överskrides, bör det ankomma på statens jordbruksnämnd att stegvis minska importavgiften för denna produkt. Vid fortsatt prisstegring bör nedsättningen av importavgiften kunna ske till noll. Stiger det inhemska priset ytterligare, trots att importavgiften slopats, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av jordbruksnämnden, återinföra kvantitativ exportreglering eller pålägga exportavgifter. Därest kvantitativa exportregleringar tillgripes, bör för de vik-

tigare jordbruksprodukterna de särskilda utrikeshandelsorganen handha all export. Kvantitativa regleringar skall dock icke vidtagas omedelbart då den övre prisgränsen tangeras, utan först när det inhemska priset har uppnått en nivå, som något överstiger den övre prisgränsen. För de viktigare jordbruksprodukterna bör jordbruksnämnden, efter överläggningar med jordbrukets organisationer, inkomma med förslag angående de nivåer, vid vilka dylika åtgärder bör övervägas.

Det bör å andra sidan ankomma på jordbruksnämnden att vidtaga höjningar av importavgifterna, om den nedre prisgränsen för en vara underskrides. Man bör dock i regel icke höja avgiften utöver 25 procent av importpriset. Sjunger importprisnivån för någon produkt så mycket, att det inhemska priset även vid en importavgift av nämnda storlek underskrider den nedre prisgränsen, bör kvantitativ importreglering kunna tillgripas för att skydda denna prisgräns. För de mera betydelsefulla varorna, för vilka särskilda utrikeshandelsorgan finnes, bör den kvantitativa regleringen ske genom att nämnda organ liksom nu får handha all import. Organen bör dock vara skyldiga att i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse de anvisningar, som jordbruksnämnden meddelar. Nämnden bör erhålla bemyndigande att i enlighet med nu nämnda regler vidtaga ändringar i importavgifterna. Där emot bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av jordbruksnämnden, besluta huruvida kvantitativt gränsskydd skall tillgripas eller en ytterligare höjning av importavgifterna skall vidtagas.»

Motionerna

Enligt propositionen skall kvantitativ importreglering kunna tillgripas, när inlandspriset sjunker under den nedre prisgränsen. Enligt motionerna I: 558 och II: 688 kan med hänsyn till riskerna för spekulationsimport, som torde finnas vid det föreslagna systemet, möjligheterna till kvantitativ importbegränsning icke anses vara tillfredsställande. Det anföres, att importörer kan, särskilt vid dumpingtillfällen, införa så stora kvantiteter jordbruksprodukter, att överskott uppstår inom landet. Spekulationsimport torde enligt motionärernas mening dessutom kunna komma att försvåra uppnåendet av inkomstlikställigheten enligt den s. k. 6-procentregeln. I motionerna hemställes därför, att kvantitativ importreglering utöver vad som föreslagits i propositionen skall kunna tillgripas redan då risker kan bedömas föreligga för att genom en alltför omfattande import den nedre prisgränsen skall komma att underskridas.

Utskottet

I likhet med departementschefen vill utskottet förorda, att för viktigare jordbruksprodukter skall fastställas en övre och en nedre prisgräns, hänförliga till en för produkten vedertagen marknadsnotering. Utskottet vill särskilt understryka departementschefens uttalande, att prisgränserna skall

fastställas så, att mittprisnivån mellan dem i huvudsak kan anses ge jordbruksbefolkningen den i 1947 års riktlinjer åsyftade inkomstlikställigheten. I propositionen har ställning icke tagits till frågan om vilken genomsnittlig prisnivå som kan antagas motsvara sådan likställighet. Utskottet vill erinra om att det tidigare har anslutit sig till departementschefens uttalande, att ifrågavarande likställighet i stort sett kan antagas ha förelegat vid utgången av den tid, jordbruksprisutredningens inkomstjämförelser avsåg. Emellertid har inkomsterna hos såväl jordbruksbefolkningen som jämförliga befolkningsgrupper sedan dess ändrats. Hänsyn därtill bör självfallet tagas vid bestämmandet av mittpriserna och prisgränserna. Utskottet ansluter sig härvid till propositionens förslag, att det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att, efter förhandlingar med jordbrukets representanter, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i fråga om prisgränserna för olika varor. Med ledning av detta bör därefter förslag om systemets konkreta utformning föreläggas riksdagen.

Mellan prisgränserna bör import, såsom departementschefen föreslagit, efter erläggande av fastställd importavgift få verkställas av vem som helst. Utskottet vill i detta sammanhang avstyrka vad som i motionerna I: 558 och II: 688 yrkats om möjligheterna att i vissa fall tillgripa kvantitativa handelsregleringar redan innan den nedre prisgränsen har underskridits. Därvid får utskottet i första hand hänvisa till de olika spärregler, som systemet har omgett med. Vidare må framhållas, att den i motionerna föreslagna anordningen enligt utskottets mening icke står i överensstämmelse med systemets allmänna utformning. Införes möjlighet att tillgripa kvantitativa utrikeshandelsregleringar redan när det inhemska priset ligger inom prisgränserna, kan krav på införandet av sådana regleringar komma att uppställas när som helst, varigenom ett av de främsta syftena med systemet — en närmare anknytning mellan prisutvecklingen på de inländska och de internationella marknaderna — skulle gå förlorat. I likhet med departementschefen vill utskottet därför förordna, att importmonopol och övriga kvantitativa utrikeshandelsbegränsningar, som för närvarande finns på jordbruksområdet, icke skall tillämpas, så länge priset på en vara ligger inom prisgränserna. Utskottet vill därvid understryka, att de kvantitativa utrikeshandelsregleringarna icke avskaffas utan endast suspenderas, så länge inlandspriset ligger inom fastställda prisgränser. Brister denna förutsättning, skall dylika regleringar få förekomma även framdeles.

Enligt det föreslagna systemet skall man på allt sätt söka hindra att priset på någon produkt överstiger respektive understiger vederbörande prisgräns. Utskottet har intet att erinra mot de medel, som har angivits i propositionen såsom lämpliga att använda för sådant ändamål. Överskrides den övre prisgränsen bör det således ankomma på statens jordbruksnämnd att stegvis reducera importavgiften för produkten i fråga, varvid nedsättningen av importavgiften vid fortsatt prisslegring skall kunna ske till noll. Stiger det inhemska priset, trots att importavgiften slopats, bör Kungl. Maj:t äga befogenhet att åter införa kvantitativ exportreglering eller pålägga export-

avgift. Vid tillämpning av kvantitativa exportregleringar bör för viktigare jordbruksprodukter de särskilda utrikeshandelsorganen handha all export. Såsom i propositionen anföres bör dock kvantitativa regleringar icke vidtagas omedelbart då den övre prisgränsen tangeras. För de viktigare jordbruksprodukterna bör jordbruksnämnden, efter överläggningar med jordbrukets organisationer, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående de nivåer, vid vilka dylika åtgärder bör övervägas. Frågan om ifrågavarande nivåer bör, liksom övriga spörsmål i samband med den konkreta utformningen av systemet, före ikraftträdandet underställas riksdagens prövning.

Därest den nedre prisgränsen för en produkt underskrides, bör det i enlighet med propositionens förslag ankomma på jordbruksnämnden att höja importavgifterna. Departementschefen föreslår därvid, att importavgiften som regel icke bör höjas utöver 25 procent av importpriset och att, om det inhemska priset vid en importavgift av nämnda storlek ändå underskrider den nedre prisgränsen, kvantitativ importreglering skall kunna tillgripas för att skydda denna gräns. Utskottet har intet att erinra mot vad sålunda föreslagits och tillstyrker alltså, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av jordbruksnämnden, besluta huruvida kvantitativt gränsskydd skall tillgripas eller om en ytterligare höjning av importavgifterna bör vidtagas. Ej heller i övrigt har utskottet någon erinran mot vad som i propositionen har föreslagits i föreliggande sammanhang.

10. Import- och regleringsavgifter

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 70—72.

Departementschefen

»Så länge det inhemska priset för en produkt ligger mellan prisgränserna, bör den vid systemets ikraftträdande fastställda importavgiften icke ändras. Det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att efter förhandlingar med jordbrukets organisationer till Kungl. Maj:t framlägga förslag beträffande den importavgift, som skall tillämpas mellan prisgränserna. Avgifterna bör därvid fastställas så, att vid de importpriser, som bedömes såsom mest sannolika vid rådande marknadsläge, mittprisinivån mellan prisgränserna i stort sett kan uppnås. Självfallet blir även bedömningen av vilken mittprisinivå, som kan antagas ge jordbruksbefolkningen den åsyftade inkomstlikställigheten, avgörande i detta sammanhang.

I några remissyttranden har framhållits önskvärdheten av att gränsskyddet för olika produkter blir så enhetligt som möjligt. Även om jag principiellt är av samma uppfattning, anser jag mig dock icke kunna föreslå, att enhetligheten toges till ovillkorlig utgångspunkt vid bestämningen av

importavgifterna. Vid ett konsekvent genomförande av en sådan princip kommer nämligen gränsskyddet för vissa produkter att alltför mycket avvika från det nuvarande. För vissa grupper av jordbrukare kan detta medföra betydande svårigheter. Skäl kan även föreligga att ge ett något högre skydd åt en viss produkt för att bibehålla en ur beredskapssynpunkt önskvärd produktion. Hänsyn måste uppenbarligen tagas till här nämnda förhållanden vid bedömningen av gränsskyddet för olika produkter.

Vad beträffar priskontroll i fråga om jordbruksvaror har statens priskontrollnämnd i sitt remissyttrande anfört, att enligt dess mening priskontrollen i industri- och handelsledet även fortsättningsvis bör bibehållas. Även Landsorganisationen anser, att behovet av marginalkontroll alltjämt föreligger. Jag vill påminna om att frågan om priskontroll för närvarande är föremål för översyn inom en särskild utredning. Det bör i det sammanhanget avgöras, om och i vad mån priskontrollen i förädlings- och handelsled för olika produkter skall bibehållas. Däremot är det givet, att priskontroll icke skall förekomma i fråga om producentpriserna.

För de produkter, som omfattas av jordbruksregleringen, bör i enlighet med utredningens förslag de tullar, som för närvarande utgår, slopas i samband med att det av mig förordade systemet genomföres. För dessa produkter kommer då följaktligen framdeles endast importavgifter att tillämpas. Detta innebär en viss minskning av statskassans inkomster, då importavgifterna i motsats till tullar, såsom jag i det följande närmare kommer att beröra, icke torde böra inflyta i statskassan utan användas till regleringsändamål på jordbruksområdet.

Enligt min mening är det bland annat ur praktisk synpunkt önskvärt, att avgiftsskyddet för en produkt icke uppdelas på tull och importavgift. Dessutom bör, såsom tidigare nämnts, avgiftsskyddet för en produkt kunna helt borttagas för att hindra, att dess pris stiger över den övre prisgränsen. Detta kan icke ske i den angivna ordningen, om en del av skyddet utgår i form av en utav riksdagen på längre sikt fastställd tull. Slutligen bör enligt min principiella uppfattning, till vilken jag återkommer, inflytande importavgifter få användas för regleringsändamål på jordbruksområdet.

Enligt gällande bestämmelser skall generaltullstyrelsen månadsvis till jordbruksnämnden inleverera inflytande införselavgifter genom insättande av avgifterna, efter avdrag av restitutioner, på ett för nämndens räkning upprättat konto i Sveriges kreditbank. Nämnden äger, såsom tidigare nämnts, disponera de på kontot inestående medlen för regleringsändamål på jordbruksområdet. Under sistförflutna budgetår har de inlevererade medlen uppgått till cirka 35 miljoner kronor. Efter ikraftträdandet av det nya prisättningssystemet kan beloppet antagas stiga avsevärt. Det kommer sålunda att röra sig om betydande belopp och det är därför rimligt att Kungl. Maj:t har direkt inflytande på dispositionen av ifrågavarande medel. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t att årligen efter förslag av jordbruksnämnden meddela föreskrifter rörande den huvudsakliga användningen av importavgifterna för det framförliggande året. Detta torde lämpligen kunna ske genom

att nämnden i samband med sina sedvanliga anslagsäskanden till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område redovisar beräkningar rörande storleken av inflytande importavgifter under det framförliggande året ävensom avgiver förslag rörande den huvudsakliga dispositionen av ifrågavarande medel. Det torde vidare böra övervägas, att nämnden i fortsättningen vid avgivande av beräkning och dispositionsförslag rörande importavgifterna redovisar utfallet för tilländalupet år ävensom en reviderad beräkning för det löpande året.

För närvarande upptages i icke obetydlig utsträckning regleringsavgifter på jordbruksprodukter i syfte att utjämna producentpriserna inom landet. I den mån avgifter av ifrågavarande slag förekommer, bör de utgå även vid import. I annat fall skulle nämligen gränsskyddet komma att minska med avgifternas belopp. Även de avgifter, som upptages för att utjämna exportförluster, bör av samma skäl utgå på importerade kvantiteter.

Restitution av importavgift bör liksom hittills lämnas vid export av färdigprodukt, vari avgiftsbelagd vara ingår, motsvarande den fördyring produkten undergår på grund av avgiftsbeläggningen.»

Motionerna

I motionerna I: 550 och II: 680 hemställes, att statlig priskontroll skall upprätthållas i förädlings- och handelsleden på alla viktigare jordbruksprodukter samt beträffande vegetabilieproduktionen på brukningsdelar, överstigande 50 hektar, också i produktionsledet.

I motionerna I: 555 och II: 690 uttryckes betänkligheter mot att regleringsavgifterna — inklusive de tullmedel, som enligt förslaget skall omvandlas till dylika — utan att passera statskassan skall inlevereras direkt till ett konto, som står till jordbruksnämndens förfogande för regleringsändamål. Om ett dylikt förfarande skall godtagas, måste det enligt motionärerna vara som ett av praktiska hänsyn motiverat undantag från vederlagda beskattnings- och budgetprinciper. Som ett sådant kan motionärerna, om också med stor tvekan, gå med på att anordningen prövas under den treårsperiod, som beslutet nu närmast gäller. Motionärerna anser vidare, att en fullständig och klar redovisning för varje år bör lämnas riksdagen i fråga om den specialbudget, som föreslås skola upprättas angående användningen av regleringsmedlen. I motionerna beröres vidare frågan om påläggandet av särskilda regleringsavgifter, vilken anses böra bli föremål för närmare överväganden.

I motionerna I: 558 och II: 688 påpekas, att importavgifterna enligt propositionen skall användas till regleringsändamål på jordbruksområdet. Enligt gällande bestämmelser insättes importavgiftsmedlen på ett för jordbruksnämndens räkning upprättat konto i Sveriges kreditbank. Då enligt motionärernas uppfattning dessa medel är av stor betydelse för jordbrukets kreditförsörjning, hemställer motionärerna, att medlen även skall få fonderas hos jordbrukskasserörelsen.

Utskottet

Enligt systemet bör vid dess ikraftträdande fastställd importavgift icke ändras, så länge det inhemska priset för varan i fråga ligger mellan prisgränserna. Såsom tidigare nämnts, bör det ankomma på jordbruksnämnden att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, till Kungl. Maj:t framlägga förslag beträffande de importavgifter, som bör tillämpas mellan prisgränserna. Utskottet vill understryka vad i propositionen anföres där- om, att avgifterna bör fastställas så, att vid de importpriser, som bedömes såsom mest sannolika vid rådande marknadsläge, mittprisen mellan prisgränserna i stort sett kan uppnås. Förutsättningen för systemet är så- ledes, att de mittpriser, som ger jordbruksbefolkningen den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten, i stort sett kan realiseras i ut- gångsläget.

Vad i propositionen anförts rörande priskontroll samt slopandet av vissa för närvarande utgående tullar har icke givit utskottet anledning till er- inran. Utskottet avstyrker således vad som i fråga om priskontroll hem- ställts i motionerna I: 550 och II: 680. Beträffande importavgifterna har utskottet intet att erinra mot att dessa i enlighet med propositionen skall få användas för regleringsändamål på jordbruksområdet. I motionerna I: 555 och II: 690 har uttalats att en fullständig och klar redovisning för var- je år bör lämnas riksdagen över den specialbudget, som föreslås skola upp- rättas angående användningen av ifrågavarande regleringsmedel. Även en- ligt utskottets uppfattning bör riksdagen ha full insyn i fråga om dispo- sitionen av nämnda medel. Utskottet vill därför förorda, att Kungl. Maj:t årligen till riksdagen skall avge beräkning och dispositionsförslag rörande importavgifterna ävensom redovisa utfallet för tilländalupet år och lämna en reviderad beräkning för det löpande året.

I motionerna I: 558 och II: 688 har hemställts, att importavgiftsmedlen även skall få fonderas hos jordbrukskasserörelsen. Utskottet anser, att det i föreliggande sammanhang rör sig om en på Kungl. Maj:t ankommande förvaltningsfråga, som icke bör föranleda något uttalande från riksdagens sida.

I propositionen föreslås, att de regleringsavgifter, som avses skola utgå för att utjämna producentpriserna inom landet, samt de avgifter, som skall upplagas för att utjämna exportförluster, även bör utgå på importerade kvantiteter. Eftersom i annat fall gränsskyddet skulle minskas med av- gifternas belopp, tillstyrker utskottet propositionen i denna del.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att restitution av im- portavgift liksom hittills bör lämnas vid export av färdigprodukt, vari av- giftsbelagd vara ingår, med belopp motsvarande den fördyring, produkten undergår på grund av avgiftsbeläggningen.

11. Exportförhållanden

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 72—74.

Departementschefen

»Liksom hittills bör staten medverka vid uppbörden av de avgifter, som för att täcka förluster vid export till lägre priser än de inhemska måste tas ut på den inom landet saluförda produktionen. Några befogade invändningar torde icke kunna riktas mot att även importavgiftsmedel användes för sådant ändamål. Skulle dylika medel icke få användas därtill, kunde det ur jordbrukets synpunkt bli fördelaktigt, om produktionen utav olika varor fördelades så, att största möjliga självförsörjning för varje produkt uppnåddes och importen begränsades till ett minimum. En sådan utveckling synes dock näppeligen kunna anses vara samhällsekonomiskt eftersträfvansvärd. Med hänsyn till våra produktionsförutsättningar kan det nämligen vara ekonomiskt välmotiverat att komplettera den inhemska försörjningen av vissa produkter med import, samtidigt som man exporterar överskott av andra produkter till lägre priser än de inom landet gällande. Det föreligger sålunda goda skäl att använda importavgiftsmedel för att täcka exportförluster. Därvid bör regeln vara, att importavgiften för en viss produkt skall användas för att täcka förluster i samband med export av samma eller likartad produkt. Importavgifterna på fodermedel bör dock få fördelas mellan de olika produktionsgrenarna i ungefärligt förhållande till deras användning av fodermedel.

De nuvarande organen för utrikeshandeln, Svensk kötthandel, Sveriges export- och importförening för ägg och Svensk spannmålshandel, bör även efter systemets genomförande vara kvar såsom exportorgan inom resp. områden. De bör i enlighet med allmänna direktiv från Kungl. Maj:t få disponera medel, som inflyter i form av reglerings- och importavgifter, dock med undantag för clearingavgifterna för fettvaror. Det bör delegeras åt dem att inom ramen för nämnda direktiv bestämma storleken av eventuella exportbidrag. I direktiven bör ingå, att medlen ej får användas för utbetalande av exportbidrag, om det inhemska priset å vederbörande produkt överstiger den övre prisgränsen. I princip bör det stå var och en fritt att verkställa export utan bidrag. Emellertid bör möjlighet finnas att taga exportavgifter, när det utländska priset överstiger det inhemska. Även dessa avgifter bör få användas för regleringsändamål.

Exportorganen bör, i motsats till vad som hittills varit fallet, efter det nya systemets ikraftträdande erlægga importavgifter i vanlig ordning.

Utredningen har föreslagit, att de särskilda exportorganen bör erhålla möjlighet att använda till deras förfogande stående avgiftsmedel för att

stödja forsknings- och försöksverksamheten samt upplysningsverksamheten på jordbrukets område, i den mån så kan ske utan att organens övriga verksamhet röner inverkan därav. Ehuru det enligt min mening är av stor betydelse att effektiviseringen inom jordbruksnäringen på allt sätt främjas, finner jag mig icke kunna tillstyrka utredningens ifrågavarande förslag.»

Utskottet

Utskottet finner sig böra tillstyrka, att staten liksom hittills skall medverka vid uppbörden av de avgifter, som för att täcka förluster vid export till lägre priser än de inhemska måste uttagas på den inom landet saluförda produktionen, liksom även att importavgiftsmedel skall få användas för nämnda ändamål. Regeln bör därvid i enlighet med departementschefens förslag vara, att importavgifter för en viss produkt skall användas för att täcka förluster i samband med export av samma eller likartad produkt. Importavgifterna på fodermedel bör emellertid få fördelas mellan de olika produktionsgrenarna i ungefärligt förhållande till dessas användning av fodermedel.

Vad i propositionen anförts angående arbetsformerna för de nuvarande organen för utrikeshandeln har ej heller givit utskottet anledning till erinran. Enligt vad utskottet erfarit, har under senare år vissa avgiftsmedel använts för att stödja forsknings-, försöks- och upplysningsverksamheten på jordbrukets område. Utskottet förutsätter, att detta även framdeles får bli fallet i nuvarande omfattning. Det bör därvid ankomma på Kungl. Maj:t att vid den årliga prövningen av jordbruksnämndens förslag rörande den huvudsakliga användningen av ifrågavarande avgiftsmedel upptaga till behandling frågan, huruvida dessa i begränsad omfattning skall få disponeras för sådan forsknings-, försöks- och upplysningsverksamhet, vartill bidrag för närvarande utgår.

12. Särskilda spärregler

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 69. Det s. k. kompromissförslaget redovisas i propositionen s. 108—113.

Departementschefen

»Vid övergången till det nya systemet för prissättningen skall gränsskyddet avvägas så, att den i 1947 års riktlinjer avsedda inkomstlikställigheten förverkligas. Emellertid kan sedermera sådana förskjutningar inträffa, att denna likställighet rubbas. Så kan exempelvis bli fallet, om den fortsatta rationaliseringen inom jordbruket sker i annan takt än inom andra näring-

ar. Som tidigare anförts, torde rationaliseringen inom jordbruket under efterkrigsåren ha gått minst lika snabbt som inom industrien. Emellertid har rationaliseringen på många bruksdelar, särskilt de större, redan nu nått så långt, att några ytterligare mera betydande resultat i detta hänseende näppeligen är att emotse. För jordbruket i dess helhet kan därför rationaliseringstakten så småningom komma att minska. Om jordbruket i fortsättningen rationaliseras långsammare än andra näringar, kan jordbruket vid oförändrat gränsskydd uppenbarligen förlora den inkomstlikställighet, som förutsattes skola finnas i utgångsläget. Skiljaktigheter i rationaliseringstakten gör sig emellertid i föreliggande sammanhang gällande mera på lång sikt. Hänsyn till dessa bör därför lämpligen tagas vid den allmänna översyn av systemet, som föreslås skola äga rum med vissa års mellanrum.

Inkomstlikställigheten kan även rubbas av andra orsaker. Eftersom importavgifter och prisgränser anges i nominella värden, kan uppenbarligen en förändring i penningvärdet leda till en avsevärd förskjutning av jordbruksbefolkningens inkomstläge. Utredningen framhåller, att en justering av prisgränserna och importavgifterna är ofrånkomlig vid starka förskjutningar i penningvärdet. Därest en sådan justering icke vidtages, minskas jordbrukets möjligheter att vid sjunkande penningvärde uppnå den avsedda reella inkomstnivån. Å andra sidan skulle jordbruket vid stigande penningvärde därigenom kunna uppnå ett högre inkomstläge än som avsetts vid utformningen av systemet.

En justering för starkare förskjutningar i penningvärdet är enligt min mening nödvändig. Såsom angivits i kompromissförslaget torde socialstyrelsens konsumentprisindex — efter att ha rensats från inverkan av allmän omsättningsskatt eller därmed jämförligt system av punktskatter samt bostadskostnaderna så länge bostadsposten i index huvudsakligen återspeglar hyresförändringen i flerfamiljshus — i förevarande sammanhang kunna tjäna som mätare av förskjutningarna i penningvärdet. Kompromissförslaget innebär vidare i denna del att — då index ändras med minst 5 procent, räknat från systemets genomförande resp. närmast föregående justeringstillfälle — motsvarande ändringar i samtliga importavgifter och prisgränser skall vidtagas. Detta betyder, att avgifterna och prisgränserna avses skola hållas oförändrade, räknat i konstant penningvärde. Penningvärdeförändringen kan beräknas bli helt kompenserad, när denna förändring inom landet åtföljes av en motsvarande penningvärdeförändring i andra länder, som påverkar de internationella jordbrukspriserna, eller när ändringar i prisgränserna direkt påverkar producentpriserna. Är däremot penningvärdeförändringen isolerad till vårt land och är de nominella världsmarknadspriserna oförändrade, erhålles icke sådan effekt. Som förut nämnts ingår 5-procentregeln i kompromissförslaget. Även om återverkningen av regeln på de verkliga producentpriserna uppenbarligen är svår att bedöma, finner jag vid nu angivna förhållande icke böra föreslå någon ändring i utformningen av densamma.

Den i utgångsläget avvägd inkomstlikställigheten kan även rubbas vid

en förskjutning av priserna på den internationella marknaden. Enligt min mening är det nödvändigt, att en särskild spärregel införes mot möjligheten, att inlandspriserna därvid mera långvarigt tenderar att genomsnittligt ligga vid en nivå, som skiljer sig väsentligt från den genomsnittliga mittprisnivån, utan att därför priserna på de enskilda varorna ligger utanför prisgränserna. Det i jordbruksnämndens remissyttrande redovisade kompromissförslaget upptager en spärregel, som enligt min uppfattning utgör en i föreliggande sammanhang godtagbar lösning.

I enlighet med kompromissförslaget vill jag förorda, att man skall beräkna en producentprisindex, omfattande alla viktigare produkter i prissättningsystemet. Denna index bör uppgöras med fasta vikter, som skall avse totalt producerade kvantiteter under en viss basperiod, samt korrigeras för penningvärdesförändring med användning av socialstyrelsens konsumentprisindex, varvid den senare bör justeras för samma faktorer som vid tillämpningen av den nyss angivna 5-procentregeln. Producentprisindex bör beräknas månadsvis. En närmare uppläggning av här ifrågavarande producentprisindex har skisserats i en bilaga till jordbruksnämndens remissyttrande. Jag är emellertid icke beredd att nu i vidare mån taga ställning till den närmare utformningen av indexberäkningen, utan det bör få ankomma på jordbruksnämnden att i samband med det blivande förslaget om fastställande av prisgränser och importavgifter för olika produkter m. m. efter samråd med jordbrukets organisationer inkomma med detaljerat förslag i denna fråga.

Producentprisindex bör inställas på 100 vid prissättningsperiodens början. Utan hänsyn till den periodiska översynen av systemet avses översyn skola äga rum, när avvikelser från 100 uppgår till minst 6 enheter och sådana avvikelser beräknade för de månader i följd, för vilka de registrerats, har uppnått summan 30. Då denna spärregel trätt i funktion, bör jordbruksnämnden i den mån så är möjligt justera importavgifterna på sådant sätt, att producentpriserna återföres till mittprisnivåerna. Innebörden av denna s. k. 6-procentregel är, att jordbruket erhåller viss garanti för att mittprisnivån skall återställas, om världsmarknadspriserna genomgående reduceras och förutsättningen för systemet — uppnådd stabilitet på den internationella marknaden — sålunda visar sig icke vara för handen. I kompromissförslaget har uttalats, att man vid justering av importavgifterna endast undantagsvis bör höja dessa över 25 procent av det enligt jordbruksprisutredningens metod beräknade importvärdet.

Vid nyssnämnda justering bör till utgångspunkt tagas en för alla varor lika stor procentuell förändring av avgifterna. Emellertid bör jordbruksnämnden ha möjlighet att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, taga särskild hänsyn till vissa för jordbruket betydelsefulla produkter för det speciella fall, att starka fluktuationer i utlandet inträffat, vilka synes sakna reell grund i den internationella marknadsutvecklingen på längre sikt. Om jordbruket inom en icke alltför avlägsen tid före justeringstillfället har legat på lägre eller högre inkomstnivå än som motsvarar inkomstlikstäl-

lighet enligt 1947 års riktlinjer, bör jordbruksnämnden ha möjlighet att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, taga hänsyn därtill såtillvida, att importavgifterna skall kunna ändras i mindre mån än som föranledes av 6-procentregeln.

Var för sig skall 5-procentregeln och 6-procentregeln tillämpas med utgångspunkt från basårets prisgränser och avgifter. Visar sålunda 5-procentregeln, att en viss procentuell justering bör ske med utgångspunkt från basläget, skall vid genomförandet härav avräknas den justering, som — med samma utgångspunkt — kan ha ägt rum med tillämpning av 6-procentregeln.»

Motionerna

Enligt motionerna I: 555 och II: 690 synes konstruktionen av 6-procentregeln ytterligare böra övervägas. Motionärerna anför, att om prisläget skall återföras till mittprisnivån, detta innebär, att det i vissa lägen skulle vara en fördel att öka avvikelserna från denna för att så mycket snabbare få mittprisnivån återställd.

I motionerna I: 556 och II: 684 uttalas att, eftersom prissättningen skall ske för relativt lång tid, behovet av verksamt inflationsskydd framstår som särskilt påtagligt. Den korrektionsregel, som föreslagits härför, kan enligt motionärernas mening komma att leda till ej obetydliga eftersläpningar. Justeringen får sålunda omedelbar verkan beträffande gränsskydd och prisgränser men endast indirekt på jordbruksprodukternas priser. Därmed får systemet enligt motionärerna en tendens att göra inflationsriskerna särskilt besvärande för jordbruket.

Inkomstlikställigheten kan enligt motionerna I: 558 och II: 688 icke upprätthållas genom den i propositionen föreslagna justeringen för penningvärdeförändringen. Motionärerna hemställer, att 5-procentregeln skall utformas så, att importavgiften vid justeringstillfället ändras med 5 procent av det mittpris, som gällde vid bestämmandet av prisgränserna. Motionärerna anser vidare, att man bör uppmärksamma de risker, som den inhemska prishöjningen kan utsättas för genom import av dumpingskaraktär. Det kan enligt motionärerna befaras, att på grund av spekulationsimport producentprisindex under kanske en eller två månader går ned med mer än 6 enheter för att sedan genom importörernas kontroll över utbudet få stiga över 6-procentgränsen, varefter under en följande månad producentprisindex åter får gå ned under denna gräns. Genom sådana åtgärder skulle den stipulerade månadsföljden brytas och 6-procentregeln icke träda i kraft. Motionärerna hemställer därför, att kravet på månadsföljd skall utgå ur bestämmelserna, och föreslår att 6-procentregeln i stället bör träda i kraft, när producentprisindex gått ned med minst 6 enheter i så många månader under en tid av ett år, oberoende av månadsföljden, att summan 30 uppnåtts.

I sistnämnda motioner uttalas vidare, att det i propositionen frambålles, att man vid justering av importavgifterna endast undantagsvis bör höja

dessa över 25 procent av det enligt jordbruksprisutredningens metod beräknade importvärdet. Motionärerna delar uppfattningen, att det är önskvärt, att importavgifterna icke blir alltför stora i förhållande till importvärdena. De anser det dock vara anledning att understryka, att detta icke får hindra, att det skydd kommer till stånd, som erfordras för upprätthållandet av inkomstlikställighet.

Utskottet

Importavgifterna och prisgränserna skall enligt propositionen anges i nominella värden. Sker därefter under systemets tillämpningsperiod en avsevärd förskjutning i penningvärdet, kan detta uppenbarligen leda till betydande ändringar i jordbruksbefolkningens inkomstläge. Jordbruksprisutredningen framhöll därför, att en justering av prisgränserna och importavgifterna var nödvändig vid starka förskjutningar i penningvärdet och föreslog med anledning härav en justeringsregel. Denna regel, som även ingår i kompromissförslaget, innebär att, då socialstyrelsens konsumentprisindex — efter att ha rensats från inverkan av allmän omsättningsskatt eller därmed jämförligt system av punktskatter samt bostadskostnader, så länge bostadsposten i denna index huvudsakligen återspeglar hyresförändringen i flerfamiljshus — ändras med minst 5 procent, räknat från systemets genomförande respektive närmast föregående justeringstillfälle, motsvarande ändringar i samtliga importavgifter och prisgränser skall vidtagas. Det bör observeras, att justeringen skall gälla importavgiften och således icke priset på en vara. Ligger priset på produkten mellan prisgränserna, blir den effektiva prishöjningen betydligt lägre än 5 procent. Är exempelvis importpriset 4 kr/kg och importavgifter 1 kr/kg, höjes vid nämnda justering importavgiften till 1,05 kr/kg. Det inhemska priset blir följaktligen 5,05 kr/kg eller 1 procent högre än före justeringen. I det anförda exemplet har förutsatts, att importpriset har hållit sig oförändrat. Tankegången vid utformningen av regeln har tydligen varit, att en penningvärdeförändring sällan är endast en nationell företeelse och att, om penningvärdeförändringen inom landet åtföljes av en motsvarande penningvärdeförändring i andra länder, regeln vid den här återgivna utformningen kommer att fungera på ett tillfredsställande sätt. Departementschefen uttalar, att återverkningen av regeln på de verkliga producentpriserna uppenbarligen är svår att bedöma. Han åberopar emellertid, att 5-procentregeln ingår i kompromissförslaget och att han därför icke ansett sig böra föreslå någon ändring i utformningen av densamma.

I motionerna I: 558 och II: 688 föreslås, att importavgiften vid justeringstillfället skall ändras med 5 procent av det mittpris, som gällde vid bestämmandet av prisgränserna. I ett i motionerna återgivet exempel skulle emellertid den föreslagna justeringen innebära, att importavgiften höjdes med ej mindre än 26 procent. I det fall, då den inländska penningvärdeförändringen åtföljes av en motsvarande förskjutning i penningvärdet utomlands, skulle den i motionerna föreslagna justeringen således leda till en stark överkom-

pensation. Med hänsyn härtill finner utskottet sig icke kunna biträda motionärernas förslag.

Utskottet har ansett sig icke böra rikta någon erinran mot departementschefens förslag i fråga om 5-procentregeln i och för sig. Emellertid vill utskottet i likhet med departementschefen understryka, att regelns återverkningar på de verkliga producentpriserna är svåra att bedöma. Därest den penningvärdeförändring, som utlöser 5-procentregeln, är en helt eller väsentligen till vårt land begränsad företeelse, kan emellertid effekten av regeln bli mindre tillfredsställande. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t framdeles kommer att ha uppmärksamheten riktad på denna fråga.

I fråga om 6-procentregeln har utskottet funnit sig böra lämna den i propositionen föreslagna utformningen i princip utan erinran. Utskottet anser sig sålunda icke böra tillstyrka det i motionerna I: 558 och II: 688 framlagda ändringsförslaget. Nämda förslag innebär, att kravet på månadsföljd skall utgå och 6-procentregeln träda i kraft, när producentprisindex gått ner med minst 6 enheter i så många månader under en tid av ett år, oberoende av månadsföljden, att summan 30 uppnåtts. En så långt gående uppmjukning av 6-procentregeln är utskottet icke berett att tillstyrka. Avsikten med den har nämligen varit att lämna skydd vid mera långvariga förskjutningar i de internationella priserna. Däremot kan utskottet förorda att spärregeln får träda i kraft även om summan 30 enheter uppnås under en 12-månadersperiod först genom en sammanläggning av enheter för olika månader, som visserligen icke följer på varandra, men där dock avbrottet icke uppgår till mer än en månad. Utskottet anser i likhet med departementschefen att importavgifterna icke annat än i undantagsfall bör överstiga 25 procent av importpriset.

13. Ikraftträdande och allmän översyn av systemet

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 75—76.

Departementschefen

»Det här angivna systemet bör införas fr. o. m. produktionsåret 1956/57. Som förut nämnts, bör det ankomma på jordbruksnämnden att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, till Kungl. Maj:t ingiva förslag angående prisgränser och importavgifter för de särskilda produkterna m. m. Det är min avsikt att, under förutsättning att det av mig föreslagna systemet godkännes av riksdagen, våren 1956 för riksdagen framlägga ett konkret förslag till systemets närmare utformning för olika varor och till erforderliga författningsföreskrifter. Därvid kan eventuellt hänsyn även behöva tagas till strävandena mot ett vidgat samarbete mellan de nordiska länderna. Utredningen har föreslagit, att en allmän översyn av systemet

skall verkställas fem år efter dess ikraftträdande. Samma tillämpningsperiod har också angivits i det i jordbruksnämndens remissyttrande redovisade kompromissförslaget. Styrelserna för Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk har emellertid vid behandlingen av nämnda kompromissförslag ansett, att möjlighet bör finnas att efter tre år vidtaga den justering av systemet, som kan motiveras av erfarenheterna. Då det är förenat med betydande svårigheter att nu helt överblicka systemets verkningar, vill jag för min del förorda, att en allmän översyn av systemet skall äga rum tre år från ikraftträdandet.

Vid den periodiska översynen av systemet bör bland annat utredas, hur jordbruksbefolkningens inkomstläge utvecklats under tillämpningsperioden samt huruvida inkomstlikställighet uppnåtts vid det givna gränsskyddet. Anses ändringar i systemet påkallade, bör frågan härom underställas riksdagen. I detta sammanhang må anmärkas, att en översyn av systemet, utöver vad som förut angivits, kan bli nödvändig vid mera betydande förändringar i växelkurserna.»

Motionerna

Enligt motionerna I: 558 och II: 688 torde böra uppmärksammas, att inkomstlikställigheten kan rubbas under regleringsperioden genom de inkomstförbättringar, som andra grupper kan vinna genom löneavtal eller löneglidning. Önskvärt synes enligt motionärerna vara, att även för löntagargrupperna finge gälla lika långa löneavtal som för jordbrukarna. En sådan kongruens mellan löneavtalen på arbetsmarknaden och jordbrukets prisreglering skulle enligt motionärernas mening främja en lugn samhällsekonomisk utveckling. Därest så icke sker och under avtalsperioden en mera betydande förskjutning i relationen mellan jordbrukarnas och industriarbetarnas inkomster skulle inträffa till följd av förändringar i det allmänna löneläget, bör enligt motionärerna förhandlingar kunna påfordras i syfte att återställa relationen vid utgångsläget. I motionerna hemställs därför, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära skyndsamt utredning och förslag rörande komplettering av systemet i detta hänseende.

Utskottet

I likhet med departementschefen förordar utskottet, att det i propositionen angivna systemet skall införas fr. o. m. produktionsåret 1956/57 samt att ett konkret förslag rörande systemets närmare utformning för olika varor även som erforderliga författningsföreskrifter våren 1956 framlägges för riksdagen. Utskottet ansluter sig även till departementschefens förslag, att en allmän översyn av systemet skall äga rum tre år från ikraftträdandet och att, om ändringar i systemet då anses påkallade, frågan härom skall underställas riksdagen. I motionerna I: 558 och II: 688 har hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära skyndsamt utredning och förslag rörande sådan komplettering av prissättningsystemet, att vid förändringar i det allmänna

löneläget under i motionen angivna förutsättningar den avsedda inkomstrelationen kan återställas. Utskottet anser sig icke böra förorda bifall till vad som sålunda hemställts i motionerna. Den ifrågasatta ändringen av systemet strider enligt utskottets mening mot systemets allmänna uppläggning.

Utskottet vill vidare understryka departementschefens uttalande att en översyn av systemet, utöver vad som förut angivits, kan bli nödvändig vid mera betydande förändringar i växelkurserna. Det torde slutligen vara självklart, att vid en katastrofartad utveckling för jordbruket, exempelvis på grund av missväxt, särskilda stödåtgärder bör kunna övervägas.

14. Informationsmaterial om förhållanden i jordbruket

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 75—76.

Departementschefen

»Att prissättningen vid det av mig föreslagna systemet kommer att utformas för längre perioder än hittills innebär ej, att utvecklingen av de ekonomiska förhållandena inom jordbruksnäringen kan ägnas mindre uppmärksamhet än vad som för närvarande är fallet. Tvärtom är det enligt min mening synnerligen angeläget, att fylligare information än hittills frambringas för belysning av nämnda förhållanden. Jag åsyftar härvid ej endast undersökningar om jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge utan exempelvis även undersökningar av den totala produktions- och konsumtionsutvecklingen, produktionsmedelsanvändningen o. s. v. Vid varje periodisk översyn av systemet bör ett mångskiftande material föreligga, så att statsmakternas bedömning vilar på så säker grund som möjligt. Såsom förut angivits, kan genom att spärregler träder i funktion, en viss översyn av systemet komma att ske under en löpande prissättningsperiod. Det bör åligga jordbruksnämnden att ombesörja, att det ekonomiskt-statistiska material, som kan krävas vid sådana översyner, hålles aktuellt. Jag förutsätter dock, att den nu gällande gränsdragningen mellan statistiska centralbyrån och jordbruksnämnden i fråga om insamlandet av statistiskt material alltjämt skall upprätthållas.»

Utskottet

Utskottet vill helt ansluta sig till vad departementschefen anfört beträffande informationsmaterial om förhållandena i jordbruket. Det bör understrykas, att prissättningens utformning för längre perioder på intet sätt får innebära, att utvecklingen av de ekonomiska förhållandena inom jordbruks-

närningen skall ägnas mindre uppmärksamhet än vad som för närvarande är fallet. Utskottet förutsätter, att arbetet på ifrågavarande område i stället intensifieras och att det ekonomisk-statistiska materialet alltmer fullständigas.

15. Brödsäd m. m.

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 127—129.

Departementschefen

»Lämnas gränsskyddet åt brödsädsodlingen i form av importavgifter, som icke ändras så länge inlandspriset ligger inom fastställda prisgränser, uppstår vissa icke önskvärda konsekvenser. Brödsädspriserna inom landet blir vid en dylik utformning av prissättningen ganska omedelbart beroende av den internationella prisutvecklingen. I och för sig ligger visserligen ett sådant beroende i det här föreslagna systemets natur. Emellertid måste odlarna på grund av begränsade lagringsmöjligheter och behovet att skaffa sig likvida medel saluföra den övervägande delen av saluöverskottet kort tid efter skörden. De saknar således möjlighet att avvakta den internationella prisutvecklingen under resten av skördeåret och måste sälja till det pris, som handeln vid tillfället är villig att ge. Å andra sidan är det naturligt, att handeln i möjligaste mån söker begränsa sina risker i samband med eventuella senare prisfall på den internationella marknaden. Det är därför sannolikt, att handeln vid köp av brödsäd skulle utgå från den mest pessimistiska bedömningen av den internationella prisutvecklingen under återstående del av skördeåret. Odlarna skulle följaktligen i regel icke kunna erhålla ett pris, som motsvarades av det genomsnittliga importpriset under året jämte importavgiften.

För att undgå de olägenheter, som från odlarsynpunkt kan befaras bli förenade med en helt fri brödsädsmarknad, har utredningen föreslagit ett system, som bygger på inlösen garanti och inmalningstvång. Detta förslag utgör enligt min mening en i föreliggande sammanhang godtagbar lösning. Vid den förordade utformningen av prissättningen på brödsäd bibehålles en anknytning till den internationella marknadsutvecklingen, även om anpassningen av inlandspriserna till förskjutningarna på utlandsmarknaden i huvudsak kommer att ske årsvis. Också ur administrativ synpunkt synes utredningens förslag vara den framkomligaste vägen att lösa förut berörda problem. Jag anser mig därför böra föreslå, att prissättningen på brödsäd fr. o. m. produktionsåret 1956/57 utformas i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

Föreningen Svensk spannmålshandel bör sålunda fastställa inlösenpriser

för vete och råg att gälla exempelvis per den 1 april. Dessa inlösenpriser bör, om så erfordras, stödjas genom inmalningstvång. Förutsättningen för att dylikt tvång skall få tillämpas bör dock vara, att inlösenpriserna har bestämts med rimlig hänsyn till utvecklingstendenserna på den internationella marknaden. Så bör anses vara fallet, om beslutet rörande inlösenpriserna biträts av statens representanter i föreningen. Under angivna förutsättning bör det ankomma på jordbruksnämnden att i fall av behov tillämpa inmalningstvång för svensk brödsäd för att stödja inlösenpriserna. Inmalningsprocenten bör bestämmas av nämnden efter samråd med föreningen, varvid ett 100-procentigt inmalningstvång om möjligt bör undvikas. Såsom jordbruksnämnden framhållit föreligger viss risk för att utländsk brödsäd eller svensk brödsäd, som efter export återinföres, utbjudes till inlösen. Det torde få ankomma på jordbruksnämnden att närmare undersöka detta spörsmål samt att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om åtgärder för att hindra att inlösen av sådan vara kommer till stånd.

Stiger utlandspriserna i sådan grad, att export av brödsäd kan ske utan bidrag, bör exportavgifter kunna uttagas. Häremot svarande avgifter bör även få uttagas vid export av mjöl.

Prisgränserna för vete och råg torde i enlighet med utredningens förslag böra fastställas till ± 12 procent från mittpriset.

Förmalningsavgift bör liksom hittills få uttagas för att täcka förluster vid export av brödsäd till lägre priser än de inhemska. Rörande storleken av förmalningsavgiften vid olika inlösenpriser bör jordbruksnämnden, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, inkomma med förslag till Kungl. Maj:t, varvid i enlighet med kompromissförslaget bör tillses att avgiften på lämpligt sätt minskas vid stigande producentpris.

Utgår förmalningsavgift för vete och råg, bör importen av mjöl och gryn belastas med en motsvarande avgift. Avgiftens belopp bör fastställas till kvoten mellan förmalningsavgiften och utmalningsgraden. Den senare bör bestämmas enligt de grunder, som gäller vid restitution av tull (kvarnindustrirestitution).

Därest inmalningstvång tillämpas, bör importör av vete- och rågmjöl vara skyldig att inblanda inhemsk vara i samma proportion, som föreskrivits i fråga om inmalningen.»

Motionerna

I motionerna I: 555 och II: 690 uttalas viss tveksamhet om huruvida ett mera bundet pris skall tillämpas för brödsäd än för andra produkter. Motionärerna vill dock icke motsätta sig, att systemet prövas under tre år.

Utskottet

Enligt utskottets uppfattning kan man icke bortse från de mindre önskvärda konsekvenser, som ett gränsskydd åt brödsädsodlingen i form av inom vissa gränser fasta importavgifter kan medföra ur odlarsynpunkt. De

begränsade lagringsutrymmena, svårigheterna för jordbrukare utan egna torkar att lagra skördeträskad spannmål jämte jordbrukarnas behov av likvida medel torde framtvinga tidiga leveranser. Jordbrukarna har följaktligen icke möjlighet att avvakta den internationella prisutvecklingen utan måste sälja den övervägande delen av sitt saluöverskott kort tid efter skörden. Det är samtidigt naturligt, att handeln söker begränsa sina risker i samband med eventuella senare prisfall på den internationella marknaden och följaktligen vid sina inköp utgår från den mest pessimistiska bedömningen av den internationella prisutvecklingen. Följden blir, att producenterna i regel skulle få ett pris, som är lägre än det genomsnittliga importpriset under året jämte importavgiften. I likhet med departementschefen anser utskottet, att det av utredningen föreslagna systemet, som bygger på inlösengaranti och inmalningstväng, under förhandenvarande omständigheter utgör en godtagbar lösning. Utskottet har sålunda ej funnit anledning till någon erinran mot vad departementschefen anfört i fråga om utformningen av brödsädsregleringen.

16. Fodersäd och andra fodermedel m. m.

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 133—135.

Departementschefen

»Lämnas fodersädspriserna helt utan skydd torde, som jag tidigare berört, fodersädsarealerna i betydande utsträckning överföras till annan odling samtidigt som vår animalieproduktion i ökad utsträckning baseras på importerade fodermedel. Jag har därjämte framhållit, att en därav föranledd ökning av den totala överskottsproduktionen icke kan anses önskvärd. Vidare skulle uteblivet stöd åt fodersäden drabba jordbruk i de områden, där fodersädsodling till avsalu på grund av naturliga produktionsförutsättningar utgör en väsentlig inkomstkälla. Det synes mig därför befogat, att fodersädsproduktionen beredes skydd mot utländsk konkurrens i samma ordning som övriga jordbruksprodukter. Jag anser även skäl föreligga, att influtna exportavgifter för fodermedel under vissa speciella förhållanden skall få användas för att stödja exporten av fodersäd. Så bör få ske, om priserna på fodersäd sjunkit så starkt, att en ytterligare nedgång alltför hårt skulle drabba de jordbruk, för vilka fodersädsodlingen utgör en dominerande produktionsgren. För sagda ändamål bör dock få användas endast de medel, som har influtit genom utförselavgifter på foderspannmål och andra fodermedel.

Trots den angivna möjligheten att under vissa förhållanden avlasta fodersäd från den inhemska marknaden genom export, kan fodersädspriserna komma att falla under den nedre prisgränsen. Utredningen påpekar, att det

Å andra sidan i vissa lägen kan finnas anledning att låta fodersädspriserna överskrida den övre prisgränsen. Detta kan exempelvis anses önskvärt i ett läge, då vetepriset ligger vid eller överstiger den övre prisgränsen och fläskpriserna samtidigt är särskilt höga. I likhet med utredningen förordar jag därför, att ovillkorlig skyldighet att ändra importavgifterna för fodersäd, så snart den övre prisgränsen uppnåtts, icke bör föreligga. Efter samråd med jordbrukets organisationer bör dessa avgifter, om särskilda skäl föranleder därtill, kunna behållas oförändrade även ovanför den övre prisgränsen. Å andra sidan bör, liksom utredningen föreslagit, med hänsyn till fodersädens ställning som råvara för den inhemska animalieproduktionen — förutom sänkning eller slopande av importavgifter — även exportbegränsande åtgärder få vidtagas, redan när den övre prisgränsen för fodersäd har uppnåtts.

Utredningens förslag, att rörliga importavgifter även i fortsättningen skall få användas beträffande majs och oljekraftfoder, anser jag vara väl motiverat. Vid bestämmande av importavgifterna på dessa produkter bör hänsyn tagas till konkurrensförhållandena gentemot andra fodermedel samt till risken för att en stor import kan komma att medföra en icke önskvärd ökning av överskottsproduktionen på animalieområdet. Storleken av importavgifterna för ifrågavarande produkter bör fastställas av jordbruksnämnden. Dessa bör emellertid icke bestämmas till belopp, överstigande 25 procent av importvärdet. Skulle undantagsvis högre avgifter vara erforderliga, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av jordbruksnämnden, besluta därom.

Prisgränserna för korn och havre torde enligt min mening böra ligga ungefär ± 15 procent från mittpriset.

För malkorn och grynhavre bör utgå samma importavgift, som vid varje särskild tidpunkt tillämpas för foderkorn resp. havre. För sorghum, tapioka (för foderändamål), melass, sockersnitsel, torkad betmassa och hirs bör utgå samma avgift som för korn. Prisgränser torde icke böra anges för gryn och mjöl av havre och korn. Importavgiften för dessa produkter bör i stället fastställas i viss relation till motsvarande avgift för havre resp. korn. Samma importavgift som för nämnda gryn och mjöl bör utgå på förmalningsprodukter av majs, sorghum och hirs. För vete- och rågkli bör importavgiften vara densamma som för korn.»

Motionerna

Enligt motionerna I: 550 och II: 680 är det erforderligt, att fodersäd och övriga fodermedel, som är av betydelse för det mindre jordbrukets animalieproduktion, fritages från importavgifter.

Enligt motionerna I: 555 och II: 690 finns icke grundad anledning att tillgripa exportpremier i fråga om fodersäd. Även om exceptionella lägen kan tänkas, då exportpremier skulle vara försvarbara, torde det enligt motionärernas mening med hänsyn till gjorda erfarenheter vara riktigare att låta de närmaste tre åren bli en försöksperiod utan en dylik anordning.

Utskottet

Det torde ur olika synpunkter få anses befogat, att fodersädsproduktionen beredes skydd mot utländsk konkurrens i samma ordning som övriga jordbruksprodukter. Utskottet har därför icke funnit skäl till erinran mot vad departementschefen föreslagit under avsnittet om fodersäd och fodermedel m. m. Det bör i detta sammanhang understrykas, att i den mån importen av majs och oljekraftfoder icke överstiger vad som svarar mot behovet med hänsyn till en lämplig sammansättning av foderstaterna, anledning icke torde finnas att fördyra desamma genom avgiftsbeläggning utöver vad som kan vara motiverat av hänsyn till behov av medel för täckande av förlusterna på äggexporten. Emellertid torde man icke undgå att avgiftsbelägga införseln, när importpriserna är låga, eftersom nämnda fodermedel också konkurrerar med inhemsk fodersäd samt oljekraftfodret därjämte med raps-, rybs- och senapsmjöl, som framställs av inom landet odlade oljeväxtfröer. Det kan vidare vara befogat att genom avgiftsbeläggning söka minska importen av berörda fodermedel, om importen är betydande samtidigt som överskott på animalieområdet endast med svårighet kan avsättas. Med hänsyn till det anförda anser utskottet departementschefens förslag, att rörliga importavgifter även framdeles skall tillämpas beträffande majs och oljekraftfoder, väl motiverat. Utskottet förutsätter därvid, att försiktighet iakttages vid bestämmandet av berörda importavgifter, så att ifrågasvarande fodermedel icke fördyras mer än vad som kan anses nödvändigt med hänsyn till här framförda synpunkter.

Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet vad som i fråga om fodersäd och övriga fodermedel hemställts i motionerna I: 550 och II: 680. Utskottet anser vidare, i motsats till vad som anförts i motionerna I: 555 och II: 690, att influtna exportavgifter för foderspannmål och andra fodermedel under speciella förhållanden bör få användas för att stödja exporten av fodersäd. Såsom departementschefen uttalat bör så få ske, om priserna på fodersäd sjunkit så starkt, att en ytterligare nedgång alltför hårt skulle drabba sådana jordbruk, där fodersädsodlingen utgör en dominerande produktionsgren.

17. Potatis

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 138.

Departementschefen

»Under senare år har ett intensivt arbete bedrivits för att åstadkomma en förbättring av den svenska matpotatisens kvalitet. I detta sammanhang kan sålunda erinras om tillkomsten av den särskilda matpotatiskontrollen (SMAK). Nämnda strävanden har redan lett till en viss kvalitetshöjning.

Emellertid är den svenska potatisens kvalitet och sortering fortfarande icke tillfredsställande. Det är av stort intresse även ur odlarsynpunkt, att en fortsatt kvalitetsförbättring kommer till stånd. Den svenska matpotatisen torde nämligen kunna beredas tillfredsställande skydd endast om den ur kvalitetssynpunkt effektivt kan konkurrera med utländsk vara. Samtidigt är det tydligt, att arbetet med kvalitetsförbättring kan spolieas, om skyddet för den inhemska matpotatisen avsevärt nedgår. En viss försiktighet bör därför enligt min mening iakttagas, när det gäller avvägningen av gränsskyddet åt potatisodlingen.

Under det senaste året har gränsskyddet åt potatis i huvudsak lämnats genom rörliga importavgifter, vilka måst ändras upprepade gånger. Det är tydligt, att importpriserna på potatis kan sjunka mycket lågt, om överskotten i exportländerna på våren är stora. Ett exportland har då oftast att välja mellan att utfodra återstående överskott av exportpotatis eller att exportera detta till ett i förhållande till produktionskostnaderna mycket lågt pris. Så länge exportpriset överstiger utfodringsvärdet, kommer exporten att framstå som förmånlig.

Det anförda synes tala mot att skyddet åt matpotatisodlingen lämnas i den av utredningen föreslagna formen. Då jag emellertid anser det önskvärt, att det föreslagna systemet icke brytes genom att undantag göres för enstaka produkter, vill jag trots angivna betänkligheter föreslå, att gränsskyddet för matpotatis liksom för andra jordbruksvaror skall lämnas i form av inom vissa prisgränser fast importavgift.

Prisgränserna för matpotatis torde i enlighet med utredningens förslag böra fastställas till ± 15 procent från mittpriset. För utsädespotatis bör enligt min mening skyddet i princip utgå med samma belopp som för matpotatis.

I fråga om färskpotatis är jag icke beredd att nu taga ställning till det framtida skyddet för denna produkt.»

Utskottet

Vad av departementschefen anförts under avsnittet angående potatis har ej givit utskottet anledning till erinran.

18. Potatisprodukter

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 141—142.

Departementschefen

»Det nuvarande skyddet för potatisprodukter härleder sig från sekelskiftet och har ytterligare befästs under 1930- och 1940-talen. De speciella

förhållandena i sandjordsområdena i östra Skåne och västra Blekinge har utgjort det huvudsakliga motivet för det särskilda stödet åt odlingen av fabrikspotatis. Denna odling har ansetts vara av central betydelse för jordbrukarbefolkningen i nämnda trakter, eftersom möjligheterna varit ytterst begränsade att där i någon nämnvärd omfattning övergå till annan produktion. Potatisodlingen är vidare arbetskrävande och våra i förhållande till utlandet höga arbetslöner innebär därför en särskild belastning i konkurrens-hänseende. Ett minskat stöd åt odlingen av fabrikspotatis skulle under dessa förhållanden medföra en kännbar sänkning av inkomstnivån för berörda jordbrukare. Utredningen anser emellertid, att förhållandena numera har ändrats så, att särskilt stöd åt odlingen av fabrikspotatis ej längre är påkallat i samma utsträckning som tidigare. Utredningen anför, att genom växtodlingens utveckling andra grödor nu i större omfattning med fördel torde kunna odlas på sandjordarna i nyssnämnda trakter samt att bland annat genom ensileringsmetodens utbredning det numera ofta torde vara lönande att odla fabrikspotatis till foder. Vidare hänvisar utredningen till möjligheterna att rationalisera både brännvins- och stärkelsetillverkningen samt till en ytterligare rationalisering av själva odlingen. På grund härav anser utredningen det möjligt att inom loppet av fyra år väsentligt kunna nedbringa gränsskyddet åt fabrikspotatisodlingen.

Det är även min uppfattning att man genom en fortsatt rationalisering kan uppnå en billigare produktion av potatisprodukter. Särskilt i fabriktionsledet torde mycket vara att vinna på denna väg. Det är emellertid tydligt, att rationaliseringsprocessen är tidskrävande. Enligt min mening är odlingen av fabrikspotatis fortfarande av stor betydelse för inkomstbildningen i vissa områden. Vid bedömningen av de möjligheter, som föreligger att reducera gränsskyddet utan att detta leder till ett alltför kännbart inkomstbortfall för berörda jordbruk, bör hänsyn tagas till nu nämnda förhållanden.

I likhet med utredningen anser jag, att en sänkning av det nuvarande gränsskyddet för potatisprodukter torde vara möjlig att genomföra. Jag ansluter mig emellertid till kompromissförslaget, som i denna del innebär, att det bör ankomma på jordbruksnämnden att senare efter förhandlingar med jordbrukets organisationer till Kungl. Maj:t avge förslag rörande längden av den avtrappningsperiod, som kan anses skäligen med hänsyn till föreliggande rationaliseringsmöjligheter. Jag vill i sammanhanget betona att rationaliseringsmöjligheterna självfallet bör tillvaratas och att en rationalisering av odlingen är önskvärd ur såväl samhällsekonomisk som odlarsynpunkt.

I en del yttranden har framhållits, att sänkningen av gränsskyddet på potatisprodukter bör gå längre än vad utredningen föreslagit och att skyddet helt bör bringas i nivå med det skydd, som lämnas flertalet andra jordbruksvaror. Såsom framgår av vad utredningen anför torde emellertid vid nu kända förhållanden en sådan kraftig sänkning av gränsskyddet icke vara möjlig. En dylik sänkning kunde nämligen innebära, att tillverkningen av

potatisprodukter i vårt land helt eller till avsevärd del måste nedläggas och att de jordbrukare, som för sin existens är beroende av fabrikspotatisodling, skulle råka i stora svårigheter.

Utredningen har icke berört formerna för regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen. I propositionen 1954:180 framförde jag, att enligt min mening det nuvarande regleringssystemet i fråga om fabrikspotatis torde vara osmidigt och omständligt och att en omläggning bör äga rum. Jag föreslog därför, att det skulle uppdragas åt jordbruksnämnden att företaga örforderliga utredningar och till Kungl. Maj:t inkomma med ett detaljerat förslag. Ett sådant förslag har nu, som förut nämnts, framlagts i en till nämndens yttrande fogad promemoria. Det i promemorian föreslagna systemet utgör enligt min mening en i huvudsak godtagbar lösning i fråga om formerna för regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen. Frågan om avvägningen av det framtida stödet åt fabrikspotatisodlingen bör emellertid liksom för andra produkter senare upptagas till prövning vid förhandlingar mellan jordbruksnämnden och jordbrukets organisationer. Jag anser mig icke heller böra taga ställning till detaljerna i det i nyssnämnda promemoria föreslagna systemet.

Prisgränserna för stärkelse bör i enlighet med jordbruksnämndens förslag kunna sättas till ± 13 procent av mittpriset.

Livsmedelsprodukter, i vilka potatis eller stärkelse av potatis m. m. ingår som råvara, bör — såsom även framhållits av utredningen och 1952 års tulltaxekommitté — erhålla ett importskydd, som innefattar införselavgiften för potatis (stärkelse). Skyddet bör enligt min mening utformas som tull utom i fråga om produkter, som praktiskt taget helt består av potatis eller stärkelse, såsom potatispulver, gryn av potatisstärkelse o. d. (tapioca- och sagogryn). Jag föreslår, att sådana produkter som nyss nämnts, inbegripes i importavgiftssystemet.

Att, på sätt tulltaxekommittén föreslagit, genom speciell nedsättning av införselavgiften på stärkelse, som importeras för tekniska tillverkningar, underlätta en övergång till utländsk råvara, kan enligt min mening icke lämpligen komma i fråga med hänsyn till den stora betydelse, som användningen av stärkelse till tekniska ändamål har för avsättningen av inhemsk fabrikspotatis. Jag föreslår därför, att beredda glätt-, appretur- och betmedel, innehållande stärkelseprodukter, samt stärkelsehaltiga kärnbindemedel liksom nu är fallet genom avgiftsbeläggning av motsvarande importvaror skall få ett importskydd, som innefattar kompensation för införselavgiften på däri ingående stärkelse. Vad beträffar sorbit (sorbitol), som är en kemisk industriprodukt på stärkelsebas, förutsätter jag däremot, att importskyddet för denna vara skall lämnas i form av en lämpligt avpassad tull.»

Motionerna

I motionerna I: 559 och II: 691 erinras om att statsmakterna under senare år energiskt har gått in för att genom kartellövervakning och till denna

knutna åtgärder bekämpa konkurrensbegränsningarna inom det enskilda näringslivet. Motionärerna anser, att det under sådana förhållanden måste finnas utomordentligt starka skäl för att statsmakterna skall medverka till att skapa legala monopol inom det privata näringslivet. En första och oavvislig förutsättning för en sådan medverkan måste enligt motionärernas uppfattning vara både att det föreligger ett starkt behov av ett sådant monopol och att dettas skadeverkningar för konsumenterna är oväsentliga. Motionärerna anser det icke bevisat, att någotdera av dessa villkor är uppfyllt i fråga om det föreslagna legala monopoliet inom stärkelseindustrien. De anför bland annat, att enligt tekniska utredningar inom potatisindustriutredningen produktionskostnaderna för stärkelse skall kunna minskas till mellan hälften och en tredjedel av vad de nu är. De anser vidare, att rationaliseringen inom ramen för det existerande monopoliet går mycket långsamt.

Motionärerna anför vidare, att fabrikspotatisodlingens betydelse för jordbruken i Kristianstads och Blekinge län högst avsevärt har minskat under de två senaste decennierna. I motionerna framhålles, att monopolets avskaffande sannolikt icke kommer att minska odlarnas förtjänster; om nya företag kommer in i branschen kan man enligt motionärerna tvärtom räkna med att konkurrensen om råvaran skall verka höjande på odlarpriset, eftersom den möjliga rationaliseringsvinsten enligt deras uppfattning väl medger en sådan stegring inom ramen för ett måttligt gränsskydd. Motionärerna hemställer, att riksdagen måtte besluta att tillverkningen av potatisstärkelse skall vara fri och således icke beroende av särskilt tillstånd.

I motionen II: 686 hävdas, att man icke kan påstå, att förhållandena för sandjordbruket i östra Skåne och västra Blekinge numera har ändrats så, att ett särskilt stöd åt odlingen av fabrikspotatis icke längre är påkallat i samma utsträckning som tidigare. I dessa trakter utgör enligt motionären fabrikspotatis jämte råg alltjämt de två huvudgrödorna, och dessa är samtidigt de viktigaste och nära nog de enda handelsväxterna. Jordbrukarna i dessa trakter anges således för sin existens fortfarande vara i hög grad beroende av fabrikspotatisodlingen och skulle enligt motionären råka i stora svårigheter, om avsättningsmöjligheterna för denna gröda skulle komma att inskränkas. Detta synes enligt motionärens mening allvarligt kunna riskeras, om prisgränserna sättes till ± 13 procent av mittpriset.

Motionären framhåller tillika, att potatisstärkelsetillverkningen arbetar under svåra konkurrensförhållanden. Några prisgränser kommer icke att finnas för produkter, framställda av stärkelse, t. ex. glykos och dextrin. Vid hård utländsk konkurrens i fråga om dessa färdigprodukter kommer avsättningsmarknaden att kunna kvarhållas endast genom försäljning av inhemsk stärkelse för dessa ändamål till reducerat pris. Motionären anser vidare skäl föreligga för att spännvidden mellan prisgränserna blir densamma för stärkelse som för socker. I motionen hemställes således att prisgränserna på stärkelse skall fastställas till ± 10 procent av mittpriset.

Utskottet

Utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande, att man genom en fortsatt rationalisering kan uppnå en billigare framställning av potatisprodukter. I detta sammanhang kan också erinras om — vilket bland annat framhållits i motionerna I: 559 och II: 691 — att vissa för några år sedan utförda tekniska utredningar har visat, att produktionskostnaderna för stärkelse kan väsentligt sänkas genom rationalisering av tillverkningen. Samtidigt som utskottet således betonar, att alla möjligheter att förbilliga framställningen av potatisprodukter bör tillvaratagas, vill det i likhet med departementschefen påpeka, att vid bedömningen av gränsskyddet för potatisprodukter hänsyn bör tagas till att odlingen av fabrikspotatis fortfarande torde vara av väsentlig betydelse för inkomstbildningen i vissa områden. Liksom departementschefen förordar utskottet, att det skall ankomma på jordbruksnämnden att senare, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, till Kungl. Maj:t avge förslag om längden av den avtrappningsperiod, som kan anses skälig med hänsyn till föreliggande rationaliseringsmöjligheter. Av nu angivna ställningstagande följer också, att utskottet icke tillstyrker vad som i motionen II: 686 hemställs rörande prisgränserna för stärkelse.

Formerna för regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen har icke berörts av jordbruksprisutredningen. Departementschefen anmäler emellertid, att ett förslag till omläggning av nämnda reglering av jordbruksnämnden lämnats i en promemoria, som har fogats till dess remissyttrande över jordbruksprisutredningens förslag. Departementschefen tager icke ställning till detaljerna i det i denna promemoria föreslagna systemet, men uttalar att det enligt hans mening torde utgöra en i huvudsak godtagbar lösning i fråga om formerna för regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen. I motionerna I: 559 och II: 691 har kritik riktats mot det i promemorian framförda förslaget att tillverkningen av potatisstärkelse även framdeles skall vara beroende av särskilt tillstånd, och motionärerna har hemställt, att riksdagen måtte besluta, att sådan tillverkning skall vara fri. Enligt utskottets uppfattning torde emellertid i avvaktan på Kungl. Maj:ts närmare förslag rörande regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen något riksdagens uttalande i frågan icke vara erforderligt. Det är dock utskottets mening, att man även på detta område bör komma fram till ett friare regleringssystem.

19. Socker och sockerbeter m. m.

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 150—153.

Departementschefen

»Det gränsskydd, som lämnas sockerproduktionen i vårt land, är icke obetydligt högre än det skydd, flertalet andra produktionsgrenar inom jordbruket erhåller. Detta sammanhänger i väsentlig mån med att sockerbetsodlingen är särskilt arbetskrävande och att våra arbetslöner är höga i förhållande till utlandets. Det bör emellertid uppmärksammas, att även i andra europeiska länder skyddet åt sockerproduktionen är högt. Det förhåller sig nämligen så, att den internationella sockermarknaden i hög grad domineras av rörsocker, som produceras i transoceaniska länder med helt andra produktionsförhållanden än de europeiska. Under senare år har vidare en icke obetydlig överproduktion förelegat beträffande socker, och det ledande exportlandet Cuba har haft stora svårigheter att finna avsättning för hela sin i förhållande till förkrigstiden kraftigt ökade produktion. Priserna vid internationell handel har på grund härav utsatts för starkt tryck. Det har visat sig förenat med stora svårigheter att stabilisera de internationella sockerpriserna; sålunda har man bland annat icke lyckats hindra, att minimipriset i det internationella sockeravtalet vid vissa tillfällen har underskridits. Denna prisbildning under trycket av överproduktion bör tagas i betraktande vid bedömning av den svenska sockerproduktionens konkurrensläge på längre sikt. Den aktuella relationen mellan det svenska och det utländska sockerpriset ger sålunda långt ifrån uttryck för produktionskostnaderna hos oss och i utlandet. Det finnes skäl att förmoda, att en fortsatt ökning av sockerförbrukningen i världen så småningom kan leda till en bättre balans på den internationella marknaden och att sockerpriserna då kan komma att stabiliseras på en högre nivå än den nuvarande. Man torde emellertid böra räkna med att de internationella sockerpriserna åtminstone under de närmaste åren kommer att förbli tämligen låga.

Det anförda innebär icke, att möjligheter saknas att under nuvarande förhållanden på den internationella marknaden nedbringa gränsskyddet för sockernäringen. Ansträngningar bör självfallet göras att åstadkomma en billigare produktion och därmed möjliggöra, att gränsskyddet för sockerproduktionen kommer att ligga mera i nivå med det skydd, andra produktionsgrenar inom jordbruket åtnjuter. Därvid bör beaktas att möjligheterna till ytterligare rationalisering synes vara icke obetydliga. Beträffande odlingen kan man bland annat räkna med en ökad användning av maskinella hjälpmedel. Det är emellertid svårt att bedöma, vilket ekonomiskt resultat utvecklingen på detta område kan komma att ge. En del, som vinnes genom minskad ar-

betsförbrukning, förloras nämligen genom att utbytet blir mindre vid användningen av maskinella hjälpmedel. De största möjligheterna att nedbringa kostnaderna för den inhemska sockerproduktionen torde därför vara att söka på fabrikationssidan. I fråga om den tekniska standarden torde den svenska sockerfabrikationen ligga på en internationellt sett mycket hög nivå. Ytterligare vinster på detta område torde därför främst kunna vinnas genom en viss koncentration av odlingen, så att fabrikskapaciteten kan utnyttjas mera optimalt än vad som för närvarande är fallet. Denna koncentration är givetvis en process, som betyder en genomgripande omställning för såväl många betodlare som Svenska sockerfabriksaktiebolaget och den vid dess fabriker anställda arbetskraften. Det är också betydande investeringar, som måste göras vid en dylik omläggning, och man kan icke räkna med att ifrågavarande rationalisering kan genomföras under loppet av några få år.

Enligt min mening bör man utgå från att en viss koncentration av fabriksdriften måste ske under de kommande åren. Det är ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkt önskvärt, att en möjligast effektiv och konkurrenskraftig sockerindustri skapas i vårt land, så att gränsskyddet åt sockerproduktionen kan nedbringas. Emellertid måste sänkningen av gränsskyddet anpassas till de reella möjligheterna att rationalisera sockerproduktionen. Sänkningen får i vart fall icke gå så långt, att sockerproduktionen sjunker under den nivå, som ur beredskapssynpunkt måste anses önskvärd.

Vid en koncentration av fabriksdriften torde en viss nedskärning av sockerbetsarealen vara oundviklig. Utredningen har föreslagit, att storleken av det gränsskydd, som framdeles bör utgå, skall bedömas med utgångspunkt från behovet för en odling av 40 000—50 000 hektar i de egentliga sockerbetsodlande områdena i Skåne, Halland och Blekinge. Det betpris, som motsvarar ett sålunda avvägt gränsskydd, torde icke möjliggöra odling i Linköpings-, Mörbylånga- och Romadistrikten. Vad beträffar de båda sistnämnda områdena skulle emellertid en nedläggning av sockerproduktionen medföra stora svårigheter ej endast för jordbruket inom dessa utan även för näringslivet i övrigt på Öland och Gotland. Under sådana omständigheter är det enligt min mening icke försvarligt att nedlägga sockerproduktionen på dessa öar, så mycket mindre som man från statsmakternas sida på senare tid alltmer uppmärksammat de svårigheter, som näringslivet därstädes har att kämpa med, och genom olika åtgärder sökt ge det ett behövt stöd. Det bör vidare påminnas om att sockerbetsodlingen på Öland och Gotland huvudsakligen bedrivs vid mindre brukningsdelar. Man bör därför i de distrikt, som levererar betor till bruken i Mörbylånga och Roma, räkna med en framtida odlingsareal av ungefär 5 000—6 000 hektar. För att upprätthålla ifrågavarande odling bör enligt min mening särskilt stöd kunna utgå. Samma närings- och befolkningspolitiska skäl kan däremot icke åberopas, när det gäller sockerbetsodlingen i Östergötland. Även i detta område är betodlingen visserligen av stor betydelse för många jordbruk.

Emellertid har det visat sig vara förenat med betydande svårigheter att här uppnå en sådan sockerbetsareal, att kapaciteten hos bruket i Linköping tillfullo kan utnyttjas. De skäl, som främst kan åberopas för extra stöd åt betodlingen på Öland och Gotland, föreligger icke i detta fall. Jag anser mig därför icke kunna föreslå, att särskilt stöd framdeles jämväl skall kunna utgå till betodlingen i Östergötland.

Som jag förut framhållit, synes det vara förenat med betydande svårigheter att nu avgöra, i vilken takt effektiviseringsprocessen inom sockerproduktionen kan genomföras och i anslutning därtill gränsskyddet för socker kan sänkas. Enligt min mening bör denna fråga bli föremål för ytterligare överväganden. Det bör därför ankomma på statens jordbruksnämnd att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer och Svenska sockerfabriksaktiebolaget, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om storleken av det gränsskydd, som under de närmaste åren skall lämnas sockernäringen. Man bör därvid utgå från att en viss koncentration av betodlingen skall genomföras och att riktpunkten på längre sikt bör vara den i det föregående angivna arealstorleken. I övrigt synes gränsskyddet böra utformas efter i huvudsak följande riktlinjer.

Utredningens förslag beträffande utformningen av skyddet åt sockernäringen torde i huvudsak kunna accepteras. Liksom på andra områden bör även här det nuvarande importmonopolet slopas. För den kommande pris-sättningsperioden bör särskilda prisgränser fastställas. Prisgränserna torde därvid böra sättas till ± 10 procent av mittpriset.

För närvarande användes de vinster, som göres vid import av utländskt socker och utländsk sirap samt vid tillverkningen av produkter av utländska sockerbeter, till att nedbringa priset på svenskt socker. Så bör enligt min mening fallet vara även i fortsättningen. En särskild regleringsfond bör därför upprättas och tillföras de medel, som inflyter i importavgifter för socker, sirap och sockerbeter. Från fonden bör pristillägg kunna utbetalas, när så finnes påkallat med hänsyn till prisläget på världsmarknaden eller till den inhemska odlingens omfattning. I mån av behov bör extra pristillägg kunna lämnas ur fonden för betor, som levereras från odlingsområdena till bruket i Roma och Mörbylånga, respektive för vid dessa bruk tillverkat socker. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t efter förslag av jordbruksnämnden eller — efter Kungl. Maj:ts bemyndigande — på jordbruksnämnden att besluta om användningen av fonden och storleken av utgående pristillägg. Därvid bör samråd äga rum med Sveriges betodlares centralförening och Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Producentpriset på sockerbeter bör bli en förhandlingsfråga mellan sockerbolaget och centralföreningen. Vid förhandlingarna bör kunna diskuteras även andra spörsmål i samband med sockerbetsodlingen. Skulle exempelvis en viss kvotering av sockerbetsarealen anses nödvändig med hänsyn till fabrikskapaciteten, bör även detta spörsmål upptagas vid ifrågavarande förhandlingar. Jordbruksnämnden bör med hänsyn till sin befattning med den föreslagna regleringsfonden deltaga i förhandlingarna.»

Motionerna

I motionerna I: 561 och II: 687 framhålles, att sockerproduktionen kräver relativt stora investeringar och att detta i sin tur medför starka krav på att odlingen av sockerbetor inom landet blir någorlunda jämn, så att sockerindustriens kapacitet kan utnyttjas så effektivt som dess säsongmässiga karaktär medger. Även för själva betodlingen är det enligt motionärerna angeläget, att arealen kan bli av någorlunda konstant omfattning. De anser det därför synnerligen betydelsefullt, att prissättningen på sockerbetor äger rum efter sådana principer, att stabiliteten i odlingen ej äventyras. Motionärerna anser det föreslagna prissättningssystemet alltför riskfyllt och ur teknisk synpunkt delvis mycket svårt att genomföra samt hemställer, att i fråga om sockerbetsodlingen det hittills tillämpade prissättningssystemet även i fortsättningen skall tillämpas. Motionärerna anser vidare, att pristödet bör ges en sådan utformning, att en odling av 40 000—50 000 hektar i Skåne med intilliggande områden samt en areal av minst 5 600 hektar på Öland och Gotland kan upprätthållas.

Även i motionerna I: 562 och II: 685 ifrågasättes, om icke importmonopolet på socker bör bibehållas. Det anföres, att sockernäringsen vid flera tillfällen intagit en särställning i fråga om gränsskyddet, sammanhängande med de speciella förhållandena på den internationella sockermarknaden med dumpingpriser o. s. v. Svenska sockerfabriksaktiebolaget har i många år ensamt handhaft förädlingen av sockerbetor och importen av råsocker och har enligt motionärernas uppfattning av allt att döma skött denna uppgift på ett föredömligt sätt. Genom den insyn, staten har beträffande såväl fabriktions- som odlingsledet, föreligger enligt motionärerna ingen risk för att sockerpriset blir högre än vad som är skäligt med hänsyn till produktionskostnaderna. Enligt motionärernas mening talar vidare flera skäl för att betodlingens nuvarande omfattning, d. v. s. en odling av 50 000—56 000 hektar — därav lägst 5 600 hektar på Öland och Gotland — bibehålles.

I de båda nämnda motionsparen samt i motionerna I: 550 och II: 680 understrykes den stora betydelse, sockerbetsodlingen på Öland och Gotland har för jordbruket och näringslivet över huvud taget på dessa öar. Man hemställer därför, att stödet åt sockerbetsodlingen skall utformas så, att betodlingen på Öland och Gotland kan upprätthållas. I motionerna I: 561 och II: 687 har därvid hemställts, att särskilt stöd åt betodlingen och sockerindustrien på Öland och Gotland skall utgå av statsmedel i form av arealbidrag, vilkas storlek fr. o. m. regleringsåret 1956/57 bestämmes till hälften av skillnaden i den genomsnittliga årliga bruttointäkten (produktionsvärdet) per hektar sockerbetor i Skåne, Halland och Blekinge i jämförelse med Öland och Gotland — dock att arealbidraget maximeras till 100 kronor. I motionerna I: 562 och II: 685 hemställs, att vid bestämmande av gränsskyddets storlek hänsyn skall tagas till det extra pristillägg, som bör utgå för betor från odlingsområdena i Roma och Mörbylånga, ävensom till fraktlindring för betor, odlade i Östergötland.

Utskottet

Den i propositionen föreslagna utformningen av gränsskyddet åt socker­näringen avviker väsentligt från det system, som sedan länge tillämpats på detta område. Vid den nuvarande utformningen av regleringssystemet garanteras enligt årliga avtal mellan Svenska sockerfabriksaktiebolaget och staten bolaget i stort sett täckning för med sockertillverkningen förbundna kostnader mot att bolaget till staten redovisar sina inkomster av tillverkningen. Priset på sockerbetor och fabrikspriset på socker fastställs årligen efter förhandlingar mellan dels staten och Sveriges betodlares centralför­örening, dels staten och sockerbolaget. Vid förhandlingarna om betpriset föreligger bland annat vissa beräkningar av produktionskostnaderna vid betodlingen. Vid bestämmandet av sockerpriset utgår man från det för året förut­setta betpriset och en kalkyl över framställningskostnaderna för socker. Sockerbolaget har tillerkänts ensamrätt vid import av socker mot skyldig­het att till staten redovisa intäkterna av försäljningen av importsockret. Så­som framgår av det anförda har således vid nuvarande system staten in­gående möjligheter att bedöma produktionskostnaderna för socker.

Vid det i propositionen föreslagna systemet skulle bland annat socker­bolagets importmonopol upphävas och producentpriset på sockerbetor bli en förhandlingsfråga mellan sockerbolaget och Sveriges betodlares central­organisation. Gränsskyddet skulle därvid kompletteras med ett pristilläggs­förfarande. Importavgiftsmedlen skulle föras till en särskild fond, varifrån pristillägg skulle kunna utbetalas, när så funnes påkallat med hänsyn till prisläget på världsmarknaden eller till den inhemska odlingens omfattning. Vid avvägningen av importavgifterna skulle man utgå från att en viss sän­kning kan ske genom att sockertillverkningen förbilligas genom rationalise­ring. Det har därvid förutsatts, att rationaliseringen måste medföra en viss koncentration av fabriksdriften och att en viss nedskärning av sockerbets­arealen därför är oundviklig.

I vissa motioner har starka betänkligheter uttalats mot den av departe­mentschefen förordade utformningen av stödet åt sockernäringen. Även en­ligt utskottets uppfattning torde betydande risker vara förenade med det föreslagna systemet. Först och främst kan anföras, att sockerproduktionen fordrar betydande investeringar och att det därför är angeläget, att odlingen av sockerbetor inom landet är någorlunda jämn, så att sockerindustriens kapacitet så effektivt som möjligt kan utnyttjas. En någorlunda jämn odling är dock ej önskvärd endast med hänsyn till utnyttjandet av industriens kapacitet. Även själva odlingen förutsätter bland annat en betydande yrkes­skicklighet hos jordbrukarna och den lejda arbetskraften. Vidare är odlingen nära sammankopplad med och delvis grundläggande för andra produktions­grenar i jordbruket. Med hänsyn till det anförda anser utskottet det ange­läget, att stabiliteten i odlingen icke äventyras. Vid det föreslagna prissätt­ningssystemet kan emellertid betydande svängningar i priserna komma att inträffa och medföra ur såväl sockerbolagets som betodlarnas synpunkt

icke önskvärda fluktuationer i odlingens omfattning. I detta sammanhang kan också påpekas, att sockerbolaget i sitt remissyttrande har framfört, att vid det föreslagna systemet den del av betpriset, som skall betalas av bolaget, måste göras på det sätt rörligt efter eventuella ändringar av fabrikspriset på socker, att förlustrisker vid prisfall och vinstchanser vid prisstegring fördelas mellan industrien och odlarna på ett för dessa parter riktigt sätt. Det bör också framhållas, att gränsskyddet för socker för närvarande torde vara minst dubbelt så högt som i genomsnitt för övriga jordbruksvaror. Det torde därför finnas skäl att särbehandla sockernäringen vid utformningen av gränsskyddet. Med hänsyn härtill har utskottet icke ansett sig höra förorda departementschefens förslag.

Utskottet vill således förorda, att sockerbolagets importmonopol bibehålles och att prissättningen på socker och sockerbetor årligen fastställs efter förhandlingar mellan berörda parter på liknande sätt som skett de senaste åren.

Utskottet vill framhålla, att möjligheterna att förbilliga sockerproduktionen givetvis bör tillvaratagas. Detta torde dock enligt utskottets uppfattning även kunna ske vid bibehållandet av nuvarande prissättningssystem. Allt eftersom rationaliseringen fortskrider, kommer det vid förhandlingarna fastställda sockerpriset givetvis att påverkas härav.

Allmän enighet har rätt om att sockerbetsodlingen och sockerfabrikationen på Öland och Gotland bör beredas sådana villkor, att den även framdeles kan upprätthållas. Även utskottet anser, att starka skäl talar för att särskilt stöd lämnas fabrikationen och odlingen på dessa öar. Utskottet finner det lämpligt att stödet åt ifrågavarande odling lämnas i form av arealbidrag, vilkas storlek bestämmas till hälften av skillnaden i den genomsnittliga årliga bruttointäkten (produktionsvärdet) per hektar sockerbetor i Skåne, Halland och Blekinge i jämförelse med Öland och Gotland, dock att bidraget maximeras till 100 kronor per hektar. Medel bör liksom eventuellt fraktbidrag för betor odlade i Östergötland tagas av sockerbolagets intäkter från försäljningen av importsocker.

Utskottet vill slutligen understryka, att på längre sikt samma prissättningssystem bör tillämpas för socker som för andra jordbruksalster. Av vad ovan anförts framgår emellertid, att det torde vara förenat med stora olägenheter att redan fr. o. m. produktionsåret 1956/57 genomföra departementschefens förslag och att avgörande skäl sålunda talar för att i fråga om sockernäringen det nuvarande prissättningssystemet bibehålles under den kommande treårsperioden. Utskottet förutsätter, att man under denna period grundligt förbereder införandet av det i propositionen föreslagna systemet eller ett annat friare system, vartill en fortsatt utredning kan ge anledning.

20. Fettvaror

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 163—165.

Departementschefen

»Det är enligt min mening önskvärt, att stödet åt den inhemska oljeväxtodlingen i princip lämnas i samma former som stödet åt annan jordbruksproduktion. Jag anser mig därför böra föreslå, att prisgränser och importavgift skall fastställas även på detta område. Prisgränserna synes i enlighet med utredningens förslag böra bestämmas till ± 13 procent från mittpriset. Vid införande av importavgift bör regleringsavgiften reduceras med motsvarande belopp.

Det torde bli nödvändigt för föreningen Sveriges oljeväxtintressenter att liksom nu tillämpa ett fast inlösenpris för varje års skörd. Föreningen kan till följd därav lida förlust, om priserna sjunker under året. Därjämte har föreningen vissa kostnader för uppsamling och lagring m. m. av oljefröskörden. Förlust kan dessutom uppkomma i samband med export av oljefröer och därur utvunna produkter. Samtliga dessa förluster och kostnader bör täckas av de medel, som inflyter i importavgifter. Dessa avgifter bör därför tillföras föreningen. I enlighet med utredningens förslag torde därjämte föreningens konjunkturutmättningsfond i samband med systemets införande böra tillföras ett belopp av 10 miljoner kronor från jordbruksnämndens fettclearingkassa.

I en del remissyttranden har invändningar rests mot att den nuvarande fullmakten för Kungl. Maj:t att föreskriva inblandningstvång av inhemska olja bibehålls. Med hänsyn till det aktuella marknadsläget synes det dock vara påkallat, att utredningens förslag i denna fråga godtages.

Invändningar har från flera håll riktats mot att den tekniska industrien icke avses skola erhålla restitution för erlagda importavgifter. Jag är icke nu beredd att taga slutlig ställning till denna fråga. Hithörande spörsmål behöver närmare övervägas och i samband därmed kan eventuellt även aktualiseras justeringar i fettregleringssystemet. Det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att undersöka dessa frågor och till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill undersökningen må föranleda.»

Motionerna

Enligt motionerna I: 555 och II: 690 bör bestämmelserna om inblandningstvång av inhemska olja i margarin slopas. Motionärerna anser det ej heller nödvändigt, att man i fråga om oljevaxter tillämpar ett fast inlandspris. Då Föreningen Sveriges oljeväxtintressenter tager hand om hela skörden av oljevaxter, bör det enligt deras mening icke vara någon svårighet att genomföra

en ordning med efterbetalning på sätt nu sker inom mejeri- och slakteriföreningarna. Därmed minskas föreningens förlustrisker, varför det enligt motionerna icke heller torde vara nödvändigt att vid starten tillföra dess konjunkturutmättningsfond 10 miljoner kronor från fettclearingkassan. Motionärerna framhåller vidare, att man bör fortsätta arbetet med att på fettregleringsområdet komma fram till en enklare och friare ordning än den nuvarande.

Utskottet

Vad departementschefen anfört under avsnittet om fettvaror har ej givit utskottet anledning till erinran. I motsats till vad som anföres i motionerna I: 555 och II: 690 är det således enligt utskottets mening ur praktisk synpunkt lämpligast, att fast inlösenpris fortfarande tillämpas i fråga om oljeväxtfröer. Likaledes bör den nuvarande fullmakten för Kungl. Maj:t att föreskriva inblandningstvång bibehållas. En sådan föreskrift torde nämligen ej kunna undvaras, därest det på grund av avsättningssvårigheter blir nödvändigt att inblanda härdad rapsolja i margarin.

21. Mjolk och mejeriprodukter

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 170—174.

Departementschefen

»Mjolkproduktionen utgör, som förut nämnts, en väsentlig inkomstkälla för de mindre jordbruken. Vid dessa är möjligheterna att övergå till annan produktion ytterst begränsade. Lägre mjolkpriser skulle därför betyda en stark inkomstminskning för det mindre jordbruket. Det är följaktligen av vikt, att prissättningsystemet utformas på så sätt, att avsättningsmöjligheterna för mjolkprodukterna, framför allt smör, icke försämras. Med hänsyn härtill bör man, såsom utredningen framhållit, undvika åtgärder, som kan leda till minskad smörförbrukning inom landet. Jag delar fördenskull utredningens åsikt, att prisspänningen mellan smör och margarin icke nu bör ökas genom en ensidig sänkning av margarinpriset. Starka skäl talar däremot för förslaget, att en sänkning vidtages av såväl smör- som margarinpriserna. En sådan sänkning kan, utan att jordbrukets inkomster därigenom minskas, möjliggöras genom en motsvarande höjning av priserna på konsumtionsmjolk och grädde. Utredningen har dessutom förordat, att statens inkomstminskning på grund av lägre regleringsavgift på margarinrvaror skall kompenseras genom en sänkning av det allmänna mjolkpristillägget. Å andra sidan avses jordbrukets inkomstbortfall på grund av lägre

mjölkpristillägg skola täckas genom en ytterligare höjning av priserna på konsumtionsmjölk och grädde. Landsorganisationen anför emellertid i sitt yttrande att, när jordbrukspolitiska överväganden gör det möjligt att sänka margarinpriset, detta icke bör föranleda, att mjölkkonsumenterna skall bära de förluster, som bortfallet av avgiftsmedel åsamkar statsverket. Jag delar denna uppfattning. Vid en sänkning av margarinpriset bör därför det allmänna mjölkpristillägget icke ändras. Detta tillägg bör sålunda hållas oförändrat åtminstone under systemets första tillämpningsperiod. Likaså bör margarinpriset, sedan nyssnämnda sänkning genomförts, hållas oförändrat under samma tid. Emellertid uppkommer därvid frågan i vad mån de rationaliseringsvinster, som under systemets tillämpningsperiod kan uppstå vid fabrication och distribution av margarin, skall utjämnas genom avgiftsförändringar på margarinråvaror eller föranleda sänkt margarinpris. Det torde vara rimligt, att ifrågavarande rationaliseringsvinster, i den mån de har uppstått efter systemets ikraftträdande, får komma konsumenterna till godo.

Utredningen har ägnat stor uppmärksamhet åt frågan om överskottsproduktionen av mjölk och mejeriprodukter samt har framlagt vissa beräkningar, som anses tyda på att ett betydande sådant överskott kan uppkomma. Skäl kan dock andragas för att utredningens farhågor för ett starkt stigande smöröverskott i viss mån är överdrivna. Emellertid är det tydligt, att avsättningsmöjligheterna för smör kan väsentligt försämrats, därest mjölkproduktionen i Europa fortsätter att öka, samtidigt som margarinet alltmer vinner terräng. Såsom jag nyss framhållit, bör sådana åtgärder icke vidtagas, som kan leda till minskning i den inhemska smörförbrukningen. Det kan emellertid också inträffa, att avsättningen av smör på utlandsmarknaden helt omöjliggöres. Enligt kompromissförslaget bör i en sådan situation ankomma på statsmakterna att med alla till buds stående medel skaffa avsättningsutrymme för inhemskt smör på hemmamarknaden.

Vid bestämmandet av prisgränserna för smör torde man böra utgå från det smörpris, som gäller före den nyss angivna sänkningen.

Avståndet från mittpriset till prisgränserna bör i enlighet med utredningens förslag fastställas till ± 10 procent. Med hänsyn till det föreliggande kompromissförslaget torde vidare importavgiften mellan prisgränserna för smör böra fastställas redan nu och därvid bestämmas till 1 kr/kg.

Smörexporten, som för närvarande är centraliserad till Svenska mejeriernas riksförening (SMR), bör även fortsättningsvis handhas av denna organisation. Riksföreningen bör därvid, liksom hittills, ha skyldighet att på lika villkor verkställa export även för utomstående mejerier. Export av smör utan anlitan av regleringsmedel för täckning av förluster bör dock kunna ske även direkt av andra företag.

De regleringsmedel, som under tidigare angivna förutsättningar bör få användas för att täcka förluster vid export till lägre priser än de inhemska, utgöres främst av utjämnings- samt försäljnings- och tillverkningsavgifter, som togs upp av nyssnämnda förening med stöd av statliga förordningar. Dessutom bör införselavgifter på mjölk och mejeriprodukter samt foderme-

del få användas för detta ändamål. Dessa medel kan dock visa sig vara otillräckliga för att täcka exportförlusterna. Möjlighet bör därför fortfarande finnas att uttaga allmän mjölkavgift.

Nu angivna medel bör även få användas för att täcka förlusterna vid export av andra mejeriprodukter än smör. Härvid bör eventuella exportbidrag beräknas med utgångspunkt från den mängd smör, som den exporterade varan kan anses motsvara. Export av andra mejeriprodukter än smör med anlåtande av ifrågavarande medel bör få ske även direkt av andra företag än riksföreningen. De bidrag, som anses böra utgå vid export, bör på förhand fastställas av riksföreningen.

För ost bör avståndet från mittpriset till prisgränserna fastställas till ± 10 procent samt för torrmjök ävensom kondenserad mjök och grädde till ± 15 procent.»

Motionerna

I motionerna I: 550 och II: 680 hemställes, att margarinpriset skall sänkas med 45 öre/kg.

I motionerna I: 555 och II: 690 anföres, att man under de senaste åren medvetet har sökt krympa den svenska mjökproduktionen för att på detta sätt undgå något större exportöverskott på smör. Motionärerna anser, att denna politik bör omprövas. De framhåller, att utvecklingen av djurhållningen pekar mot en fortsatt minskning av mjökproduktionen och att flera olika omständigheter medverkar härtill.

En fortsatt nedgång i mjökproduktionen kan enligt motionärerna leda till avsevärda svårigheter. Enligt deras mening bör man eftersträva en sådan produktionsinriktning, att på lång sikt tendensen till minskning av mjökproduktionen hejdas. En dylik politik torde dock icke kunna föras med erforderlig målmedvetenhet och kraft utan att man tager risken att det under vissa förhållanden, t. ex. efter särskilt goda skördar, kan bli ett större exportöverskott på smör än man under den senaste tiden räknat med. Från hela folkhushållets synpunkt innebär en dylik eventualitet dock enligt motionärernas mening en mindre risk än om en kumulativ process utlöses, som desorganiserar vår mjölkhushållning. För flertalet jordbrukarfamiljer skulle den förordade utvecklingen enligt motionärernas uppfattning vara till obestridlig fördel. Motionärerna anser, att de möjligheter, som torrmjölken kan ge för att bringa vår mjölkhushållning i ett bättre läge, utan dröjsmål bör ägnas en närmare utredning.

I motionerna framhålles vidare, att skälen för att pröva sig fram med ett lägre margarinpris nu är ännu starkare än tidigare. Beträffande pris-sättningen på konsumtionsmjök är enligt motionärernas uppfattning en viss frihet önskvärd. De marknadsproblem, som finns, och de svårigheter, som föreligger för mejeriorganisationen att höja priset i förhållande till avräkningspriset till jordbrukarna, torde enligt motionärernas uppfattning utgöra ett väsentligt skydd mot att en överdriven prispolitik tillämpas. Stats-

makterna anses dock icke böra avhända sig möjligheterna att inskrida, om så mot förmodan skulle ske.

I motionerna I: 556 och II: 684 framhålles, att det torde möta betydande svårigheter att på det i propositionen angivna sättet åstadkomma kompensation för jordbruket vid en sänkning av smör- och margarinpriserna. Det anföres, att med hänsyn till mjölkproduktionens bristande lönsamhet och de tilltagande svårigheterna att försörja även mindre tätorter med konsumtionsmjölk samt icke minst på grund av småbrukets absoluta beroende av mjölkproduktionen det är angeläget att söka uppehålla sådana priser på detta område att produktionskostnaderna blir täckta.

Enligt motionerna I: 558 och II: 688 har förhållandena väsentligt ändrats sedan propositionen framlades. Till följd av de skördeskador som inträffat under sommaren har i stora delar av landet nötkreatur måst nedslaktas i betydande utsträckning. Följden härav synes enligt motionärerna bli en minskad mjölk- och smörproduktion under flera år. I samma riktning anges verka fördyringen av och bristen på arbetskraft. En höjning av mjölkpriset till producenterna synes enligt motionärerna i detta läge vara nödvändig, om den erforderliga lönsamheten för mjölkproduktionen skall kunna vinnas. Det framhålles vidare att det ur förbrukningssynpunkt icke kan anses nödvändigt att företaga någon sänkning av smör- och margarinpriserna. Eftersom genom årets avtalsrörelse lönerna höjts med i genomsnitt 8—10 procent, torde det enligt motionärernas uppfattning vara möjligt att upprätthålla förbrukningen även vid ett något högre smörpris än det nuvarande. Motionärerna förutsätter, att avvägningen av ifrågavarande priser upptages till behandling vid de förhandlingar, som förutsättes skola äga rum mellan jordbruksnämnden och jordbrukets representanter, samt att i anslutning härtill vid den närmare utformningen av prissättningssystemet beaktas, att mjölkproduktionen måste tillförsäkras en tillfredsställande lönsamhet.

Utskottet

I slutet av 1940-talet steg mjölkproduktionen betydligt. År 1949/50 uppnåddes toppsiffran 4 875 miljoner kg för den totala mjölkproduktionen, vilken då översteg förbrukningen med 375 miljoner kg (motsvarande i smör räknat 17 miljoner kg). Avsättningsmöjligheterna för smör i utlandet bedömdes samtidigt vara mindre gynnsamma. Statsmakterna och jordbrukets organisationer ansåg det på grund härav angeläget att åstadkomma en sådan omläggning av produktionen, att överskottet fördelades på ett flertal produkter. Som ett led i denna politik höjdes priserna på brödsäd och fläsk. Den förbättrade lönsamheten för de sistnämnda produkterna bidrog också till att mjölkproduktionen under de följande åren begränsades.

Enligt utskottets mening bör man i föreliggande sammanhang bland annat uppmärksamma, att den på senare tid i många trakter vikande mjölkproduktionen kan medföra icke obetydliga svårigheter i fråga om mjölk-

försörjningen i större konsumtionscentra. Det må här erinras om att antalet mejerileverantörer, som från 1950 till 1954 minskade med ungefär 18 000, enbart från juni förra året till juni i år har gått ned med över 9 000. Samtidigt som en tydlig tendens att överge mjölkproduktionen således har förelegat vid vissa jordbruk, är fortfarande många gårdar starkt bundna till denna produktion. Vid större och medelstora gårdar måste ej sällan en betydande vallodling och annan foderproduktion upprätthållas med hänsyn till jordens beskaffenhet och kravet på lämplig växtföljd. Upprätthållandet av en viss mjölkproduktion föranledes vidare av det i ladugårdsbyggnader investerade kapitalet. Bundenheten till mjölkproduktionen är särskilt utpräglad vid det mindre jordbruket.

Vid det mindre jordbruket finns det knappast någon produktionsgren, vilken i samma utsträckning som mjölkproduktionen kan ge arbetskraften sysselsättning och inkomster. Mjölkproduktionen är arbetskrävande, och mjölkinkomsterna utgör i större utsträckning än inkomsterna för någon annan jordbruksprodukt ersättning för i produktionen nedlagt arbete, något som är av stor betydelse för det mindre jordbruket, där arbetskraften som regel är betydande i förhållande till åkerarealens storlek. I större delen av Norrland samt i skogsbygderna i de sydligare områdena måste vidare jordbrukarna i stor utsträckning odla vallar och andra foderväxter, vilka huvudsakligen måste användas till mjölkproduktionen.

Departementschefen framhåller, att mjölkproduktionen utgör en väsentlig inkomstkälla för det mindre jordbruket och att lägre mjölkpriser skulle betyda en stark inkomstminskning för dessa jordbruk. Enligt hans mening är det därför av vikt, att avsättningsmöjligheterna för mjölkprodukterna, och framför allt smör, icke försämras. Utskottet vill instämma häri och framhålla att man bör undvika en sådan ändring av prisrelationerna emellan smör och margarin, som kan leda till att på grund av minskad smörförbrukning ett svårsålt smöröverskott uppkommer.

Enligt utskottets uppfattning bör vidare de tidigare berörda riskerna med en i vissa områden starkt vikande mjölkproduktion icke bagatelliseras. En fortsatt utveckling i denna riktning kan utsätta mejerierorganisationen för svåra påfrestningar samt allvarligt äventyra många tätorters försörjning med konsumtionsmjölk. Med hänsyn till såväl jordbrukets som konsumenternas intressen bör enligt utskottets mening statsmakterna ägna utvecklingen på området all uppmärksamhet. Utskottet förutsätter, att vid den konkreta utformningen av det nya prissättningsystemet de här anförda synpunkterna beaktas bland annat vid den relativa avvägningen av gränsskyddet. Utskottet är givetvis medvetet om att en förbättrad lönsamhet för mjölkproduktionen särskilt under goda skördeår kan leda till att överskotten på området blir större än vad som under de senaste åren varit fallet. De exportförluster, som på senare tid har uppstått vid export av mejeriprodukter, har emellertid varit icke oväsentligt lägre än motsvarande förluster vid exempelvis export av brödsäd.

Med hänsyn till det anförda finner utskottet det även motiverat att för-

orda, att den i motionerna I: 555 och II: 690 föreslagna utredningen angående torrmjölken kommer till stånd.

Departementschefen har uttalat, att starka skäl kan åberopas för en samtidig sänkning av smör- och margarinpriserna. Frågan om en ändring av smör- och margarinpriserna bör dock enligt utskottets mening, såsom departementschefen också förutsatt, först avgöras i samband med den närmare utformningen av det föreslagna systemet för prissättningen på jordbruksprodukter. Härav följer, att utskottet icke biträder yrkandet i motionerna I: 550 och II: 680 om en sänkning av margarinpriset med 45 öre/kg.

Eftersom införseln av konsumtionsmjölk endast kan påverka priset på denna vara i begränsade delar av landet, är importavgiften icke avgörande för prisbildningen på detta område. Enligt utskottets mening är det önskvärt, att man erhåller en inom vissa gränser fri anpassning av priserna på konsumtionsmjölk. Samtidigt torde det dock vara motiverat, att statsmakterna även framdeles får möjlighet att ingripa om priserna på konsumtionsmjölk skulle stiga alltför starkt. Utskottet anser därför, att prisgränser även bör fastställas på detta område, och att det allmänna mjölkpristillägget skall kunna ändras om konsumtionsmjölkpriset överstiger den övre prisgränsen.

Vad i övrigt av departementschefen anförts under avsnittet om mjölk och mejeriprodukter har ej givit utskottet anledning till erinran.

22. Kött och fläsk m. m.

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 178—179.

Departementschefen

»Det synes ur olika synpunkter önskvärt, att kött och fläsk uppdelas i fler varugrupper än utredningen föreslagit. Särskilda prisgränser bör sålunda enligt min mening fastställas för fläsk, nötkött, kalvkött, hästkött samt får- och lammkött. Det synes mig därvid önskvärt, att svängningarna kring mittpriset minskas för nötkött och fläsk. Prisgränserna för dessa bör därför fastställas till 12 procent från mittpriset i stället för av utredningen föreslagna 15 procent. För kalvkött, hästkött samt får- och lammkött torde däremot någon hopkrympning av prisgränserna icke vara erforderlig. I överensstämmelse med kompromissförslaget anser jag, att importavgifterna för kött och fläsk skall fastställas så att man når upp till ett avgiftsskydd, som för nötkött, fårkött och fläsk är 5 öre/kg samt för kalvkött 10 öre/kg högre än det skydd, som skulle utgå enligt utredningens beräkningsmetod.

För svinkroppar utan huvud torde böra gälla ett särskilt tillägg till importavgiften. Normalt utgår nämligen för dylika svinkroppar ett pristillägg av 20 à 25 öre/kg utöver priset för svin med huvud, medan pristillägget på

från Danmark importerat fläsk är endast 5 öre/kg. Ett tillägg till importavgiften av 15 öre/kg torde därför vara nödvändigt.

I överensstämmelse med kompromissförslaget anser jag mig böra föreslå, att importavgiften för samtliga styckade varor, charkuterivaror, organ och inälvor samt konserver skall fastställas, då såväl nötkötts- som fläskpriset ligger inom prisgränserna, till ett belopp, som i öre per kilogram motsvarar 150 procent av det ovägda medeltalet av importavgifterna för nötkött och fläsk.

Uttages slaktdjursavgift, bör vid import motsvarande avgift utgå för kött och fläsk.

Utrikeshandeln med levande hästar, nötkreatur, får och svin avser såväl slaktdjur som livdjur. Beträffande slaktdjur bör gälla samma regler, som angivits för kött resp. fläsk. Slaktutbytet bör beräknas enligt vedertagna grunder. Livdjur bör i princip ligga utanför det här angivna systemet. I vissa fall föreligger det emellertid mycket stora svårigheter att kontrollera, huruvida det är fråga om slaktdjur eller livdjur. Därför bör importavgift uttagas för samtliga levande djur men avgiftsrestitution medges för livdjur.»

Utskottet

På denna punkt har utskottet icke något att erinra mot vad departementschefen anfört.

23. Ägg

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 181.

Departementschefen

»Den föreslagna utformningen av gränsskyddet för ägg synes mig vara ändamålsenlig. Jag anser emellertid i likhet med jordbruksnämnden samt Sveriges export- och importförening för ägg, att övergången mellan perioder med skilda prisgränser icke bör bestämmas till en viss dag utan bör kunna varieras något. Mot det i vissa yttranden framförda förslaget, att bidrag även skall kunna utbetalas vid export av äggprodukter, har jag intet att erinra.

Prisgränserna för ägg bör, såsom utredningen föreslagit, fastställas till omkring ± 15 procent av mittpriset.»

Utskottet

Utskottet biträder vad Kungl. Maj:t föreslagit i denna del.

24. Övriga produkter

Jordbruksprisutredningen

Beträffande jordbruksprisutredningens förslag hänvisas till redogörelsen i propositionen s. 183—185.

Departementschefen

»Jag har förut anfört, att potatispulver ävensom tapioka- och sagogryn, beredda glätt-, appretur- och betmedel innehållande stärkelseprodukter samt stärkelsehaltiga kärnbindemedel enligt min mening även framdeles bör omfattas av jordbruksregleringen. Övervägande skäl talar vidare enligt min uppfattning för att ärter, bönor och linser, tjänliga till människoföda, äggprodukter, frukt- och mjölksocker, sockerkulör samt sackaros skall lämnas stöd inom ramen för denna reglering. Frågan om stödet åt hampodlingen upptages icke till behandling i föreliggande sammanhang. Hampa bör dock enligt min mening kvarstå som jordbruksregleringsvara, även om stödet åt denna liksom hittills huvudsakligen kommer att lämnas i annan form än importskydd. Det bör ankomma på jordbruksnämnden att, efter överläggning med vederbörande intressenter och i anslutning till vad tidigare nämnts angående gränsskyddet för närmast motsvarande produkter, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående det importskydd, som kan finnas erforderligt för de varor, varom här är fråga.

Jag anser mig sålunda böra föreslå, att följande produkter, som för närvarande ingår bland jordbruksregleringsvarorna, fortsättningsvis lämnas eventuellt erforderligt skydd i form av tull.

Nom. nr	Varuslag
ur 07.04	Torkad potatis.
ur 10.07	Bovete, kanariefrö och annan spannmål med undantag av vete, råg, korn, havre, majs, hirs och sorghum; mjöl och gryn därav.
ur 11.01	
ur 11.02	
ur 12.01	Ricinolja och oiticicafrö.
ur 12.03	Vicker, pelusker, foderärter och foderbönor avsedda till utsäde.
ur 12.10	Luzernmjöl (hömjöl), vicker, pelusker, foderärter och foderbönor för foderändamål.
ur 15.08	Oiticaolja.
ur 15.10	Ullfettsyra, linoljesyra, ricinoljefettsyra, dehydratiserad ricinoljefettsyra.
ur 16.01	Korv och liknande varor av tamfågel.
19.05	Makaroner, spaghetti och liknande produkter.
ur 19.07	Bröd, skeppsskorpor och liknande enklare bakverk utan tillsats av socker, honung, ägg, fett, ost eller frukt.
ur 19.08	
ur 23.00	Animaliskt mjöl, pulver och avfall för foderändamål.
ur 23.06	Vegetabiliskt avfall för foderändamål, ej särskilt nämnt.
ur 35.06	Lim och klister, beredda, innehållande stärkelseprodukter, i detaljhandelsförpackningar med en nettovikt av högst 1 kg.

Som förut nämnts, har önskemål framställts, att vissa produkter, som för närvarande icke omfattas av jordbruksregleringen, fortsättningsvis skall lämnas stöd inom ramen för denna reglering. Jag anser mig emellertid icke i föreliggande sammanhang böra taga ställning i denna fråga. Det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att närmare undersöka huruvida en utvidgning i fråga om jordbruksregleringsvarorna bör genomföras och inkomma med eventuella förslag härom till Kungl. Maj:t. Det bör framhållas, att avgränsningen av jordbruksregleringsvaror icke bör fastslås på längre sikt. Exempelvis kan nya produkter komma i marknaden och skyddet åt dessa kan behöva lämnas inom ramen för jordbruksregleringen. Å andra sidan kan ändrade förhållanden medföra, att vissa produkter, som för närvarande inbegripes under jordbruksregleringen, framdeles lämpligen bör lämnas stöd i annan form.»

Utskottet

Mot Kungl. Maj:ts framställning på förevarande punkt har utskottet icke något att erinra.

Utskottets hemställan

Under förmälan, att uttalandena i propositionen, i den mån de icke särskilt berörts i det föregående, icke föranlett någon erinran från utskottets sida, får utskottet hemställa,

att riksdagen må medge, att prissättningen på jordbruksprodukter fr. o. m. regleringsåret 1956/57 må utformas i överensstämmelse med de riktlinjer, utskottet angivit i det föregående, samt således

1) beträffande problem i samband med överskottsproduktionen av jordbruksprodukter bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

2) i fråga om jordbruksbefolkningens inkomstläge, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3) beträffande det svenska jordbruket och utlandsmarknaden bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

4) i fråga om utformningen av gränsskyddet med hänsyn till handelspolitiken och det internationella samarbetet bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

5) i vad angår förhållandena i slättbygderna som underlag för prisstödets avvägning, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 560 och II: 689, godkänna vad utskottet anfört;

6) beträffande småbruksfrågan, med bifall till Kungl.

Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 556 och II: 684 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

7) rörande formerna för prisstödet bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

8) i vad angår utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 556 och II: 684, såvitt nu är i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 557 samt I: 563, godkänna vad utskottet anfört;

9) i fråga om prisgränser, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

10) beträffande import- och regleringsavgifter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 samt I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

11) rörande exportförhållanden, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna vad utskottet anfört;

12) i fråga om särskilda spärregler, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 555 och II: 690 samt I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

13) beträffande ikraftträdande och allmän översyn av systemet, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

14) angående informationsmaterial om förhållanden i jordbruket bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

15) i vad angår brödsäd m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

16) beträffande fodersäd och andra fodermedel m. m., med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 samt I: 555 och II: 690 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

17) i fråga om potatis bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

18) angående potatisprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 559 och II: 691 samt II: 686, godkänna vad utskottet anfört;

19) beträffande socker och sockerbetor m. m., med anled-

ning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 550 och II: 680, såvitt nu är i fråga, ävensom motionerna I: 561 och II: 687 samt I: 562 och II: 685, godkänna vad utskottet anfört;

20) angående fettvaror, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 555 och II: 690, såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

21) i fråga om mjölk och mejeriprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

22) beträffande kött och fläsk m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

23) i vad angår ägg bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

24) i fråga om övriga produkter bifalla Kungl. Maj:ts framställning.

Stockholm den 24 november 1955

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Anderberg, Lage Svedberg, Nord, Jon Jonsson, Bertil Andersson, Hansson, Eskilsson, Mossberger och Franzén; samt

från andra kammaren: herrar Gustafson i Dädesjö, Johnsson i Kastan-jegården, Andersson i Hyssna, Hæggbloom, Jonsson i Strömsund och Pettersson i Dahl, fru Eriksson i Hallstahammar, herrar Ekdahl, Svensson i Ljungskile och Widén;

dock att vid behandlingen av punkterna

11—18, 20, 22—24 herr Sigfrid Larsson deltagit i stället för herr Franzén,

11—24 fru Lindskog deltagit i stället för fru Eriksson i Hallstahammar,

15—24 herr Hjalmar Nilsson deltagit i stället för herr Bertil Andersson, samt

19 och 21 herr Ahlsten deltagit i stället för herr Widén.

Särskilt yttrande

Av herr *Svensson* i Ljungskile, som anfört:

»Redan när 1942 års jordbrukskommitté år 1946 framlade sitt betänkande med 'riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken' anförde jag i en reservation 'vissa kompletterande, modererande eller avvikande synpunkter beträffande den allmänna uppläggningsen av vår framtida jordbrukspolitik'. Den skillnad i grundsyn som därvid kom fram gäller i allt väsentligt även den återgivning och bearbetning av principprogrammet, som återfinnes i detta utskottsutlåtande å s. 5—6. Framför allt har jag en annan uppfattning om både förutsättningar och önskemål för jordbrukspolitiken på längre sikt än den som utskottsmajoriteten för sin del ger till känna.»

Reservationer

1. Problem i samband med överskottsproduktionen av jordbruksprodukter

Av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*, vilka ansett att sista meningen i det stycke av utskottets utlåtande på s. 5, som börjar med »Departementschefen har» och slutar med »överskott föreligger», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Gränsskydd bör, som propositionen förutsätter, endast beredas den produktion, som kan avsättas på hemmamarknaden, men några statsåtgärder i syfte att begränsa jordbrukets produktion att blott avse hemmamarknaden bör icke vidtagas. Den produktionsapparat jordbruket förfogar över möjliggör en produktion, som överstiger vårt folks behov av livsmedel och under alla förhållanden är den viktigaste förutsättningen för att man skall kunna vidmakthålla sådan inkomstnivå för jordbruksbefolkningen, som motsvarar den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade likställigheten med jämförliga befolkningsgrupper, att jordbruket fullt utnyttjar de vid jordbruket bundna produktionsfaktorerna.»

2. Jordbruksbefolkningens inkomstläge

a) Av herrar *Nord*, *Hansson*, *Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett att det stycke av utskottets utlåtande på s. 10, som börjar med »Utredningen har» och slutar med »i propositionen», bort ha följande lydelse:

»Utredningen har — — — (lika med utskottet) — — — okvalificerat arbete. Den jämförelsegrupp, utredningen har valt, bör därför kunna godtagas. I motionerna I: 558 och II: 688 har emellertid hemställts, att kravet på jämförelsegruppen skall höjas på så sätt, att man skall utgå från yrkeskickliga arbetare inom industrien. Samtidigt som utskottet, i enlighet med

vad som framgår av det anförda, anser att jämförelsegruppen icke bör knytas till den helt okvalificerade arbetskraften på landsbygden, är det icke berett att förorda den i motionerna ifrågasatta höjningen beträffande jämförelsegruppen. Detta skulle nämligen enligt utskottets mening innebära, att man utginge från en jämförelsegrupp med högre inkomstläge än vad som avsågs i 1947 års riksdagsbeslut. De grunder, som då angavs för inkomstjämförelsen och därmed för avvägningen av prisstödet åt jordbruket, bör enligt utskottets mening alltså gälla.»

b) Av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*, vilka ansett att de två sista meningarna i det stycke av utskottets utlåtande på s. 11, som börjar med »I motionerna» och slutar med »resonemang godtagas», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet vill påpeka, att den stora gruppen arrendatorer, som ej kan tillgodogöra sig prisstegringarna å den arrenderade fastigheten, samt nytillträdande jordbrukare ej enligt detta beräkningssystem kommer i åtnjutande av den inkomstlikställighet, som systemet avser att skapa för jordbruksbefolkningen. Med hänsyn till arrendatorernas och nytillträdande jordbrukares stora investeringar är det betydelsefullt, att ränteinkomsten, som tillgodoräknas jordbrukarna, fullt motsvarar de investeringar, som under varje prissättningsperiod kan anses vara gjorda av dem, som under perioden äger och brukar jordbruksfastigheterna.»

8. Utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter

Av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*, vilka ansett att

dels det stycke av utskottets utlåtande på s. 30, som börjar med »I nämnda» och slutar med »förevarande sammanhang», bort ersättas med text av följande lydelse:

»I nämnda motioner har vidare hemställts, att möjligheter till resultatutjämnning i beskattningshänseende skall införas även för jordbrukets del. Då det nya prissättningssystemet med inom vissa prisgränser fritt rörliga priser bygger på att en utjämnning inom en prissättningsperiod skall komma att ske mellan år med olika ekonomiska resultat, bör sådan utjämningsmöjlighet icke förminskas genom att ett gott års vinst reduceras genom beskattning innan den användes för att täcka tidigare eller kommande års förlust. Möjlighet till en sådan utjämnning anser utskottet vara av avgörande betydelse för det nya prissättningssystemets fungerande och vill därför föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära, att denna fråga blir föremål för skyndsamt särskild utredning. Detta är så mycket mera befogat, som frågan om jordbrukets skydd mot skördebeskador ännu icke är löst.»

dels efter det stycke av utskottets utlåtande på s. 30, som börjar med »Av vad» och slutar med »ett sammanhang», bort inskjutas följande stycke:

»Med anledning av vad som framhållits i motionerna I: 556 och II: 684 vill utskottet framhålla, att orsaken till att jordbruksprisutredningen icke kunde enas om ett gemensamt förslag var bedömningen av världsmarkna-

dens osäkerhet i fråga om jordbruksprodukternas prisbildning. Inom jordbrukarkretsar fästes allttjämt stort avseende vid detta osäkerhetsmoment. De i systemet införda spärreglerna avser att skapa viss trygghet för jordbruket, men ingen känner något om dessa spärreglers effektivitet. Det kan befaras att deras verkan blir karakteriserad av betydande eftersläpningar. Med hänsyn härtill vill utskottet i enlighet med motionerna uttala, att om utvecklingen skulle leda till faktiska priser, som i så hög grad avviker från mittpriserna, att den åsyftade inkomstlikställigheten uppenbarligen icke uppnås, systemet redan under övergångstiden bör kunna omprövas.»

dels ock utskottets hemställan under punkten 8) bort ha följande lydelse:

»8) i vad angår utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 556 och II: 684, såvitt nu är i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 557 samt I: 563, godkänna vad utskottet anfört;»

10. Import- och regleringsavgifter

Av herrar *Nord, Hansson, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungkile och *Widén*, vilka ansett att

dels det stycke av utskottets utlåtande på s. 37, som börjar med »I propositionen» och slutar med »denna del», bort ha följande lydelse:

»För närvarande upptages i icke obetydlig utsträckning regleringsavgifter på jordbruksprodukter bland annat i syfte att utjämna producentpriserna inom landet. Enligt propositionen skall dessa avgifter utgå även på importerade varor. Därmed införes ett särskilt moment i det nya prissättningsystemet, som i övrigt innebär, att inlandspriserna inom prisgränserna bestämmas av världsmarknadspriserna plus av statsmakterna för en treårsperiod fastställda importavgifter. Enligt utskottets mening är det angeläget, att Kungl. Maj:t årligen inför riksdagen redovisar dessa regleringsavgifters storlek och användning i samma ordning, som av utskottet förordats i fråga om importavgiftsmedlen.»

dels ock utskottets hemställan under punkten 10) bort ha följande lydelse:

»10) beträffande import- och regleringsavgifter, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 samt I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;»

12. Särskilda spärregler

Av herrar *Nord, Hansson, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungkile och *Widén*, vilka ansett att

dels det stycke av utskottets utlåtande på s. 44, som börjar med »I fråga» och slutar med »av importpriset», bort ha följande lydelse:

»I fråga — — — (lika med utskottet) — — — 30 uppnåts. Vid en sådan utformning av regeln kan det dock inträffa, att producentprisindex t. ex. i början av året understiger 100 med 6 enheter under fyra månader men sedan på grund av ändrat prisläge på den internationella marknaden stiger till 100 eller därutöver. Under sista månaden av året inträffar emellertid en tillfällig nedgång i priserna. Vid den i motionerna angivna utformningen kan detta leda till att 6-procentregeln träder i funktion, något som klart skulle strida mot avsikten med nämnda spärregel. Syftet med 6-procentregeln är nämligen att lämna skydd vid verkligt långvariga förskjutningar i de internationella priserna.

I propositionen har icke angivits den närmare utformningen av den producentprisindex, som skall ligga till grund vid tillämpandet av 6-procentregeln. Enligt utskottets mening hade det varit önskvärt om ställning till den närmare utformningen av indexberäkningen redan skulle kunnat tagas i föreliggande sammanhang. Utskottet anser sig böra framhålla önskvärdheten av att indexberäkningen utformas så, att möjligheter uteslutes att priserna i vissa lägen tillfälligt påverkas så att 6-procentregelns funktions sätt ändras. Enligt utskottets uppfattning kan dessa önskemål tillgodoses, om man i möjligaste mån vid indexberäkningen utgår från partipriserna för olika produkter. Sålunda bör man enligt utskottets uppfattning vid indexberäkningen i stället för avräkningspriset på mjölk utgå från priserna på konsumtionsmjölk och mejeriprodukter. Likaså bör övervägas huruvida beräkningen icke lämpligen bör grundas på partipriserna för kött och fläsk.»

dels ock utskottets hemställan under punkten 12) bort lyda sålunda:

»12) i fråga om särskilda spärregler, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;»

13. Ikraftträdande och allmän översyn av systemet

Av herrar *Tjällgren*, *Sigfrid Larsson* och *Pettersson* i Dahl, som anfört:

»Såsom i motionerna I: 558 och II: 688 understrykes, måste värdet av det föreslagna systemet för prissättningen på jordbrukets produkter bli beroende av i vilken mån det kan förenas med den målsättning, som angavs genom riksdagsbeslutet 1947 om riktlinjerna för jordbrukspolitiken. Enligt 1947 års riktlinjer skall jordbrukspolitiken utformas på sådant sätt, att jordbrukets folk erhåller inkomstlikställighet med andra jämförbara grupper. I propositionen framhålls, att detta skall vara målsättningen även vid det föreslagna prissättningssystemet. Enligt vår mening är det av synnerlig vikt, att någon ekonomisk eftersläpning för jordbruksnäringen icke får förekomma.

De synpunkter, som i motionerna I: 558 och II: 688 anförts rörande principerna för inkomstlikställigheten och utformningen av prissättningssystemet, synes oss vara beaktansvärda. Det är angeläget, att sådant statistiskt material så snart ske kan framskaffas, att inkomstjämförelserna kan bli så rättvisande som möjligt. För likvärdiga arbetsprestationer, oavsett inom vilken näringsgren de utföres, bör utgå likvärdiga ersättningar. Den framtida målsättningen bör därför vara, att inkomstjämförelserna skall ske på grundval av timlöner och att hänsyn jämväl skall tagas till i vilken mån s. k. obehärlig arbetstid förekommer inom olika sysselsättningar.

Det bör uppmärksammas, att en betydande utveckling ägt rum inom jordbruksdriften, sedan 1947 års beslut om riktlinjerna för jordbrukspolitiken fattades. Om en företagare inom jordbruket skall kunna uppnå ett tillfredsställande resultat, ställes det på honom numera betydligt större fordringar i fråga om yrkeskunskaper framför allt beträffande ekonomi, maskinteknik, växtodling och djurskötsel. Jordbrukets företagare kan enligt vår mening i detta avseende väl jämföras med yrkesskickliga arbetare inom industrien.

Såsom utskottet anför bör småbrukets speciella förhållanden så långt möjligt beaktas vid utformningen av det nya prissättningssystemet. I de ovan nämnda motionerna understrykes vikten av att det särskilda prisstödet och andra åtgärder till stöd åt småbruket snarast möjligt utformas på sådant sätt, att en tillfredsställande inkomstutveckling kan uppnås vid ifrågasvarande jordbruk, samt av att efter pågående utredning småbrukstödet snabbt inpassas i det nya prissättningssystemet. Det bör starkt understrykas, att småbruket och det mindre jordbruket även för framtiden är en nödvändig förutsättning såväl för näringslivets utveckling som för att en levande landsbygd skall kunna bevaras.

Det nya prissättningssystemet möjliggör en friare marknadsordning inom jordbruksområdet än enligt nuvarande system med fortlöpande kostnadstäckning. Förutsättningen för en sådan liberalisering måste vara, att i systemet infogas sådana skyddsregler, att inkomstlikställigheten garanteras. De synpunkter, som i de ovan nämnda motionerna anförts med avseende härpå, har på vissa betydelsefulla punkter beaktats av utskottet, framför allt vad beträffar 5- och 6-procentreglerna. Härigenom har bättre garantier erhållits för målsättningens förverkligande. Det finns dock fortfarande anledning att befara, att utvecklingen på världsmarknaden kan bli sådan, att den avsedda inkomstlikställigheten rubbas. Särskilt synes oss risk föreligga för att detta skall kunna inträffa vid en sådan spekulationsimport, som påtalats i de nämnda motionerna. Givetvis kan dock icke i nuvarande läge någon säkrare bedömning ske i ifrågasvarande avseende. Vi förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.

Det förslag till nytt prissättningssystem för jordbruket, som utskottet föreslagit på grundval av förevarande proposition och motioner, är att betrakta som en sammanjämkning mellan de olika uppfattningar, som företrätts i utskottet. Härigenom har de i motionerna I: 558 och II: 688 framförda synpunkterna i ej oväsentlig mån vunnit beaktande. Vi förutsätter, att hänsyn

till vad i motionerna anförts tages vid tillämpningen av systemet samt att vid den allmänna översyn, som skall äga rum vid regleringsperiodens utgång, frågan om betryggande garantier för målsättningens förverkligande upptages till allsidig prövning på grundval av de erfarenheter, som då vunnits.

I ett särskilt avseende synes oss dock en ändring i utskottets förslag vara nödvändig. Såsom i motionerna I: 558 och II: 688 framhålles, kan den avsedda inkomstlikställigheten befaras bli rubbad under regleringsperioden genom förskjutningar i inkomstrelationen mellan jordbrukarna och jämförbara grupper. Sedan den tidsperiod, som jordbruksprisutredningens inkomstundersökningar avser, har jordbruksbefolkningen i förhållande till industriarbetarna i betydande utsträckning kommit efter i inkomstutvecklingen. Hänsyn till denna eftersläpning måste tagas vid den närmare utformningen av prissättningssystemet. Det kan befaras, att med den utformning av prissättningssystemet, som utskottet föreslagit, även i framtiden en eftersläpning för jordbrukets vidkommande kan förekomma. En sådan utveckling synes oss icke kunna förenas med målsättningen om upprätthållande av inkomstlikställighet mellan jordbrukets folk och jämförbara grupper. I de ovan nämnda motionerna har uttalats önskvärdheten av att lika långa avtalsperioder finge gälla för jordbrukarna och löntagargrupperna. En sådan kongruens mellan löneavtalen på arbetsmarknaden och jordbrukets prisreglering skulle enligt vår mening främja en lugn samhällsekonomisk utveckling. Därest så icke sker och under avtalsperioden för jordbruket en mera betydande förskjutning i relationen mellan jordbrukarnas och industriarbetarnas inkomster skulle inträffa i följd av förändringar i det allmänna löneläget, bör förhandlingar i syfte att återställa relationen från utgångsläget kunna påfordras. Frågan härom är emellertid av den beskaffenheten, att den bör närmare övervägas. I enlighet med vad som föreslagits i motionerna I: 558 och II: 688 förordar vi, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning och förslag rörande sådan komplettering av prissättningssystemet, att vid mera betydande förändringar i det allmänna löneläget den avsedda inkomstrelationen återställles.

Under återopande av det anförda hemställer vi att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 558 och II: 688 i den del här är i fråga, hemställa hos Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning och förslag rörande sådan komplettering av prissättningssystemet, att vid förändringar i det allmänna löneläget under i de nämnda motionerna angivna förutsättningar den avsedda inkomstrelationen må kunna återställas. Med anledning härav anser vi att utskottets hemställan under punkten 13) bort ha följande lydelse:

»13) beträffande ikraftträdande och allmän översyn av systemet, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom med bifall till motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet anført;»

16. Fodersäd och andra fodermedel m. m.

Av herrar *Nord, Hansson, Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungkile och *Widén*, vilka ansett att

dels det stycke av utskottets utlåtande på s. 51, som börjar med »Med hänsyn» och slutar med »dominerande produktionsgren», bort ha följande lydelse:

»Som ovan framhållits anser utskottet att ett relativt lågt foderpris bör eftersträvas. Erfarenheterna under de gångna åren visar, att prisstöd och exportpremier på brödsäd och oljeväxtfröer har en stark återverkan även på fodersäden. I enlighet med vad som anförts i motionerna I: 555 och II: 690 anser därför utskottet att övervägande skäl talar emot exportpremier på fodersäd, varför Kungl. Maj:ts förslag avstyrkes i denna del.»;

dels ock utskottets hemställan under punkten 16) bort lyda sålunda:

»16) beträffande fodersäd och andra fodermedel m. m., med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 — samtliga motioner såvitt nu är i fråga — godkänna vad utskottet anfört;»

19. Socker och sockerbeter m. m.

Av herrar *Anderberg, Lage Svedberg, Jon Jonsson, Hjalmar Nilsson, Mossberger, Gustafson* i Dädesjö, *Andersson* i Hyssna, *Jonsson* i Strömsund, *Ekdahl* och fru *Lindskog*, vilka ansett att

dels utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Ett av de viktigaste syftena med det nya prissättningssystemet är att genom anknytning av den inhemska prisnivån till prisrelationerna på världsmarknaden få en samhällsekonomiskt riktigare produktionsinriktning inom det svenska jordbruket. Sedan flera år har skillnaden mellan inlandspriset och världsmarknadspriset på socker varit väsentligt större än motsvarande skillnad för flertalet andra jordbruksprodukter, och gränsskyddet har därför måst vara tämligen högt. Men just för en vara med ett utomordentligt gränsskydd måste det enligt utskottets mening vara synnerligen angeläget att det föreslagna prissättningssystemet icke brytes. Utskottet delar således departementschefens uppfattning, att stora ansträngningar måste göras för att genom rationalisering av odlingen och fabrikationen skapa en möjligast effektiv och konkurrenskraftig sockerindustri i vårt land och därigenom möjliggöra att gränsskyddet för sockerproduktionen bringas mer i nivå med det skydd, andra produktionsgrenar inom jordbruket kan komma att åtnjuta. Utskottet vill i detta sammanhang understryka uttalandet i propositionen, att möjligheterna till ytterligare rationalisering synes vara icke obetydliga, och erinra om att sockerbolaget i sitt remissyttrande i princip har biträtt systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter. Utskottet är därvid liksom departementschefen medvetet om att rationaliseringen förut-

sätter en viss koncentration av fabriksdriften och att en viss nedskärning av sockerbetsarealen därvid är oundviklig. Det bör i detta sammanhang understrykas, att nedskärningen av sockerbetsarealen på intet sätt berör odlingen på Öland och Gotland. Vid det i propositionen föreslagna systemet, som utskottet också förordar, lämnas fullgoda garantier för denna odlings bibehållande, och förutsättningen för odlingen på öarna är sålunda på intet sätt att importmonopolet kvarstår. Frågan om sockerbetsodlingen på Öland och Gotland och frågan om bibehållandet av importmonopol på socker kan sålunda icke sammankopplas.

Självfallet bör de reella möjligheterna att rationalisera sockerproduktionen bli bestämmande vid en sänkning av gränsskyddet för socker. Det bör, såsom i propositionen föreslagits, ankomma på statens jordbruksnämnd att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer och Svenska sockerfabriksaktiebolaget, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om storleken av det gränsskydd, som under de närmaste åren bör lämnas sockernäringsen. I likhet med departementschefen förordar utskottet, att gränsskyddet för socker därvid skall avvägas med utgångspunkt från stödbehovet på längre sikt vid en betodling av 40 000—50 000 hektar i de egentliga sockerbetsodlande områdena i Skåne, Halland och Blekinge. Enligt utskottets mening tages vid en sådan avvägning skälig hänsyn till det beredskapsbehov, som finns beträffande socker.

Utskottet vill även i övrigt tillstyrka den av departementschefen föreslagna utformningen av gränsskyddet åt sockernäringsen. Sålunda bör bl. a. sockerbolagets importmonopol slopas, prisgränser för socker fastställas till ± 10 procent av mittpriset, särskild regleringsfond inrättas och producentpriset på sockerbetor bli en förhandlingsfråga mellan sockerbolaget och Sveriges betodlares centralförening.

Allmän enighet har rätt om att sockerbetsodlingen och sockerfabrikationen på Öland och Gotland bör beredas sådana villkor, att den även framdeles kan upprätthållas. Utskottet delar helt denna uppfattning och anser, att starka skäl talar för att särskilt stöd skall lämnas odlingen på dessa öar i den form departementschefen har föreslagit. Man bör därvid i enlighet med förslaget i propositionen utgå från en odlingsareal på öarna av ungefär 5 000—6 000 hektar. Såsom tidigare framhållits, föreligger det icke några svårigheter att ge ett sådant stöd inom ramen för det nya prissättningssystemet.»

dels ock utskottets hemställan under punkten 19) bort ha följande lydelse:

»19) beträffande socker och sockerbetor m. m., med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 550 och II: 680, såvitt nu är i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 561 och II: 687 samt I: 562 och II: 685, godkänna vad utskottet anfört;»

20. Fettvaror

Av herrar *Nord, Hansson, Johnsson* i Kaslanjegården, *Svensson* i Ljungkile och *Widén*, vilka ansett att

dels utskottets utlåtande på s. 64 bort ha följande lydelse:

»Jordbruksprisutredningen har icke upptagit frågan om fettregleringssystemet till behandling utan föreslagit, att detta system skall tillämpas oförändrat. Departementschefen har emellertid i samband med frågan om restitution av de föreslagna importavgifterna till tekniska industrien uttalat, att hithörande spörsmål behöver närmare övervägas och att i samband därmed eventuellt även justeringar i fettregleringssystemet kan aktualiseras. Utskottet anser sig böra understryka vad i propositionen sålunda har anförts. Fettregleringssystemet utgör en utomordentligt ingående och dessutom svåröverskådlig detaljreglering berörande flera näringsområden och står därmed i stark kontrast till det friare system, som nu i övrigt föreslagits på jordbruksområdet. Utskottet finner det lämpligt, att möjligheterna till förenkling av fettregleringssystemet undersökes av en i vanlig ordning av Kungl. Maj:t tillsatt utredning. Enligt utskottets mening torde detta utgöra en bättre väg än propositionens förslag, att det skulle ankomma på den berörda regleringsmyndigheten att själv undersöka dessa spörsmål.

I anslutning till det anförda anser utskottet, att starka skäl kan åberopas för vad som i motionerna I: 555 och II: 690 anförts om slopandet av bestämmelserna angående inblandningstvång. Enligt propositionen är bibehållandet av dessa bestämmelser nödvändigt med hänsyn till det aktuella marknadsläget. Jordbruksprisutredningen har nämligen anförts, att det trots den föreslagna importavgiften alltjämt kan bli avsevärt billigare att använda härdad valolja än härdad rapsolja. Enligt utskottets mening är det dock icke befogat att av angivna skäl bibehålla bestämmelserna om inblandningstvång. Bestämmelser, som är tillkomna i tydligt syfte att begränsa den normala handeln mellan de nordiska länderna, bör enligt utskottets mening icke utan vidare kvarstå som ett normalt led i ett regleringssystem.

Den inhemska skörden av oljefrö omhänderhas enligt nu gällande ordning av Sveriges oljeväxtintressenter, ekonomisk förening. I propositionen har föreslagits, att denna förening även fortsättningsvis skall tillämpa ett fast inlösenpris för varje års skörd. Utskottet anser i likhet med motionerna I: 555 och II: 690, att bärande skäl icke kan anföras för en sådan ordning. I detta sammanhang bör bland annat påminnas om att jordbruksprisutredningen har uttalat, att viss efterbetalning med hänsyn till det verkliga ekonomiska utbytet är tänkbar. Enligt utskottets mening bör dessa möjligheter undersökas och systemet bringas mera i överensstämmelse med de regleringsanordningar, som har föreslagits för övriga jordbruksalster. Utskottet anser sig följaktligen ej heller böra förorda, att Sveriges oljeväxtintressenters konjunkturutmättningsfond i samband med systemets införande tillföres ett belopp av 10 miljoner kronor från jordbruksnämndens fettelearingkassa.»

dels ock utskottets hemställan under punkten 20) bort ha följande lydelse:

»20) angående fettvaror, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 555 och II: 690, såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet anfört;»

Innehållsförteckning

Inledning	1
1. <i>Problem i samband med överskottsproduktionen av jordbruksprodukter</i>	2
Jordbruksprisutredningen	2
Departementschefen	2
Motionerna	5
Utskottet	5
2. <i>Jordbruksbefolkningens inkomstläge</i>	7
Jordbruksprisutredningen	7
Departementschefen	7
Motionerna	8
Utskottet	9
3. <i>Det svenska jordbruket och utlandsmarknaden</i>	12
Jordbruksprisutredningen	12
Departementschefen	12
Motionerna	13
Utskottet	13
4. <i>Utformningen av gränsskyddet med hänsyn till handelspolitiken och det internationella samarbetet</i>	14
Jordbruksprisutredningen	14
Departementschefen	14
Motionerna	14
Utskottet	15
5. <i>Förhållandena i slättbygderna som underlag för prisstödets avvägning</i>	15
Jordbruksprisutredningen	15
Departementschefen	15
Motionerna	16
Utskottet	17
6. <i>Småbruksfrågan</i>	19
Jordbruksprisutredningen	19
Departementschefen	19
Motionerna	20
Utskottet	21
7. <i>Formerna för prisstödet</i>	22
Jordbruksprisutredningen	22
Departementschefen	22
Motionerna	22
Utskottet	23
8. <i>Utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter</i>	23
Jordbruksprisutredningen	23
Departementschefen	23
Motionerna	27
Utskottet	28

9. Prisgränser	30
Jordbruksprisutredningen	30
Departementschefen	30
Motionerna	32
Utskottet	32
10. Import- och regleringsavgifter	34
Jordbruksprisutredningen	34
Departementschefen	34
Motionerna	36
Utskottet	37
11. Exportförhållanden	38
Jordbruksprisutredningen	38
Departementschefen	38
Utskottet	39
12. Särskilda spärregler	39
Jordbruksprisutredningen	39
Departementschefen	39
Motionerna	42
Utskottet	43
13. Kraftträdande och allmän översyn av systemet	44
Jordbruksprisutredningen	44
Departementschefen	44
Motionerna	45
Utskottet	45
14. Informationsmaterial om förhållanden i jordbruket	46
Jordbruksprisutredningen	46
Departementschefen	46
Utskottet	46
15. Brödsäd m. m.	47
Jordbruksprisutredningen	47
Departementschefen	47
Motionerna	48
Utskottet	48
16. Fodersäd och andra fodermedel m. m.	49
Jordbruksprisutredningen	49
Departementschefen	49
Motionerna	50
Utskottet	51
17. Potatis	51
Jordbruksprisutredningen	51
Departementschefen	51
Utskottet	52
18. Potatisprodukter	52
Jordbruksprisutredningen	52
Departementschefen	52
Motionerna	54
Utskottet	56

<i>19. Socker och sockerbetor m. m.</i>	57
Jordbruksprisutredningen	57
Departementschefen	57
Motionerna	60
Utskottet	61
<i>20. Fettvaror</i>	63
Jordbruksprisutredningen	63
Departementschefen	63
Motionerna	63
Utskottet	64
<i>21. Mjök och mejeriprodukter</i>	64
Jordbruksprisutredningen	64
Departementschefen	64
Motionerna	66
Utskottet	67
<i>22. Kött och fläsk m. m.</i>	69
Jordbruksprisutredningen	69
Departementschefen	69
Utskottet	70
<i>23. Ägg</i>	70
Jordbruksprisutredningen	70
Departementschefen	70
Utskottet	70
<i>24. Övriga produkter</i>	71
Jordbruksprisutredningen	71
Departementschefen	71
Utskottet	72
<i>Utskottets hemställan</i>	72
<i>Särskilt yttrande</i>	75
<i>Reservationer</i>	75